

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΧΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η διάσταση της Ισλαμικής Τρομοκρατίας στο Διαδίκτυο-
Κανονιστικές και Νέες Μορφές Προπαγάνδας»**

Ελένη Π. Καραλή

Επιβλέπων Καθηγητής: Σπυρίδων Ν. Λίτσας

Θεσσαλονίκη, 2019

*Αφιερώνεται στους γονείς μου,
Παναγιώτη και Ευαγγελία*

Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση αυτής της διπλωματικής θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, τον επιβλέποντα αναπληρωτή καθηγητή κ. Σπυρίδων Λίτσα, για την πολύτιμη καθοδήγηση. Τους γονείς μου Παναγιώτη και Ευαγγελία και την αδερφή μου για την αγάπη τους και την ανεκτίμητη ψυχολογική τους ενθάρρυνση σε κάθε μου προσπάθεια. Τέλος ευχαριστώ θερμά τους φίλους και συνεργάτες για την ηθική και έμπρακτη βοήθεια τους.

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Ελένη Καραλή

Περίληψη

Με αφετηρία τις έννοιες της προπαγάνδας, της τρομοκρατίας, του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης η παρούσα εργασία πραγματεύεται τις καινοτόμες μορφές προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας στο διαδίκτυο. Για να κατανοηθούν οι νέες μορφές προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας γίνεται λεπτομερής ανάλυση των τρόπων προώθησης της ιδεολογίας της ισλαμικής τρομοκρατίας μέσω χρήσης των σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης facebook, twitter, youtube, η χρήση των ισλαμιστικών διαδικτυακών περιοδικών κυρίως του Dabiq, άλλα και οι αναρτήσεις βίντεο και μουσικών κομματιών (anashid) στο διαδίκτυο. Το ερώτημα στο οποίο φιλοδοξεί να απαντήσει η συγκεκριμένη εργασία, αφορά στο ποιες είναι οι νέες μορφές προπαγάνδας, που χρησιμοποιούνται από την ισλαμική τρομοκρατία μέσω διαδικτύου.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	5
Περιεχόμενα.....	6-8
Εισαγωγή.....	9-11
Κεφάλαιο 1. Προπαγάνδα	
1.1. Η έννοια και οι τύποι της προπαγάνδας	12-14
1.2. Ιστορική αναδρομή της εξέλιξης της προπαγάνδας.....	14-21
1.3. Νομοί της προπαγάνδας κατά τον Quentin.....	21-25
1.4. Το μοντέλο επικοινωνίας της προπαγάνδας	25-26
1.5. Η επιρροή του προπαγανδιζόμενου	
1.5.1. Ψυχολογική προσέγγιση της προπαγάνδας-Το κίνητρο των ανθρωπίνων αναγκών.....	26-27
1.5.2. Η ψυχολογία της μάζας κατά τον LeBon.....	27-28
1.6. Τα μέσα της προπαγάνδας.....	29-30
1.7. Προπαγάνδα και νέα μέσα.....	30-33
Κεφάλαιο 2.Τρομοκρατία, ισλαμικός φονταμενταλισμός και ισλαμική τρομοκρατία	
2.1. Η έννοια της τρομοκρατίας.....	34-37
2.1.1. Τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας και του τρομοκράτη.....	37-40
2.2. Η έννοια του ισλαμικού φονταμενταλισμού, το Κοράνι, οι Χαντιθ και η Τζιχάντ.....	40-43
2.2.1. Η εξέλιξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού	
2.2.1.1. Ταυμγια και Τζιχάντ.....	43-45

2.2.1.2. Ουαχάμπ και ουαχαμπισμός.....	45
2.2.1.3. Μουχάμαντ Ρασίντ Ρίντα - Χασάν Αλ-Μπάννα.....	46-47
2.2.1.4. Αδελφοί Μουσουλμάνοι.....	47-48
2.2.1.5. Κουτμπ και ριζοσπαστικό Ισλάμ.....	48-49
2.3. Ισλαμική Τρομοκρατία.....	49-52

Κεφάλαιο 3. Διαδίκτυο και μέσα κοινωνικής δικτύωσης

3.1. Η έννοια της επικοινωνίας.....	53-54
3.2. Η λειτουργία του ανθρώπινου δικτύου.....	54-55
3.3. Το διαδίκτυο.....	55-56
3.4. Δημοφιλή Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης	
3.4.1. Facebook.....	56-57
3.4.2. Twitter.....	57
3.4.3. Youtube.....	57
3.5. Διακρίσεις μεταξύ του Surface Web, Deep Web και Dark Web	
3.6. Διαδίκτυο και Τρομοκρατία.....	60-61
3.7. Διαδίκτυο και ισλαμική τρομοκρατία.....	61
3.7.1. Στρατηγική χρήσης διαδικτύου - Αλ Κάιντα.....	61-62
3.7.2. Στρατηγική χρήσης διαδικτύου- Ισλαμικό Κράτος	62-64

Κεφάλαιο 4. Η διαδικτυακή προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας από τον επιφανειακό στον σκοτεινό ιστό

4.1 Η εξέλιξη της προπαγάνδας της τζιχάντ σε κυβερνό- τζιχάντ.....	65-68
4.2. Η προπαγάνδα στο επιφανειακό ιστό	
4.2.1 Διαδικτυακά Περιοδικά- Ανάλυση Dabiq.....	68-72
4.2.2. Facebook και ισλαμική τρομοκρατία.....	73-75
4.2.3. Twitter και ισλαμική τρομοκρατία.....	76-78
4.2.4. YouTube και ισλαμική τρομοκρατία.....	78-80

4.3. Η μετάβαση της προπαγάνδας από τον επιφανειακό στον σκοτεινό ιστό...	80-81
4.3.1. Προπαγάνδα και επικοινωνία στον σκοτεινό ιστό.....	81-83
Κεφάλαιο 5. Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με την χρήση βίντεο και βιντεοπαιχνιδιών στο διαδίκτυο	
5.1. Βίντεο και ισλαμική τρομοκρατία.....	84
5.1.1. Βίντεο και ριζοσπαστικοποίηση στην ισλαμική τρομοκρατία.....	84-87
5.1.2. Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με την χρήση βίντεο.....	87-89
5.2. Βιντεοπαιχνίδια και ισλαμική τρομοκρατία	
5.2.1. Βιντεοπαιχνίδια ως εκπαιδευτικό εργαλείο.....	89-90
5.2.2. Διαδικτυακά βιντεοπαιχνίδια, ένα εργαλείο για την τζιχάντ.....	90-92
5.2.3. Βιντεοπαιχνίδια στην προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας.....	92-96
Κεφάλαιο 6. Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με την προώθηση anashid στο διαδίκτυο	
6.1 Nasheed και τα μουσικά χαρακτηριστικά του.....	97-99
6.2 Ριζοσπαστικοποίηση στο διαδίκτυο - anashid.....	99-100
6.3. Anashid και Αλ Καιντα.....	100-102
6.4. Η προπαγάνδα του ισλαμικού κράτους με την χρήση anashid.....	102-103
6.4.1. Τα anashid του ισλαμικού κράτους διασπείρουν τον τρόμο.....	105-108
Συμπεράσματα.....	109-112
Βιβλιογραφία.....	113-125

Εισαγωγή

Η μεταπτυχιακή εργασία επιχειρεί να αναλύσει, να αξιολογήσει και να διερευνήσει την σύνθετη έννοια της προπαγάνδας και πως αυτή διασυνδέεται με την ισλαμική τρομοκρατία που αναπτύσσεται στο διαδίκτυο. Σε κάθε περίπτωση, κεντρικό άξονα της ανάλυσης και έρευνας αποτελεί η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με τη χρήση των σύγχρονων μέσων του διαδικτύου. Μέσα από την καταγραφή αυτή, θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια απόδοσης απαντήσεων, μεταξύ άλλων, στο εξής ερωτήμα:

Ποια είναι τα σύγχρονα μέσα του διαδικτύου και πως αυτά χρησιμοποιούνται από την ισλαμική τρομοκρατία, προκειμένου να διασπείρουν την προπαγάνδα τους;

Προκειμένου να προκύψουν οι κεντρικοί προβληματισμοί και να διερευνηθεί το βασικό ερώτημα της εργασίας, η μελέτη δομήθηκε ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας επιχειρείται η μελέτη της έννοιας της προπαγάνδας, των νόμων της και το πως αυτή επικοινωνεί με το άτομο ή με ένα σύνολο ατόμων. Η πορεία της προπαγάνδας στο χωροχρόνο μας οδηγεί στη σύγχρονη εποχή αναδεικνύοντας την ευελιξία της να εξελίσσεται και να προσαρμόζεται στα δεδομένα της ακμάζουσας τεχνολογικής εξέλιξης. Τα νέα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η διασπορά κάθε είδους πληροφορίας μέσω διαδικτύου έδωσαν στην προπαγάνδα μία νέα διάσταση. Η νέα αυτή διάσταση της προπαγάνδας σε συνδυασμό με τις επιδράσεις που επέφερε η εξέλιξη του διαδικτυακού χώρου συντέλεσαν στην εμφάνιση νέων απειλών με επικρατέστερη στις μέρες μας αυτή της προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας με την χρήση του διαδικτύου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζεται η έννοια της τρομοκρατίας και κατ'επέκταση της ισλαμικής τρομοκρατίας. Η εξέλιξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού και η επιρροή του Σαγίντ Κούτμπ στην ανάδυση της ριζοσπαστικής μορφής του Ισλάμ δίνουν στοιχεία για την εμφάνιση των ισλαμιστικών ριζοσπαστικών οργανώσεων της Αλ Κάιντα και του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναλύεται η έννοια του διαδικτύου. Με έναυσμα τον τρόπο λειτουργίας των κοινωνικών δικτύων, το διαδίκτυο προσαρμόσε την λειτουργία του στις σύγχρονες απαιτήσεις και έδωσε στην επικοινωνία μία νέα διάσταση πέρα από κάθε σύνορο. Η χρήση του διαδικτύου τόσο στον επιφανειακό ιστό με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όσο και στον σκοτεινό έγινε σύντομα αντικείμενο εκμετάλλευσης από υποστηρικτές τρομοκρατικών οργανώσεων. Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αποτέλεσε το σημείο καμπής. Μετέβαλε τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης επικοινωνούν με το δεδομένο και το διασπείρουν στο ευρύτερο κοινό. Οι ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις οδηγήθηκαν άμεσα στον εναρμονισμό της στρατηγικής τους με την σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη του διαδικτύου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύονται οι χρησιμοποιούμενες τακτικές της προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας στο διαδίκτυο. Με αφετηρία τη δράση της ισλαμικής τρομοκρατίας στον επιφανειακό ιστό και συγκεκριμένα την προώθηση των διαδικτυακών ισλαμιστικών περιοδικών αλλά και την χρήση δημοφιλών μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η μελέτη οδηγήθηκε στην δράση των ισλαμιστικών οργανώσεων στον σκοτεινό ιστό.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, εξετάζεται ειδικότερα η απόκτηση της απαιτούμενης τεχνογνωσίας της τεχνολογίας των βίντεο και των βιντεοπαιχνιδιών, η οποία προστέθηκε άμεσα στις τακτικές προώθησης της διαδικτυακής προπαγάνδας. Οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας αντιλαμβανόμενοι την δύναμη της εικόνας που παρέχουν τα βίντεο και της διαδραστικότητας των βιντεοπαιχνιδιών χρησιμοποίησαν τα εν λόγω μέσα για την προώθηση της ιδεολογίας της ισλαμικής τρομοκρατίας και κατ' επέκταση την στρατολόγηση, ριζοσπαστικοποίηση αλλά και κινητοποίηση ενός ευρύτερου διαδικτυακού κοινού.

Στο έκτο κεφάλαιο, η μελέτη συνεχίζεται με την προσπάθεια της ισλαμικής τρομοκρατίας να διευρύνει την προπαγάνδα της με την χρήση των μουσικών ακουσμάτων. Η ανάλυση των μουσικών χαρακτηριστικών του μουσουλμανικού είδους του nasheed σε συνδυασμό με τον τρόπο που οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας επεξεργάζονται τόσο τους στίχους όσο και τα τεχνικά στοιχεία καταγραφής αυτών αποδεικνύει ότι αυτό το μουσικό είδος γίνεται αντικείμενο αποτελεσματικής προώθησης της ισλαμικής προπαγάνδας και ριζοσπαστικοποίησης

της μουσουλμανικής κυρίως διασποράς.

Στο έβδομο κεφάλαιο, η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση συνθετικών και συγκριτικών εκτιμήσεων και συμπερασμάτων, καθώς και την απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος.

Κεφάλαιο 1. Προπαγάνδα

Η προπαγάνδα είναι μια έννοια δυναμική , έννοια που παράγεται από τον άνθρωπο και έχει ως αντικείμενο τον ίδιο τον άνθρωπο. Έννοια που καθόρισε τις πολιτικές εξελίξεις και αποτέλεσε η ίδια το πολιτικό εργαλείο για σημαντικές κοινωνικές αλλαγές. Με αφετηρία τον προσδιορισμό της έννοιας της προπαγάνδας και την αναδρομή της εξέλιξης της στο χωροχρονό αποδεικνύεται η σημασία της. Οι νόμοι της προπαγάνδας και ο τρόπος που αυτή επικοινωνεί και επηρεάζει το άτομο ή ένα σύνολο ατόμων προσδιορίζουν τους επιδιωκόμενους στόχους της. Η δυναμική της και η προσαρμοστικότητα της να συμβαδίζει με τις σύγχρονες απαιτήσεις ανακύπτουν από την δυνατότητα της να χρησιμοποιεί τα νέα μέσα επικοινωνίας και δη του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η νέα αυτή διάσταση της προπαγάνδας σε συνδυασμό με τις επιδράσεις που επέφερε η εξέλιξη του διαδικτυακού χώρου οδήγησαν και οδηγούν στην εμφάνιση νέων απειλών με επικρατέστερη στις μέρες μας την προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας.

1.1. Η έννοια και οι τύποι της προπαγάνδας

Η έννοια της πολιτικής είναι η κοινωνική δραστηριότητα μέσω της οποίας οι άνθρωποι ορίζουν , τηρούν και τροποποιούν τους γενικούς κανόνες σύμφωνα με τους οποίους ζουν. Η πολιτική ως άσκηση ελέγχου παρέχει στον άνθρωπο την δυνατότητα να πετυχαίνει το επιθυμητό αποτέλεσμα με οποιοδήποτε μέσο και η άσκηση της πραγματώνεται όταν ένα άτομο βάζει κάποιον άλλο να κάνει κάτι που από μόνο του δεν θα το έκανε.¹

Ο χαρακτηρισμός του Αριστοτέλη για τον άνθρωπο ως «φύσει πολιτικόν ζώον» και για την πόλη «φύσει» πολιτική οντότητα, προσδιορίζει την ουσία της ανθρώπινης κοινωνίας και της ανθρώπινης ύπαρξης. Μια σημαντική παρατήρηση στο έργο του Πολιτικά αναφέρει ότι το κράτος, η Πολιτεία συνίσταται από μία σειρά κανόνων δικαίου με στόχο την προστασία των δικαιωμάτων του κοινού ,δηλαδή των πολιτών που την απαρτίζουν. Κατά την Πλατωνική έννοια της πολιτικής αυτή αποτελεί

¹Harold Lasswell , Politics: Who gets what, when ,how?, New York : McGraw- Hill, 1930.

Οι απόψεις του Ισοκράτη για τα πολιτικά δρώμενα της Αρχαίας Ελλάδας ήταν πρωτοποριακές. Το περιεχόμενο της διδασκαλίας του στόχευε στην ικανότητα χειρισμού πολιτικών θεμάτων, εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, με αποτέλεσμα να προσελκύσει στη σχολή του μαθητές που μπορούσαν να αφήσουν το αποτύπωμά τους στην πολιτική και να διαδώσουν τις ιδέες του σε ένα ευρύτερο κοινό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο Πανηγυρικός του λόγος στον οποίο εξυμνεί το μεγαλείο της Αθήνας και καλεί τους Έλληνες να ομονοήσουν, πολεμώντας τους βαρβάρους.²

Σημαντικό εργαλείο της πολιτικής αποτελεί η έννοια της προπαγάνδας. Η προπαγάνδα είναι η λέξη που επιδιώκει να προσδιορίσει τα όρια της. Άλλοτε φορτισμένη θετικά και άλλοτε αρνητικά, πάντοτε όμως στην πιο ουδέτερη διάσταση της έννοιας της σημαίνει την διασπορά ή την προώθηση συγκεκριμένων ιδεών. Κατά τον Leonard Doob του Πανεπιστημίου Yale «Προπαγάνδα είναι η συντηρητική προσπάθεια ενός φορέα να καθορίζει τις στάσεις ομάδων ατόμων με την χρήση της υποβολής, με σκοπό να ελέγχει και να υποβάλλει τις πράξεις τους», «η προπαγάνδα είναι μέθοδος συστηματικού κοινωνικού ελέγχου και επιρροής επί των ψυχολογικών επεξεργασιών ατόμων και κοινωνικών ομάδων»³. Ο ανωτέρω ορισμός επισημαίνει την έννοια της υποβολής των ανθρώπινων στάσεων και περικλείει την σκοπιμότητα της προπαγάνδας προς επίτευξη συγκεκριμένων πράξεων.

Κατά τον David Welch «Προπαγάνδα είναι η σκόπιμη προσπάθεια επιρροής της γνώμης του κοινού μέσω της διάδοσης ιδεών και αξιών για συγκεκριμένο σκοπό, συνειδητά σχεδιασμένη να εξυπηρετεί το συμφέρον και τις πολιτικές αξιώσεις των προπαγανδιστών με τρόπο τόσο άμεσο όσο και έμμεσο».⁴

Σύμφωνα με τους Jowett και O' Donnell «προπαγάνδα είναι η σκόπιμη συστηματική προσπάθεια διαμόρφωσης αντίληψης και χειραγώγησης γνωστικών λειτουργιών προς επίτευξη μιας αντίδρασης που προωθεί την επιθυμητή πρόθεση του προπαγανδιστή».⁵

Ως προς την πηγή από την οποία προέρχεται η προπαγάνδα διαιρείται σε λευκή, φαιά

² <https://el.wikisource.org/wiki/panigirikos> (τελευταία πρόσβαση, 11-01-2019)

³ Doob, L.W. Public Opinion and Propaganda, 1966

⁴ David Welch “ Powers of Persuasion, History Today 49,no 8 ,1999, σ. 24-26

⁵ Garth S. Jowett, Victoria O'Donnell, Propaganda & Persuasion, Sixth Edition, SAGE Publication, σ.7

και μαύρη.

- Λευκή προπαγάνδα: οι πηγές από τις οποίες προέρχεται όσο και το κοινό που απευθύνεται αλλά και οι επιδιωκόμενοι στόχοι της είναι φανεροί και η προπαγάνδα διεξάγεται επίσημα και ενυπόγραφα.
- Φαιά προπαγάνδα: οι πηγές από τις οποίες προέρχεται και οι στόχοι της είναι κεκαλυμμένοι, η φαιά προπαγάνδα είναι ανώνυμη και ανυπόγραφη, η υπερβολή ακόμη και το ψέμα παρεισφύρει στην επικοινωνία προπαγανδιστή προς το κοινό-στόχο.
- Μαύρη προπαγάνδα: η πηγή της μαύρης προπαγάνδας αποδίδεται σε διαφορετική πηγή από την πραγματική και φέρει ψεύτικη υπογραφή. Ο προπαγανδιστής κρύβει την πραγματική του ταυτότητα και δημιουργεί πλαστές πληροφορίες, τις οποίες αποδίδει σε εχθρικές πηγές, με σκοπό να προκαλέσει σύγχυση κυρίως στον εχθρό.⁶

Ο κάθε ερευνητής με τον δικό του ορισμό δίνει στην προπαγάνδα διαφορετική διάσταση και προσθέτει τα στοιχεία εκείνα που επηρέασαν και καθόρισαν τον τρόπο σκέψης του, σύμφωνα με τα όσα μελέτησε αλλά παράλληλα και τα όσα βίωσε στο χωροχρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έζησε. Το ταξίδι της προπαγάνδας στο χρόνο αποδεικνύει την σημασία της.

1.2. Ιστορική αναδρομή της εξέλιξης της προπαγάνδας

Η ελληνική αρχαιότητα μας εισάγει με ποικίλλα έργα της στην προπαγάνδα της πειθούς. Η Ομήρου Ιλιάδα, ο Επιτάφιος του Περικλή, τα θεατρικά έργα του Αριστοφάνη, τα Κερκυραϊκά του Θουκυδίδη αποτελούν κάποια από τα έργα αυτά και αναφέρουν τον τρόπο που οι Αρχαίοι Έλληνες μεταφέρουν τις ιδέες τους. Κατά την αρχαιότητα αναπτύσσεται η διάσταση της πολιτικής προπαγάνδας που στηρίζεται σε θρησκευτικά στοιχεία και αναπτύσσεται από το Μαντείο των Δελφών.

⁶ Marlin Randal, *Propagand and the Ethics of Persuasion*, Canada, Broadview Press, 2002, σ.137-140

Το ιερατείο των Δελφών ασκούσε ισχυρή πολιτική και κοινωνική επιρροή στην Αρχαία Ελλάδα. Η Δελφική Αμφικτιονία -στην ουσία μια συνομοσπονδία δώδεκα κρατών-πόλεων- καθόριζε τις πολιτικές εξελίξεις. Κατά τον Ηρόδοτο τα εξαγόμενα από το στόμα της Πυθίας και καταγραμμένα από τους ιερείς της αποτελούσαν για τον ελληνικό κόσμο ρυθμιστικά άρθρα πίστης, ενώ κανένας επεκτατικός πόλεμος δε γινόταν και καμία αποικία δεν ιδρυόταν χωρίς την έγκρισή του. Χαρακτηριστικό είναι ότι όλες οι αποικίες στην Κάτω Ιταλία και στον Εύξεινο Πόντο δημιουργήθηκαν κατόπιν γνωμοδότησης του.

Το Μαντείο των Δελφών δεν ήταν απλά ένα θρησκευτικό τέμενος, όπου αποκαλυπτόταν η θεϊκή βούληση, αλλά ένας από τους σπουδαιότερους ρυθμιστές της πολιτικής και πολεμικής πορείας των Ελλήνων, ένα κέντρο αποφάσεων που ευνοούσε ή αντιστρατευόταν κατά το δοκούν. Χαρακτηριστική είναι η στάση του απέναντι σε πολέμους, όπως ο Πελοποννησιακός και οι Περσικοί. Στη μεν πρώτη περίπτωση ο Απόλλωνας «συντάχθηκε» απροκάλυπτα με τους Λακεδαιμόνιους, ενώ στη δεύτερη κατηγορήθηκε από το σύνολο του ελληνικού κόσμου για φιλοπερσική στάση. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι έγιναν τέσσερις πόλεμοι, οι επονομαζόμενοι Ιεροί, για τον έλεγχό του.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση του Βάττου Α', ιδρυτή της Κυρήνης και πρώτου Έλληνα βασιλιά της Αφρικής, ο οποίος είχε πάει στους Δελφούς για να βρει θεραπεία στα προβλήματα λόγου, που αντιμετώπιζε. Όπως αναφέρει ο Πausanias ο χρησμός της Πυθίας ήταν να εκστρατεύσει στη Λιβύη για να βρει τη λαλιά του. Ο Βάττος δυσανασχέτησε λέγοντας δεν ήταν έτοιμος για μια πολεμική εκστρατεία σε ένα μέρος, που δε γνώριζε, ωστόσο υπάκουσε και αποίκησε την Κυρήνη. Ο χρησμός επαληθεύτηκε καθώς κατά τη διάρκεια της εποίκησης είδε ένα λιοντάρι και από τον τρόμο του «λύθηκε η γλώσσα του».

Ο Βασιλιάς Φίλιππος της Μακεδονίας ήταν ένας από τους πρώτους προπαγανδιστές. Αντιλήφθηκε άμεσα την έννοια της προπαγάνδας και την χρησιμοποίησε τεχνηέντως για την πρόκληση ψυχολογικού πολέμου στον εχθρό. Οι απεσταλμένοι του διέδιδαν την ισχύ της Μακεδονικής δύναμης, και κατάφερε να εξαπλώσει την κυριαρχία στον ελλαδικό χώρο. Το έργο του συνέχισε ο Μέγας Αλέξανδρος, ο οποίος εξαπλώθηκε στην Περσική αυτοκρατορία. Ο Αλέξανδρος εκμεταλλευόμενος την ανθρώπινη

ψυχολογία , εμφανίζεται στους Πέρσες ως ο φορέας μετάδοσης ενός ανώτερου πολιτισμού. Όλες οι κινήσεις του ήταν πολιτικά στοχευόμενες και εναρμονισμένες με το πνεύμα της Ανατολής, προκειμένου να επιτύχει την αποδοχή και την συναίνεση των Περσών.

Η προπαγάνδα συνεχίζει να χρησιμοποιείται κατά την περίοδο της Ρωμαϊκής κυριαρχίας για την διατήρηση της αχανούς αυτοκρατορίας, αλλά και για τις πολύπλοκες πολιτικές δολοπλοκίες που λάμβαναν χώρα στο ρωμαϊκό πολιτικό σύστημα. Η λογοτεχνία του Βιργιλίου και Οράτιου βοηθούν, ώστε ο μύθος της Ρώμης να αναπτύσσεται και να διαδίδεται. Ο αυτοκράτορας γίνεται σύμβολο πνευματικής ενότητας και η μορφή του προβάλλεται στα νομίσματα της εποχής.

Η βυζαντινή περίοδος συνδυάζει ένα μίγμα προπαγάνδας με στοιχεία Αρχαίας Ελλάδας και Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η θρησκεία ταυτίζεται με την ίδια την ύπαρξη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέσω της διάστασης της Βυζαντινής Οικουμένης. Η πολιτική ορθοδοξία στηρίζεται στην προβολή του θρησκευτικού δόγματος. Το πολιτικό δόγμα ταυτίζεται με την θρησκεία και ο Αυτοκράτορας αποκτά ακατάλυτη ισχύ και λατρεύεται ως ήρωας. Οι εικόνες της εποχής απεικονίζουν τον Αυτοκράτορα ως τον άνθρωπο που τον στεφανώνει ο Ιησούς Χριστός και πλαισιώνεται από του Αγίους. Το υπερφυσικό του χάρισμα ενισχύει η χρήση του πορφυρού και του χρυσού χρώματος, τα οποία αποδίδονται αποκλειστικά στον Αυτοκράτορα.

Η ταύτιση της εξουσίας του Αυτοκράτορα ως απόρροια της θεϊκής εξουσίας επί γης δεν είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα μόνο του Βυζαντίου. Η «ελέω θεού» εξουσία συναντάται τόσο στην Ανατολή κυρίως στον Αραβικό κόσμο μετά την έλευση του Μωάμεθ, όσο και στη Δύση. Ο Μωάμεθ κήρυξε το Ισλάμ, την άνευ όρων υποταγή, ενώ οι πιστοί δεν έπρεπε να φέρουν καμία αντίρρηση στη διδασκαλία του Προφήτη. Οι διάδοχοί του –όπως και ο ίδιος- απαίτησαν την απόλυτη υποταγή όλων απέναντι στη θεϊκή αποκάλυψη. Στη Δύση η ανάδειξη των βασιλέων ταυτίζεται με το ρόλο του Πάπα. «Ευλογεί» στέψεις, ενώ ανάλογα με τις παρασκηνιακές κάθε φορά ζυμώσεις, δε διστάζει να ρίξει «ανάθεμα» σε βασιλείς, που δε συμπλέουν με τα συμφέροντα του Βατικανού. Με αυτό τον τρόπο μια «ευλογημένη» βασιλεία συνοδεύεται από θεϊκή εύνοια και συνεπώς επιτυχία και μακροημέρευση, ενώ μία καταραμένη από

ενδεχόμενα δυσοίωνα γεγονότα, όπως για παράδειγμα λοιμοί, καταστροφή σοδιών, πλημμύρες.

Η μεσαιωνική μάλιστα προπαγάνδα σημαδεύεται από την προσπάθεια του Παπισμού να καθιερωθεί ως πάγια πολιτική δύναμη. Η θέση του Αυτοκράτορα του Βυζαντίου στη Δύση αντικαθίσταται με αυτή του Πάπα. Ο Πάπας αποκτά τη μεταφυσική δύναμη και είναι το ανθρώπινο όν με τα μεταφυσικά ιδανικά. Οι επίσκοποι και οι ιερείς χρησιμοποιούν στο λόγο τους προς το ποίμνιο την απειλή της Κολάσεως και την υπόσχεση του αιώνιου παράδεισου. Το συγχωροχάρτι και οι Σταυροφορίες αποτέλεσαν συνιστώσες απόκρυφης προπαγάνδας προς εξυπηρέτηση πολιτικών στοχεύσεων της Παπικής Εκκλησίας.

Στα τέλη του 12ου αιώνα έχουμε μία πρώτη αναφορά στη θεώρηση του ύπατου πολιτικού ανδρός (Imperator) ως μόνου κυρίαρχου (dominus mundi), η οποία συνεπάγεται την ανάδειξή του σε αποκλειστική πηγή εξουσίας, ικανή να λαμβάνει αποφάσεις ταυτόχρονα για πράξεις, που έχουν νομοθετικό και εκτελεστικό περιεχόμενο. Οι παραπάνω επισημάνσεις εναρμονίζονται πλήρως προς τη θεμελιώδη παραδοχή ότι κάθε μορφή διακυβέρνησης οφείλει να ανάγεται ευθέως σε μία υπερβατική αρχή και να εκλαμβάνεται ως δεδομένη υπό του Θεού δυνατότητα ηγεμονικής κυριότητας.⁷

Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του Ιωάννη του Salisbury στον έργο του «Πολικρατικό» ότι κάθε εγκόσμιος ηγεμόνας συνιστά μιαν επίγεια εικόνα της επουράνιας μεγαλοπρέπειας, με τέτοιον τρόπο, ώστε να ίσταται υπεράνω των κανόνων του θετού δικαίου, μη υποκείμενος στη δικαιοδοσία τους.⁸

Η παπική Εκκλησία δε περιορίζει την προπαγάνδα της σε πλάγια μέσα, αλλά επιστρατεύει λόγιους, οι οποίοι παρουσιάζουν «τεκμήρια» και γράφουν έργα προς υπεράσπιση των θέσεών της. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ο Ιάκωβος του Viterbo, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο πάπας ως αποστολικός ηγεμόνας (princeps apostolorum), διαθέτει μία πρωταρχική δυνατότητα άσκησης εγκόσμιας εξουσίας σε επίπεδο κατά πολύ ευγενέστερο σε σχέση προς έναν καθαρώς κοσμικό άρχοντα⁹ και τα έργα δύο

⁷Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, том 11, 1998 Άρθρο του Γεωργίου Ν. Γκότση «Εξουσία και Πολιτική Εκκλησιολογία στη Δυτικοευρωπαϊκή Μεσαιωνική Πολιτειολογική Σκέψη» σ. 114

⁸ Στο ίδιο, σ. 115

⁹ Στο ίδιο, σ. 108

άλλων θεωρητικών εκπροσώπων της παπικής ιεροκρατικής αντίληψης, του Augustinus Triumphus (Agostino Trionfo 1270/3-1328) και του Alvarus Pelagius (Alvaro Pelayo 1275-1349) στα οποία η απονεμηθείσα υπό του Χριστού προς τον Πάπα πληρότητα εξουσιαστικής ισχύος (plenitudo potestatis) αναγορεύει τον τελευταίο σε επίγειο αντιπρόσωπο του Θεού (vicarius Christi), άμεσο διάδοχο και συνεχιστή του αποστολικού έργου (vicarius Petri). Αυτό ισοδυναμεί με συγκέντρωση τόσο της πνευματικής, όσο και της εγκόσμιας εξουσίας στο πρόσωπο του κατεξοχόν επίγειου εκφραστή της θείας βούλησης.¹⁰

Φωνές μετριοπάθειας, όπως ο Jean Quidort, (Ιωάννης εκ Παρισίων), ο οποίος υποστήριξε την άποψη ότι η εγγενής υπεροχή της πνευματικής εξουσίας στη σφαίρα του μεταφυσικού δεν την καθιστά αυτοδικαίως υπέρτερη ως προς τη διευθέτηση εγκόσμιων υποθέσεων, δεν εισακούονται.¹¹

Οι αντιδράσεις για το παπικό συγκεντρωτισμό και τις προπαγανδιστικές μεθόδους έκφρασής του κλιμακώθηκαν μέσα στο πέρασμα των χρόνων με αποκορύφωμα το Λούθηρο, ο οποίος έρχεται στο προσκήνιο, τοποθετείται ανοιχτά κατά του Παπισμού και εξαπολύει την δική του προπαγάνδα κατά της καθολικής εκκλησίας. Η καθολική εκκλησία στην προσπάθεια περιορισμού διάδοσης του προτεσταντισμού, χρησιμοποιεί για πρώτη φορά τον όρο προπαγάνδα, με την σύσκεψη επιτροπής «Congregatio de Propaganda Fide», συνέλευση περί διάδοσης της αληθινής πίστεως έναντι της Λουθηρανικής αίρεσης.¹²

Ωστόσο, η προπαγάνδα ανά τους αιώνες δε λειτούργησε μόνο μέσα σε δογματικό πλαίσιο, όπως ο παπισμός. Φαινόμενα προπαγάνδας παρατηρούμε και σε φιλελεύθερο πλαίσιο, όπως στη Γαλλική Επανάσταση. Οι Διαφωτιστές αναλαμβάνουν το ρόλο του προπαγανδιστή. Συσπειρώνουν όλα τα στρώματα, που πλήττονται από σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Η «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη», που ψηφίστηκε το 1789 από τη Συντακτική Συνέλευση και είναι βασισμένη στις ιδέες του Διαφωτισμού αποτελεί σαφές κάλεσμα αντίδρασης απέναντι στο κατεστημένο των Βερσαλλιών και κατ’

¹⁰ Στο ίδιο σ. 106

¹¹ Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, том 11, 1998 Άρθρο του Γεωργίου Ν. Γκότση «Εξουσία και Πολιτική Εκκλησιολογία στη Δυτικοευρωπαϊκή Μεσαιωνική Πολιτειολογική Σκέψη» σ. 110

¹² Γεώργιος κ. Γεωργαλάς, Η προπαγάνδα Μεθοδική και τεχνική της Αγωγής των Μαζών, Αθήνα 2008, σ. 23

επέκταση της «κάστας» των ευγενών.

Είναι η ίδια περίοδος που κάνει την εμφάνιση της η έννοια της τρομοκρατίας από τον Ροβεσπιέρο, ως εμπνευστή του Τάγματος των Ιακωβίνων. Προπαγάνδα και τρομοκρατία συνυπάρχουν στην Γαλλική Επανάσταση και η πρώτη γίνεται εργαλείο της πολιτικής τρομοκρατίας. Μία εύστοχη εξήγηση, που συνοψίζει τον εκφυλισμό της Γαλλικής Επανάστασης σε τρομοκρατία δίνει ο Χέγκελ στο έργο του «*Η Φαινομενολογία του Πνεύματος*» πραγματεύεται την επανάσταση με τον τίτλο: «η απόλυτη ελευθερία και ο τρόμος».¹³ Η επανάσταση ως έμπρακτη εφαρμογή της καθολικής ελευθερίας, εκφυλίζεται αναπότρεπτα σε «αρνητική δράση» και «μανία της καταστροφής».¹⁴ Και συνεχίζει: «Το μοναδικό έργο και η (μοναδική) πράξη της γενικής ελευθερίας είναι συνεπώς ο θάνατος, και μάλιστα [...] ο πιο ψυχρός και άχαρος θάνατος χωρίς μεγαλύτερη σημασία από το κόψιμο ενός κουνουπιδιού ή μια γουλιά νερό».¹⁵ Ωστόσο, ο Χέγκελ ποτέ δεν έπαψε να εξυμνεί την Γαλλική Επανάσταση. Στο ίδιο κεφάλαιο της Φαινομενολογίας, όπου η επανάσταση εξισώνεται με την τρομοκρατία αναδεικνύει την αναγκαιότητά της με τα εξής: «Τούτη η αδιαίρετη υπόσταση της απόλυτης ελευθερίας υψώνεται στον θρόνο του κόσμου, χωρίς οποιαδήποτε εξουσία να είναι σε θέση να της αντισταθεί».¹⁶

Η Ρωσική Επανάσταση του 1917 και η εμφάνιση των Μπολσεβίκων και Μενσεβίκων δίνουν ώθηση στην εμφάνιση της προπαγάνδας δια των έργων. Κατά τον Λένιν, η πάλη των τάξεων αποτελεί μια μορφή πολέμου όπου απαιτείται στρατηγική και τακτική.¹⁷ Κατά την περίοδο αυτή-όπως αναφέρει ο Ν.Α. Καλογερόπουλος διαμορφώνονται τέσσερις κατευθύνσεις προπαγάνδας. Η πρώτη προς το εξωτερικό για την εξέγερση των εργατών στα εμπόλεμα κράτη, η δεύτερη προς το εσωτερικό ,έναντι της Ουκρανίας , η τρίτη προς τον στρατό προκειμένου να εξασφαλίσουν την υποστήριξη του και η τέταρτη προς τους εργάτες. Η εργατική τάξη έπρεπε να παρακινηθεί σε δράση κατά το μαρξιστικό δόγμα. Αποτέλεσμα αποτελεί η δημιουργία μια κεντρικής υπηρεσίας αγκιτάσιας- προπαγάνδας, η οποία είναι κυρίαρχη της πολιτικής δομής της Σοβιετικής Ένωσης.

¹³ Γκέοργκ Χέγκελ, *Η Φαινομενολογία του Πνεύματος*, τ. Β', μετάφρ. Δ. Τζωρτζόπουλος, Αθήνα, Δωδώνη, 1995, σ. 432-447

¹⁴ Γκέοργκ Χέγκελ, *Η Φαινομενολογία του Πνεύματος*, τ. Β', μετάφρ. Δ. Τζωρτζόπουλος, Αθήνα, Δωδώνη, 1995, σ. 432-447 παράγρ. 589, σ. 4391

¹⁵ Στο ίδιο, παραγρ. 590, σ. 440

¹⁶ Στο ίδιο, παραγρ. 585, σ. 435.

¹⁷ Κατά τον Μάρξ « η ιδέα μετατρέπεται σε υλική δύναμη όταν εισχωρήσει μέσα στις μάζες»

Ο Χίτλερ βρίσκει μία Γερμανία ταπεινωμένη από την συνθήκη των Βερσαλλιών. Οι δυσμενείς υπάρχουσες συνθήκες είχαν οδηγήσει τον λαό στην απόγνωση. Αντιλαμβάνεται άμεσα τις ψυχικές εντάσεις του λαού, ταυτίζεται με τους ψυχικούς πόθους του έθνους και τους προσφέρει την μεγάλη υπόσχεση. Το έργο του Γκαίμπελς αναδεικνύει την βαθιά μελέτη του έργου του Le Bon, για την ψυχολογία της μάζας. Ο Χίτλερ και ο Γκαίμπελς καθόρισαν και στιγματίσαν την έννοια της προπαγάνδας και την ταύτισαν με την φράση « τα ψέματα αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερα ψέματα και η τρομοκρατία με μεγαλύτερη τρομοκρατία». ¹⁸

Ο Γιόζεφ Γκαίμπελς ως Υπουργός Προπαγάνδας των Ναζί ασκούσε τον πλήρη έλεγχο των μέσων μαζικής επικοινωνίας της Γερμανίας. Οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα βιβλία, οι δημόσιες συγκεντρώσεις και συναθροίσεις, οι τέχνες, η μουσική, ο κινηματογράφος και το ραδιόφωνο τελούσαν υπό την πλήρη κυριότητά του. Οποιαδήποτε άποψη που θα μπορούσε με οποιονδήποτε τρόπο να απειλήσει τις ναζιστικές πεποιθήσεις ή το καθεστώς υπόκειντο σε λογοκρισία ή εξαλειφόταν από όλα τα μέσα.¹⁹

Χαρακτηριστική εκδήλωση των ανωτέρω είναι η σύνταξη την άνοιξη του 1933 από ναζιστικές φοιτητικές οργανώσεις με τη βοήθεια καθηγητών και βιβλιοθηκάρων μεγάλων λιστών με βιβλία που, κατά την άποψή τους, δεν θα έπρεπε να διαβάζονται από Γερμανούς. Ακολούθως, το βράδυ της 10 Μαΐου 1933, οι Ναζί έκαναν επιδρομή στις βιβλιοθήκες και τα βιβλιοπωλεία της Γερμανίας. Με πυρσούς πραγματοποίησαν βραδινές πορείες και τραγουδώντας ύμνους πέταξαν βιβλία σε μεγάλες πυρές. Τη νύχτα εκείνη κάηκαν περισσότερα από 25.000 βιβλία.²⁰

Την επαύριον του Β' Παγκοσμίου πολέμου σηματοδοτεί η εμφάνιση του Ψυχρού Πολέμου. Είναι μια περίοδος όπου η Σοβιετική Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής έχουν αναδειχθεί ως νικητήριες δυνάμεις και ξεκινούν έναν νέο ανταγωνισμό που δεν βρίσκεται σε πεδίο της μάχης αλλά χαρακτηρίζεται από μυστικές επιχειρήσεις. Η προπαγάνδα μεσουρανάει και γίνεται αντικείμενο επιρροής και διαμόρφωσης της διεθνούς κοινούς γνώμης.

¹⁸ Ν.Α. Καλογερόπουλος-Καλου, Η προπαγάνδα μέσον βιασμού των λαών : Η φιλοσοφία της προπαγάνδας, Αθήνα, Δρόμων, 2013,σ.142

¹⁹ <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/nazi-propaganda-and-censorship>

²⁰ <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/nazi-propaganda-and-censorship>

Διατρέχοντας τις διάφορες ιστορικές περιόδους, ξεκινώντας από την αρχαιότητα και καταλήγοντας στην σύγχρονη εποχή, γίνεται αντιληπτό ότι η προπαγάνδα είναι μια έννοια δυναμική. Μεταβάλλεται, εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της κάθε εποχής. Είναι αυτή που οφείλει να μελετά διαρκώς τις ανθρώπινες τάσεις και στάσεις για πετυχαίνει τους απώτερους σκοπούς της. Η προπαγάνδα έννοια εμπνευσμένη από τον άνθρωπο εξελίχθηκε με το πέρασμα των ετών και προσαρμόστηκε στις ανάλογες κοινωνικές απαιτήσεις. Συνδεδεμένη με τον άνθρωπο και με την συλλογική μάζα αποτέλεσε την έννοια που δομήθηκε μέσα από την εξέλιξη των κοινωνικών-πολιτικών φαινομένων και χρησιμοποιήθηκε από προσωπικότητες που είχαν αντιληφθεί άριστα τις δυνατότητες της επικοινωνίας και άσκησης επιρροής είτε μεμονωμένων ατόμων είτε ενός ευρύτερου συνόλου.

1.3. Νομοί της προπαγάνδας κατά τον Quentin²¹

Η προπαγάνδα είναι μία διαδικασία που διαθέτει τους δικούς της νόμους και τις δικές της τακτικές. Ο πομπός-αποστολέας του μηνύματος οφείλει να ακολουθήσει συγκεκριμένα βήματα για να μεταφέρει το μήνυμα που θέλει με τον τρόπο που θέλει. Από την μελέτη του Ροί Quentin, ο Ν.Α.Καλογερόπουλος ξεχωρίζει τον δεκάλογο των νόμων της προπαγάνδας. Οι νόμοι που διέπουν την προπαγάνδα κατά τον Ροί Quentin συνοψίζονται στους κάτωθι:

1. Ο νόμος της εκκινήσεως
2. Ο νόμος της απλότητας.
3. Ο νόμος ης συνθέσεως
4. Ο νόμος της συμπάθειας,
5. Ο νόμος του αιφνιδιασμού
6. Ο νόμος της επαναλήψεως
7. Ο νόμος της ποικιλίας
8. Ο νόμος της προσθέτου πράξεως
9. Ο νόμος της υποσχέσεως
10. Ο νόμος της διοικητικής ενότητας

²¹ Νικόλαος Α.Καλογερόπουλος, Η Προπαγάνδα Μέσον Βιασμού των Λαών, Εκδόσεις ΔΡΟΜΩΝ, Αθήνα 2012, σ.41-71

Αναλύοντας τους παραπάνω νόμους διακρίνουμε τα εξής:

Ο νόμος της εκκινήσεως αποβλέπει στην στοχευόμενη προσέλκυση του κοινού. Ο προπαγανδιστής ορίζει τα βασικά χαρακτηριστικά του κοινού προς το οποίο θα απευθυνθεί και χρησιμοποιεί συγκεκριμένες μεθόδους, όπως για παράδειγμα εικόνες που ξυπνούν συναισθήματα. Η επαναλαμβανόμενη προβολή των εικόνων εθίζει τον δέκτη και τον καθιστά σταδιακά άβουλο ον μπροστά στις προσταγές της προπαγάνδας.

Σημαντικό στοιχείο του νόμου της εκκινήσεως γίνεται ο προσδιορισμός ενός «εχθρού». Ο εν λόγω εχθρός θα είναι υπεύθυνος για τα δεινά του κοινού προς το οποίο απευθύνεται η προπαγάνδα, θα διαφέρει από το κοινό και η διάσταση του θα είναι μία έννοια γενική και ασαφής. Για παράδειγμα ο εχθρός των Ναζιστών ήταν οι Εβραίοι, των Μαρξιστών – οι Καπιταλιστές και στη σύγχρονη εποχή εχθρός του ισλαμικού κόσμου αποτελούν οι δυτικές κοινωνίες. Η προπαγάνδα οφείλει ταυτόχρονα με την παρουσίαση του εχθρού να προβάλλει στην αντίθετη πλευρά την ύπαρξη ενός υπέρτατου μύθου, ένας μύθος που θα είναι απόλυτος, όπως είναι ο «ένας και μοναδικός Θεός» ή η «λαϊκή δύναμη».

Ο νόμος της απλότητας αναφέρει ότι η ιδέα που θα μεταφέρεται στο κοινό οφείλει να είναι απλή και άμεσα κατανοητή. Ως ελάχιστος κοινός παρανομαστής της νόησης του κοινού, θα πρέπει να επιλεγθεί το κοινό που δεν έχει καλλιεργηθεί ή εκπαιδευθεί. Η αμόρφωτη μάζα δεν προβαίνει σε συσχετισμό των ποικίλων ιδεών που δέχεται. Η διαδικασία της μετάβασης από ιδέα σε ιδέα και της διάρθρωσης ενός τελικού πλέγματος σχετιζόμενων ιδεών απαιτεί προσπάθεια. Συνεπώς η άμεσα εύπεπτη ιδέα θα είναι αυτή που δεν θα κουράσει αλλά με την χρήση κλισέ - στερεότυπων εκφράσεων και με την διέγερση συναισθημάτων που θα προκαλέσει, θα μπορέσει άμεσα να γίνει αποδεκτή από το κοινό.

Ο νόμος της συνθέσεως βοηθά τον προπαγανδιστή να μεταφέρει το μήνυμα του στο κοινό χρησιμοποιώντας ένα πλέγμα ασάφειας. Το μήνυμα οφείλει να είναι απλό στην κατανόηση αλλά σφαιρικά διατυπωμένο προκειμένου να υπερκαλύπτει τυχόν λεπτομέρειες.

Ο **νόμος της συμπάθειας** χρησιμοποιεί τον μαθηματικό όρο των πιθανοτήτων, προκειμένου να περιορίσει την έννοια της απροσδιοριστίας που ενυπάρχει στην πολύπλοκη ανθρώπινη φύση. Η προπαγάνδα συνεπώς οφείλει να ξεκινά από ένα βασικό κοινό σημείο συμπάθειας της υπάρχουσας κοινής γνώμης. Ο προπαγανδιστής οφείλει να γνωρίζει ότι η κοινή γνώμη διακατέχεται από ναρκισσισμό , ποτέ δεν κάνει λάθος. Συνεπώς θα απώτερος σκοπός του είναι να εξομοιωθεί με αυτήν, να την εμπνεύσει με το πνεύμα της συμπάθειας και να τον εμπιστευθεί. Αυτό το πετυχαίνει με συγκεκριμένη τακτική ,άλλοτε επικαλούμενος την επιστημονική αυθεντία για να επισημάνει την ορθότητα των λόγων του, άλλοτε χρησιμοποιώντας κολακείες προς το πλήθος υπερτονίζοντας τους ότι αυτός δεν είναι τίποτα άλλο παρά εκφραστής των δικών τους απόψεων.

Ο **νόμος του αιφνιδιασμού**. Η ιδέα της προπαγάνδας όπως προαναφέρθηκε είναι εύκολη και εύπεπτη αλλά ταυτόχρονα και ασαφής. Η απροσδιοριστία της κρύβει ένα κομμάτι αναλήθειας που δεν γίνεται αντιληπτό από το κοινό αλλά είναι εργαλείο στην σκοπιμότητα του προπαγανδιστή. Ο πομπός επιθυμεί να έχει την ευελιξία του και αυτό το πετυχαίνει με την χρήση του νόμου του αιφνιδιασμού. Αρχικά διαμορφώνει την ιδέα, την μεταφέρει στο κοινό και αυτό σταδιακά την συνηθίζει. Ανάλογα με τις τάσεις και τις κοινωνικές καταστάσεις την ενισχύει και την προσαρμόζει. Άλλοτε όμως είναι επιτακτικό ακόμη και να την αρνηθεί, να την απορρίψει. Η διαδικασία εξελίσσεται μέσα στα πλαίσια της έντεχνης προπαγάνδας καθώς ο προπαγανδιστής θα εντοπίσει άμεσα τα εσφαλμένα αποτελέσματα της αρχικής ιδέας, την οποία στην πορεία θα αναπροσαρμόσει προκειμένου να είναι εξίσου εύπεπτη προς το κοινό αλλά αιφνιδιαστικά εκ διαμέτρου αντίθετη με την αρχική.

Ο **νόμος της επανάληψης** στηρίζεται στο γνωστό ρητό « επανάληψη μήτηρ πάσης μαθήσεως». Η πρώτη επαφή του κοινού με την ιδέα επισύρουν την προσοχή του. Η συνεχής επανάληψη όμως της ιδέας αυτής είναι αυτό που θα την ριζώσει στο ανθρώπινο υποσυνείδητο και θα δώσει το έναυσμα για την μεταβολή της ιδέας σε πράξη. Σαφώς και η επανάληψη της ιδέας οφείλει να γίνεται ποικιλοτρόπως ,διότι διαφορετικά θα κουράσει το κοινό και πιθανόν να χάσει και μέρος υποστηρικτών της.

Ο **νόμος της ποικιλίας** αποτελεί απαιτούμενο συνδυαστικό στοιχείο του νόμου της επανάληψης. Η συνεχής επανάληψη της ιδέας είναι δυνατό να οδηγήσει είτε στον κορεσμό είτε στην ανία. Και οι δύο παράγοντες θα οδηγήσουν το κοινό της προπαγάνδας στην απομάκρυνση από την προβαλλόμενη ιδέα και κατά συνέπεια στην αποτυχία του σκοπού της προπαγάνδας. Ταυτόχρονα, ο πομπός της προπαγάνδας οφείλει να μην ξεχνά ότι βασικό στοιχείο της επιτυχημένης προπαγάνδας είναι η μεταφορά ενός μηνύματος που το κοινό πιστεύει πως το έχει σκεφτεί το ίδιο. Η συνεχής επανάληψη χωρίς ποικιλία εναλλαγών θα οδηγήσει σε αντίθετα αποτελέσματα και η προπαγάνδα θα απογυμνωθεί και θα αποτύχει του σκοπού της.

Ο **νόμος της πρόσθετης πράξεως** απευθύνεται στον προπαγανδιστή. Ο πομπός της προπαγάνδας προκειμένου να επιτύχει το σκοπό του οφείλει να γίνει μέρος της ίδιας της προπαγάνδας, να αποτελέσει δηλαδή το παράδειγμα. Από την μία αυτό θα τον βοηθήσει να δείξει στο κοινό ότι δεν είναι μόνο ο εμπνευστής της ιδέας αλλά επιπλέον είναι δίπλα τους με πράξεις. Η έννοια της πρόσθετης πράξης ενισχύει την ιδέα και ισχυροποιεί την θέση του πομπού, ο οποίος γίνεται παράδειγμα για το προπαγανδιζόμενο κοινό.

Ο **νόμος της υποσχέσεως** συνδέεται άρρηκτα με την έννοια της ελπίδα και την έννοια φόβου. Η ανθρώπινη φύση παρασύρεται μέσω του νόμου της υποσχέσεως σε μία αόριστη ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο. Το άτομο εξαναγκάζεται υποσυνείδητα σε μία υποβαλλόμενη από τον προπαγανδιστή στάση, θέλοντας να ζήσει στον «παράδεισο», άλλες φορές υλικό και κάποιες άλλες άυλο. Εφόσον ο προπαγανδιστής αδυνατεί να προσανατολίσει το πλήθος προς τις επιθυμητές του στάσεις μέσω της ελπίδας, χρησιμοποιεί τον φόβο. Ο φόβος φέρει για τον πομπό της προπαγάνδας διπλή διάσταση. Από την μία γίνεται φόβος Θεού και από την άλλη ο φυσικός φόβος από οποιοδήποτε εξωτερική φυσική απειλή. Και στις δύο περιπτώσεις, ο φόβος έρχεται για να προσβάλλει το ισχυρό ανθρώπινο ένστικτο της επιβίωσης. Οι ψυχολογικές διεργασίες του προπαγανδιζόμενου εξελίσσονται γρήγορα και τροφοδοτούν την ενεργοποίηση όλων των μηχανισμών της ανθρωπίνης φύσης για ζωή.

Ο νόμος της διοικητικής ενότητας αναφέρεται στην ύπαρξη ενός κεντρικού διοικητικού συντονιστή. Ο ενορχηστρωτής της ομάδας είναι αυτός που θα οδηγεί και θα κατευθύνει.

Η συνοπτική ανάλυση των νόμων παρατίθεται καθώς είναι σημαντικό να γίνει αντιληπτό πως η διαδικασία της μεταφοράς του μηνύματος της προπαγάνδας από τον έναν πομπό προς τον αποδέκτη χρειάζεται στρατηγική και οργάνωση. Ακολουθεί συγκεκριμένη πορεία και τηρεί καθορισμένους νόμους εφόσον επιθυμεί να επιδράσει αποτελεσματικά στον δέκτη.

1.4. Το μοντέλο επικοινωνίας της προπαγάνδας

Κατά τους Jowett και O Donnel, η έννοια της προπαγάνδας υπάρχει ανάμεσα στην πληροφορία και την έννοια της πειθούς. Ο πομπός Α επιδιώκει να μοιραστεί ιδέες, να μεταφέρει πληροφορίες και να δώσει επεξηγήσεις σχετικά με τις πληροφορίες που θέλει να διαδώσει στον Β. Η μεσολάβηση της προπαγάνδας με την χρήση των ανωτέρω ενδιάμεσων θα είναι αυτή που θα κοντρολάρει την πληροφορία, θα χειραγωγήσει και θα διαχειριστεί την συμπεριφορά του Β. Η προπαγάνδα προβλέπει τις στάσεις του αποδέκτη Β και μεταφέρει το μήνυμα που επιθυμεί ο Α, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα σήματα προκειμένου να επιτύχει την υποβολή του Β σε επιθυμητές πράξεις. Συνεπώς η προπαγάνδα διέπεται από την χρήση συγκεκριμένων κανόνων προς επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων της.²²

Η επιτυχία της προπαγάνδας συνίσταται από τον σαφή προσδιορισμό τριών βασικών στοιχείων α) σε ποιον απευθύνεται β) ποιος είναι ο τρόπος υποβολής των επιθυμητών συναισθημάτων και γ) ποιος είναι ο επιδιωκόμενος στόχος, δηλαδή ποια είναι η επιθυμητή στάση που επιδιώκει. Η προπαγάνδα απευθύνεται στον άνθρωπο είτε σε ένα σύνολο ανθρώπων. Η ανθρώπινη ύπαρξη γίνεται το όχημα της, άλλες φορές με το ρόλο του υποκειμένου - πομπός μηνύματος και άλλες ως αντικείμενου - αποδέκτης μηνύματος. Τα χαρακτηριστικά του αποδεκτή είναι αυτά που θα προσδιορίσουν το είδος της προπαγάνδας που θα χρησιμοποιηθεί προς επίτευξη του επιδιωκόμενου

²² Garth S. Jowett, Victoria O'Donnell, Propaganda & Persuasion, Sixth Edition, SAGE Publication, σ. 30

στόχου.

1.5. Η επιρροή του προπαγανδιζόμενου

1.5.1. Ψυχολογική προσέγγιση της προπαγάνδας-Το κίνητρο των ανθρωπίνων αναγκών

Η προπαγάνδα υπήρχε και θα υπάρχει καθώς το δικό της εργαλείο είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Η προπαγάνδα θα εξελίσσεται διαρκώς ως ένας ζωντανός οργανισμός όσο η ανθρώπινη ύπαρξη θα αποτελεί πηγή έμπνευσης για την εφαρμογή των τεχνικών της. Η προπαγάνδα θα μπορούσε να παρομοιαστεί με το ανθρώπινο κύτταρο και η εξέλιξη αυτής με τους κυτταρικούς ιστούς. Το DNA της προπαγάνδας αποτελεί η πληροφορία, το μήνυμα που θέλει η προπαγάνδα να εμφυτεύσει στον άνθρωπο. Η απάντηση στο ερώτημα για το πως εμφυτεύεται το μήνυμα μπορεί να δοθεί μέσα από την μελέτη της ψυχολογικής προέκτασης της ανθρώπινης φύσης.

Η ψυχολογική προσέγγιση της προπαγάνδας αναδύεται μέσα από την μελέτη του εργαλείου-αντικειμένου της προπαγάνδας. Ο άνθρωπος ως αντικείμενο αυτής, την βοηθά να αναπτύσσεται χρησιμοποιώντας τα βασικά ένστικτα της ανθρώπινης φύσεως, και δη το ένστικτό της ανθρώπινης επιβίωσης. Ο άνθρωπος γεννιέται με τις βιολογικές προϋποθέσεις της λογικότητας, με έναν εξαιρετικό αναπτυγμένο εγκέφαλο, αλλά δίχως συγκροτημένες λειτουργίες λογικότητας -σκέψη, λόγο, κρίση, θέληση-. Το βρέφος του ανθρώπου και του άλογου ζώου γεννιούνται με ένα κοινό γνώρισμα την ενστικτώδη ορμή της αυτοσυντήρησης. Ειδοποιός διαφορά του ανθρώπου είναι ότι αυτή η ορμή έχει την ιδιαιτερότητα της επιθυμίας.

Στα πλαίσια της καθημερινής προσπάθειας επιβίωσης, ο άνθρωπος γίνεται δέκτης πολλαπλών μηνυμάτων και ιδεών. Ο σκοπός της προπαγάνδας είναι η μεταφορά του μηνύματος στον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου. Η διασύνδεση μεταξύ μηνύματος και ψυχικού κόσμου πραγματοποιείται μέσω της επίκλησης του συναισθήματος. Η διέγερση συναισθημάτων όπως για παράδειγμα του φόβου, του θυμού, του μίσους ή του ενθουσιασμού προκαλούν στον δέκτη στάσεις, οι οποίες συνιστούν τις προαποφασισμένες επιθυμητές στάσεις του πομπού της προπαγάνδας.

Οι περιοχές του εγκεφάλου που αφορούν τα ενδόμυχα συναισθήματα ξεκινούν από ένα βαθύτερο σημείο του εγκεφάλου που απέχει από το στρώμα του νεοφλοιού, το οποίο σχετίζεται με την λογική σκέψη. Τα συναισθηματικά κέντρα βρίσκονται στην αμυγδαλή. Αποτελεί τον χώρο αποθήκευσης των συναισθημάτων, καταγραφής και κωδικοποίησης αυτών. Η αμυγδαλή γίνεται ο πομπός της συναισθηματικής αντίδρασης ανάλογα με τις εμπειρίες ζωής του κάθε ατόμου. Ο συναισθηματικός κόσμος, ενεργοποιεί το νευρικό σύστημα, το οποίο με τη σειρά του οδηγεί τον στόχο-άνθρωπο σε συγκεκριμένες ενέργειες.²³

1.5.2. Η ψυχολογία της μάζας κατά τον LeBon²⁴

Το άτομο γνωρίζει ότι η συμμετοχή του σε ένα ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και η αποδοχή του από αυτό αποτελεί συνθήκη επιβίωσης. Επιπλέον γνωρίζει υποσυνείδητα ότι η απομάκρυνση του από το κοινωνικό σύνολο θα τον οδηγήσει στον κίνδυνο της εξόντωσης. Ο κίνδυνος προκαλεί το συναίσθημα του φόβου. Το μεμονωμένο άτομο εκφοβίζεται από την μάζα και φυλακίζεται με αυτόν τον τρόπο η ατομική πνευματική του δυνατότητα.

Η προπαγάνδα συνεπώς στην προσπάθειά της να μελετήσει το αντικείμενο της, τον άνθρωπο, καταλήγει στην μελέτη ενός ευρύτερου συνόλου. Ενδιαφέρεται για την ψυχολογία του όχλου. Η κοινωνική μάζα είναι αυτή που θα επιφέρει αλλαγές και θα την βοηθήσει να επιτύχει τους στόχους της. Η προπαγάνδα συνεπώς θέλει να μεταφέρει το μήνυμά της εκμεταλλευόμενη τις τάσεις της κοινής γνώμης. Η ψυχολογία της μάζας αναλύεται από τον Gustave Le Bon. Η μελέτη του LeBon αποτέλεσε εγχειρίδιο για τον τρόπο δράσης των μεγαλύτερων προπαγανδιστών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Χίτλερ.

Κατά τον LeBon η μάζα δεν αποτελεί ένα απλό σύνολο ατόμων, αλλά είναι αυτή που διαθέτει μία και μόνο νόηση. Τα άτομα που αποτελούν την μάζα έχουν ένα κοινό αίσθημα, ένα κοινό πνεύμα. Ο πιο μορφωμένος και ο πιο ψύχραιμος καταντά να αξίζει όσο και ο λιγότερο ορθολογικός και πολιτισμένος, στην μάζα τα άτομα

²³ Daniel Goleman, Working with Emotional Intelligence, Ελληνικά Γράμματα, 2000

²⁴ Gustave Le Bon, Ψυχολογία των μαζών, Μετάφραση Ι.Σ. Χριστοδούλου, Εκδόσεις Ζήτηρος, 2010

εξισώνονται προς τα κάτω. Το συλλογικό ασυνείδητο ξυπνά ανορθολογικές τάσεις και η μάζα διαπνέεται από μία ακατανίκητη δύναμη. Το άτομο κυριεύεται από ένστικτα που αν ήταν μόνο του θα περιόριζε.

Οι μάζες χρειάζονται ένα ηγέτη, ο οποίος θα υπνωτίζει τα πλήθη, όχι με τα λογικά του επιχειρήματα άλλα με την στοχευόμενη αφύπνιση τάσεων που έχουν απωθηθεί στο ασυνείδητο. Το βασικό του εργαλείο για την επικοινωνία του με την μάζα είναι η διαδικασία της υποβολής ως συστατικό στοιχείο της στοχευόμενης προπαγάνδας. Ο προπαγανδιστής επιδιώκει στον να τοποθετήσει στο μυαλό της μάζας την δική της ιδεολογία με αυτήν την διαδικασία προκειμένου ο προπαγανδιζόμενος να πιστεύει και να νιώθει ότι η ιδέα είναι δική του, καθώς είναι αυτός που την έχει σκεφτεί. Ο δέκτης της προπαγάνδας χάνει την βούληση του και γίνεται θύμα των ασυνειδήτων παρορμήσεων του με έναν τρόπο που δεν μπορεί να γίνει άμεσα αντιληπτός. Η υποβολή πετυχαίνει την γρήγορη μετάδοση των συναισθημάτων στα άτομα που απαρτίζουν την μάζα. Η μονάδα θυσιάζει το ατομικό της συμφέρον για την συλλογικότητα. Γίνεται ένα άβουλο θύμα για ασυνείδητες διεργασίες σε ζητήματα που το συναίσθημα λαμβάνει έντονη θέση όπως η θρησκεία και πολιτική.

Τα άτομα της μάζας στερούνται λογικής σκέψης, αρνούνται το διάλογο και αποδέχονται μόνο τις ιδέες που τους έχει εμφυτεύσει με έντεχνο τρόπο ο πομπός της προπαγάνδας. Μέσα στην μάζα τα άτομα γίνονται εύπιστα, παρορμητικά, δογματικά και ουτοπικά. Τα συναισθήματα της μάζας βρίσκονται συνήθως στα άκρα. Η λατρεία και το μίσος εναλλάσσονται ανάλογα με της απαιτήσεις της προπαγάνδας. Η νοητική ικανότητα της μάζας την καθίσταται συνεπώς ιδιαίτερα ευπρόσβλητη σε βαθιές ριζωμένες στο ασυνείδητο καταστάσεις, που αποτελούν μέρος των «κληρονομικών» αποθεμάτων του κάθε έθνους. Οι ιδέες που περνούν στη συλλογική ψυχή, είναι ικανές να αποκτήσουν τεράστια δύναμη και να προκαλέσουν σημαντικές κοινωνικές επιπτώσεις, οδηγώντας άλλοτε ακόμη και σε πολέμους και σε επαναστάσεις.

1.6. Τα μέσα της προπαγάνδας

Τα σημαντικότερα μέσα της προπαγάνδας διακρίνονται στον προφορικό και τον γραπτό λόγο. Επιπλέον μέσα αποτελούν η εικόνα και η μουσική. Το πιο απλό μέσο

Ο γραπτός λόγος υπερέχει έναντι του προφορικού καθώς διαθέτει μονιμότερο χαρακτήρα. Μία κινέζικη παροιμία αναφέρει «η ισχυρότερη μνήμη είναι πιο ασθενής από το ασθενέστερο μελάνι». Η εφεύρεση του Γουτεμβέργιου αποτέλεσε το κυριότερο εργαλείο της προπαγάνδας. Προκηρύξεις, επιστολές, φυλλάδια βιβλία και εφημερίδες χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται από προπαγανδιστές προς επίτευξη του σκοπού τους, την διάδοση των ιδεών τους σε ένα ευρύτερο κοινό. Ο Λουσιεν Ρομιε στο έργο του «Ερμηνείες του Καιρού μας» που συγγράφηκε το 1925 ανέφερε προφητικά «ίσως να έρθει ο καιρός που οι κυβερνώντες δε θα είναι πια, παρά υπάλληλοι των εφημερίδων και που η πολιτική ενός κράτους θα εκφράζει απλώς την ισορροπία των συμφερόντων που θα έχουν επιτύχει να ελέγχουν τον τύπο, αυτή την υπέρτατη εξουσία». ²⁵

Η δύναμη της εικόνας είναι το μέσο που λειτουργεί σωρευτικά άλλες φορές με τον γραπτό και άλλες φορές με τον προφορικό λόγο. Ποικιλία χρωμάτων, μορφών, γραμμών και σχημάτων που προβάλλονται είτε σε περιοδικά, αφίσες, εφημερίδες αλλά κυρίως μέσω της τηλεόρασης και του κινηματογράφου, βοηθούν στη διάδοση του συνθήματος της προπαγάνδας. Οι κινηματογραφικές παραγωγές αποτελούν τις πιο εντυπωσιακές μορφές προπαγάνδας διότι συνδυάζουν την εικόνα, την μουσική και τον λόγο. Ο προπαγανδιζόμενος χαλαρώνει με το θέαμα και αφήνεται χωρίς δυσπιστία στο προβαλλόμενο υλικό. Η δύναμη της εικόνας μέσω των βίντεο που προβάλλονται τόσο στην τηλεόραση, όσο και στις μέρες μας στο διαδίκτυο, επιδρά στο υποσυνείδητο του θεατή με αποτέλεσμα το έργο του προπαγανδιστή να γίνεται ευκολότερο.²⁶

Η τέχνη της μουσικής είναι η τέχνη που γίνεται αντιληπτή περισσότερο με το συναίσθημα παρά με την λογική. Αποτελεί την τέχνη που ξυπνά ένστικτα που βρίσκονται στο ανθρώπινο υποσυνείδητο. Ο ρυθμός, ο ήχος, η μελωδία της μουσικής σε συνδυασμό με τους κατάλληλους στίχους αποτελούν το ισχυρότερο όπλο της προπαγάνδας για να ξυπνήσει συναισθήματα και να καθοδηγήσει το κοινό της στον επιθυμητό προορισμό. ²⁷

²⁵ Στο ίδιο, σ. 311-319

²⁶ Γεώργιος κ. Γεωργαλάς, Η προπαγάνδα Μεθοδική και τεχνική της Αγωγής των Μαζών, Αθήνα 2008, σ. 320-322

²⁷ Στο ίδιο, σ. 322

1.7. Προπαγάνδα και νέα μέσα

Η τεχνολογική εξέλιξη του διαδικτύου μετέβαλαν τα μέσα αλλά και τις δυνατότητες της προπαγάνδας. Η εμφάνιση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης προσέφεραν διαφορετικές προοπτικές σε σύγκριση με τα παλαιότερα μέσα ενημέρωσης, της εφημερίδας, του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Τα νέα μέσα που εμφανίστηκαν περιελάμβαναν ιστότοπους, εφαρμογές ηλεκτρονικών υπολογιστών, βιντεοπαιχνίδια, διαδραστικά πολυμέσα, επαφές συνομιλίας μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, ψηφιακά βίντεο, blogs, εκπαιδευτικές προσομοιώσεις, παρουσιάσεις πολυμέσων και εικονική πραγματικότητα.

Τα νέα μέσα διέφεραν από τα παλιά μέσα μαζικής ενημέρωσης ως προς τα κανάλια διανομής τους, τους τρόπους δημιουργίας τους και τη σχέση μεταξύ των μέσων ενημέρωσης και του καταναλωτή.²⁸ Ο μελετητής των μέσων μαζικής ενημέρωσης Denis McQuail σημειώνει ότι « η επικοινωνία των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης ήταν ουσιαστικά μονοσήμαντη, ενώ στις νέες μορφές, η επικοινωνία είναι ουσιαστικά διαδραστική».²⁹ Οι Steven Chaffee και ο Mariam Metzger σε έρευνα τους υποστήριξαν ότι τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης «αποδυνάμωσαν» τα παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης από τα αρχικά χαρακτηριστικά της μαζικής παραγωγής, κυρίως λόγω του πεπερασμένου αριθμού των διαύλων επικοινωνίας.³⁰

Η πρώτη εποχή του διαδικτύου Web 1.0 ήταν καθοδηγούμενη από τον παραγωγό, η δεύτερη εποχή Web 2.0, είναι καταναλωτική και καθοδηγείται από τον ίδιο τον καταναλωτή. Η διαδραστική φύση των νέων μέσων ενημέρωσης, σε συνδυασμό με την ποικιλομορφία των νέων παικτών και τον τρόπο που αυτοί οι νέοι φορείς χρησιμοποιούν τα μέσα ενημέρωσης, άλλαξε αναμφισβήτητα τη δυναμική των επικοινωνιών στο διεθνές περιβάλλον και μετεξέλιξε την εποχή της πληροφορίας σε μια νέα εποχή παγκόσμιας επικοινωνίας.³¹

²⁸ Alan R. Kluver, "The Logic of the New Media in International Relations," *New Media and Society*, 4, 4, 2002, σ. 499–517.

²⁹ Denis McQuail, *McQuail's Mass Communication Theory* (London: Sage, 2005), σ. 39.

³⁰ Steven Chaffee and Mariam Metzger, "The End of Mass Communication," *Mass Communication and Society*, 4, 2001, σ. 365–79

³¹ Isabel Alvarez and Brent Killbourn, "Mapping the Information Society Literature: Topics, Perspectives and Root Metaphors," *First Monday*, 7, 2002.

Ο καθένας μπορεί να είναι ο προπαγανδιστής και να αποστέλλει το μήνυμά του σε ένα ευρύ κοινό μέσω το διαδικτύου. Το μόνο που απαιτείται είναι ένα κινητό τηλέφωνο και ένα διαδικτυακό “blog”. Η παγκόσμια εποχή της επικοινωνίας, επικεντρώνεται στην διαδικασία της επικοινωνίας. Επίκεντρο της επικοινωνίας είναι το περιεχόμενο του μηνύματος. Η προπαγάνδα επικεντρώνεται κυρίως στο χειρισμό της πληροφορίας ή στο περιεχόμενο των μηνυμάτων που επιδιώκει να αποστείλει στον δέκτη. Κατά τον Deibert, «το μήνυμα που μεταδίδεται θεωρείται ότι είναι η σημαντικότερη μεταβλητή της επικοινωνίας». ³²

Η στρατηγική της προπαγάνδας βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην αποτελεσματική σχεδίαση και τη διάδοση ενός μηνύματος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Η σημασία της ανταλλαγής μηνυμάτων σχετίζεται με την ανάπτυξη του κατάλληλου δικτύου. Ο Van Dijk αναφέρει «μπορούμε να αποκαλέσουμε τον 21ο αιώνα ως την εποχή των δικτύων, τα δίκτυα είναι το νευρικό σύστημα της κοινωνίας μας». ³³

Η δύναμη των δικτύων έγκειται στην ευκίνητη και ευέλικτη τους δομή. Τα δίκτυα είναι ανθεκτικά και προσαρμόσιμα. Τα παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης βασίζονται σε ένα μοντέλο που συνεπάγεται την συγκέντρωση ισχύος σε μια ενιαία φωνή που μιλούσε σε πολλούς παθητικούς ακροατές. ³⁴ Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αντιπροσώπευαν την εξουσία στην εποχή της πληροφορίας. Τα δίκτυα αντιπροσωπεύουν την ισχύ στην εποχή της παγκόσμιας επικοινωνίας, των νέων ηλεκτρονικών και διαδικτυακών μέσων.

Οι αναλυτές John Arquilla και David Ronfeldt σε μία προφητική έρευνα σχετικά με τα δίκτυα ανέφεραν λίγο καιρό πριν η Αλ-Καϊντα επιτεθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες τη σημασία των δικτύων. ³⁵ Οι επιστήμονες εισήγαγαν αρχικά τον όρο netwars για να περιγράψει ένα «αναδυόμενο τρόπο σύγκρουσης, που χρησιμοποιεί το συνδυασμό δικτύων οργανισμών και τεχνολογίας προσαρμοσμένα στην εποχή της πληροφόρησης». ³⁶ Οι κανόνες έχουν αλλάξει. Η εποχή της παγκόσμιας επικοινωνίας,

³² . Diebert, Parchment, Printing, and Hypermedia, 1997, σ. 21.

³³ J. van Dijk, The Network Society (Thousand Oaks, CA: Sage, 2000), σ. 2.

³⁴ Merrill Morris, and Christine, Ogan, “The Internet as a Mass Medium,” Journal of Communication, 46, 1996, σ. 39–50.

³⁵ John Arquilla and David Ronfeldt, Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime and Militancy, RAND corporation, 2001.

³⁶ John Arquilla and David Ronfeldt, The Advent of Netwar , Santa Monica, CA: RAND, 2001

είναι η εποχή στην οποία το προβάδισμα κερδίζουν όσοι διευκολύνουν και ελέγχουν την ανταλλαγή πληροφοριών και δε παράγουν απλά την πληροφορία.

Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 μετέβαλλε τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται η προβολή ενός δεδομένου. Επηρέασε τον τρόπο που τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ραδιόφωνο, τηλεόραση, περιοδικά, εφημερίδες, αλλά και κατ' επέκταση τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, επικοινωνούν το γεγονός και προβάλλουν το δεδομένο. Ήταν η πρώτη φορά που η τρομοκρατία προβλήθηκε ζωντανά από τηλεοπτική κάμερα σε αυτό το εύρος. Το τρομοκρατικό γεγονός του 2001 περιόρισε το γραπτό λόγο και στη θέση του εμφάνισε το βίντεο και τη δύναμη της εικόνας.³⁷

Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με την χρήση των νέων μέσων είναι η πιο απρόβλεπτη συνέπεια του κυβερνοχώρου στη σύγχρονη εποχή. Η ισλαμική τρομοκρατία κατάφερε να δημιουργήσει ένα μύθο, μιας συνωμοσίας εναντίον του Ισλάμ με την προώθηση μηνυμάτων κυρίως μέσω του διαδικτύου με την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και τη διασπορά βίντεο προπαγάνδας στον κυβερνοχώρο. Το δίκτυο των υποστηρικτών της ισλαμικής τρομοκρατίας διαρκώς μεγαλώνει μέσω της προώθησης της ιδεολογίας τζιχαντ. Η ισλαμική τρομοκρατία επιδιώκει την κινητοποίηση του δυτικού μουσουλμανικού κόσμου κατά των δικών τους κυβερνήσεων. Η υπερβολική πίεση που ασκείται στις δυτικές κοινωνίες για ζητήματα ασφάλειας χρήζουν επιτακτική ανάγκη έρευνας για τις νέες μορφές προπαγάνδας που χρησιμοποιούνται από την ισλαμική τρομοκρατία.

³⁷ The 9/11 Commission Report – Final report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States , New York: W.W. Norton, 2004, σ. 108 , 341

Κεφάλαιο 2. Τρομοκρατία, ισλαμικός φονταμενταλισμός και ισλαμική τρομοκρατία

Η τρομοκρατική βία αναλύεται κάθε φορά κατά περίπτωση, μέσα από τις διάφορες μορφές έκφρασης της. Τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας και του τρομοκράτη συνθέτουν την έννοια της τρομοκρατίας, η οποία δεν διαθέτει έναν μοναδικό αποδεκτό ορισμό. Η ευρύτερη διαδεδομένη μορφή τρομοκρατίας είναι η ισλαμική τρομοκρατία. Σήμερα, ο όρος τρομοκράτης ταυτίζεται με τον ριζοσπάστη φονταμενταλιστή του Ισλάμ από την Μέση Ανατολή. Η εξέλιξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού και η επιρροή του Σαγίντ Κουτμπ στην ανάδυση της ριζοσπαστικής μορφής του Ισλάμ παραθέτουν στοιχεία για την εμφάνιση των ισλαμιστικών ριζοσπαστικών οργανώσεων της Αλ Καιντα και του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους. Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 έγινε το σημείο καμπής, τόσο ως προς την νέα μορφή απειλής όσο και ως προς το τρόπο προβολής ενός δεδομένου.

2.1. Η έννοια της τρομοκρατίας

Η έννοια της τρομοκρατίας δεν έχει έναν αποδεκτό ορισμό στον χώρο της πολιτικής επιστήμης αλλά αυτή προσεγγίζεται με όρους πολιτικούς. Ο όρος τρομοκρατία προέρχεται από το ρήμα *tertere* που σημαίνει τρομάζω, το λατινικό *terror* που σημαίνει τρόμος, το αίσθημα δηλαδή της απειλής από μία εχθρική επίθεση. Η τρομοκρατία αποτελεί ένα φαινόμενο δύσκολο να προσεγγιστεί λόγω των πολλαπλών και πολύπλοκων εννοιολογικών του δυσχερειών.³⁸ Η τρομοκρατία είναι ένας όρος πολιτικά και συγκινησιακά φορτισμένος, ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πολιτικούς σκοπούς και να εξυπηρετήσει προπαγανδιστικούς στόχους.³⁹

Διάφοροι ορισμοί της τρομοκρατίας έχουν καταρτισθεί από συγγραφείς που ασχολούνται ή ασχολήθηκαν με το θέμα και πολυάριθμοι «ορισμοί εργασίας» χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση των αναγκών των κρατών, των οργανώσεων και διάφορων φορέων.⁴⁰ Σύμφωνα με τον Walter Laqueur στο βιβλίο του “The age of Terrorism”, « η τρομοκρατία συνιστά την παράνομη χρήση βίας για την εκπλήρωση ενός πολιτικού σκοπού, όταν στοχεύει αθώο πληθυσμό.»⁴¹ Κατά τους Schmid και Jongman «η τρομοκρατία είναι μία μέθοδος από επαναλαμβανόμενες βίαιες πράξεις από παράνομους, ομαδικούς ή κρατικούς ή μεμονωμένους δρώντες για προσωπικούς εγκληματικούς ή πολιτικούς λόγους, ενώ αντίθετα από τη δολοφονία, οι άμεσοι στόχοι της βίαιης πράξης δεν συνιστούν και τους κυρίως στόχους. Τα ανθρώπινα θύματα της βίας επιλέγονται τυχαία ή επιλεκτικά από ένα στοχευόμενο πληθυσμό και χρησιμοποιούνται για την διάδοση του μηνύματος. Οι τακτικές επικοινωνίας που βασίζονται στην απειλή και την βία, μεταξύ του τρομοκράτη, των θυμάτων και των κυρίως στόχων χρησιμοποιούνται προκειμένου να χειραγωγηθεί ο βασικός στόχος μετατρέποντας τον σε ένα στόχο, αιτημάτων ή προσοχής ανάλογα με το αν ζητείται πρωταρχικά ο εκφοβισμός, ο εξαναγκασμός ή η προπαγάνδα».

³⁸ Gabriel Weimann, *Terror On the Internet-New Arena-New Challenges*, US Intitute of Peace Press, σ. 20-21

³⁹ Φ. Δασκαλοπούλου-Λιβαδά, *Τρομοκρατίας- Νεότερες Εξελίξεις στο Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1998,σ. 14

⁴⁰ Στο ίδιο.

⁴¹ W. Laqueur, *The new terrorism, fanaticism and the arms of mass destruction*, , phoenix press, London.2002

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, το Νοέμβριο του 2004 περιέγραψε την τρομοκρατία ως « μια πράξη που αποσκοπεί στο να προκαλέσει το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πολίτες ή αμάχους με απώτερο σκοπό τον εκφοβισμό του πληθυσμού ή τον εξαναγκασμό μίας κυβέρνησης ή ενός διεθνούς οργανισμού να προβεί ή να απέχει από οποιαδήποτε πράξη». ⁴² Η εν λόγω αναφορά όμως δεν συνιστά νόμο του διεθνούς δικαίου.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο επίσημος ορισμός της τρομοκρατίας καθορίζεται από το άρθρο 1 της απόφασης πλαίσιο για τον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Σύμφωνα με αυτό, τα τρομοκρατικά αδικήματα συνιστούν είδος τρομοκρατικών αδικημάτων που καθορίζονται από συγκεκριμένο κατάλογο που περιλαμβάνει σοβαρά αδικήματα εις βάρος του ατόμου και της ιδιοκτησίας, τα οποία συγκεκριμένα: «μπορούν να βλάψουν σοβαρά μια χώρα ή έναν διεθνή οργανισμό όταν διαπράττονται με σκοπό να εκφοβίσουν τον πληθυσμό ή να εξαναγκάσουν μία κυβέρνηση ή ένα διεθνή οργανισμό, να προβεί ή να απέχει από οποιαδήποτε πράξη, να αποσταθεροποιήσουν ή να καταστρέψουν τις κύριες πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού». ⁴³

Οι ορισμοί του όρου της τρομοκρατίας, διαφέρουν από κράτος σε κράτος ενόψει των ιδιαιτεροτήτων και των αναγκών της κάθε περίπτωσης. Τα περισσότερα κράτη υιοθέτησαν αντιτρομοκρατική νομοθεσία κυρίως μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Υπάρχουν όμως κράτη που βίωσαν το φαινόμενο αρκετά χρόνια νωρίτερα με αποτέλεσμα να έχουν πιο μακρόχρονη αντιτρομοκρατική νομοθεσία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι περιπτώσεις του Ηνωμένου Βασιλείου και των Η.Π.Α..

Το 2000 ψηφίστηκε η *Terrorism Act* στο Ηνωμένο Βασίλειο, η οποία ενισχύθηκε μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου από την *Antiterrorism, Crime and Security Act* το 2001. Στην *Terrorism Act 2000* εισήχθη ένας γενικός ορισμός της τρομοκρατίας, χωρίς να περιορίζεται σε γεωγραφικά όρια. «Τρομοκρατία» ορίζεται η ενέργεια ή η απειλή, που σχεδιάζεται για να επηρεάσει το Ηνωμένο

⁴²Unitednation2005-3-21

<http://web.archive.org/web/20070427012107/http://www.un.org/unifeed/script.asp?scriptId=73>

⁴³ Official Journal of European Communities 22.0.2002

<http://www.statewatch.org/news/2002/jul/frameterr622en00030007.pdf> (προσπελασμο 20.09.2018)

Βασίλειο (ή ξένη κυβέρνηση) ή που σκοπό έχει να εκφοβίσει τον πληθυσμό για να προωθήσει πολιτικούς, θρησκευτικούς ή ιδεολογικούς στόχους και να επιφέρει ένα απαγορευμένο αποτέλεσμα.⁴⁴

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής αναφέρουν στον Patriot Act «τρομοκρατία συνιστούν οι δραστηριότητες που α) περιλαμβάνουν πράξεις επικίνδυνες για την ανθρώπινη ζωή, οι οποίες συνιστούν παραβίαση των ποινικών νόμων των ΗΠΑ ή οποιουδήποτε άλλου κράτους, β) που εμφανίζονται να στοχεύουν στον εκφοβισμό ή στον εξαναγκασμό του άμαχου πληθυσμού, στην επιρροή της πολιτικής μιας κυβέρνησης μέσω εκφοβισμού ή εξαναγκασμού, ή στο να επηρεάσουν την συμπεριφορά μιας κυβέρνησης μέσω μίας μαζικής καταστροφής, δολοφονίας ή απαγωγής ,γ) εφόσον λαμβάνουν χώρα πρωταρχικά εντός της εδαφικής δικαιοδοσίας των ΗΠΑ».⁴⁵

Οι ακαδημαϊκοί, οι πολιτικοί, οι εμπειρογνώμονες στον τομέα της ασφάλειας και οι δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν μια ποικιλία ορισμών της τρομοκρατίας. Ορισμένοι ορισμοί επικεντρώνονται στον τρόπο λειτουργίας των τρομοκρατικών οργανώσεων. Άλλοι τονίζουν τα κίνητρα και τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας, το *modus operandi* των επιμέρους τρομοκρατών κλπ. . Οι Schmidt και Jongman , στο βιβλίο τους «Πολιτική Τρομοκρατία», ανέφεραν 109 διαφορετικούς ορισμούς της τρομοκρατίας, οι οποίοι αποκτήθηκαν σε μια έρευνα από ορισμούς που δόθηκαν στην τρομοκρατία από ακαδημαϊκούς που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Από αυτούς τους ορισμούς, οι συγγραφείς απομόνωσαν τα εξής επαναλαμβανόμενα στοιχεία, με βάση τη στατιστική τους εμφάνιση στους ορισμούς: βία (εμφανίστηκε στο 83,5% των ορισμών) , πολιτική (65%) , φόβος (51%). απειλές (47%) , ψυχολογικά αποτελέσματα και αναμενόμενες αντιδράσεις (41,5%), προγραμματισμένη, συστηματική και οργανωμένη δράση (32%) , μεθόδους μάχης, στρατηγική, τακτική (30,5%).⁴⁶

2.1.1. Τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας και του τρομοκράτη

⁴⁴Terrorism Act 2000 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/1>(προσπελάσιμο 20.09.2018)

⁴⁵ Patriot Act . <http://epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html/> (προσπελάσιμο 20.09.2018)

⁴⁶ Boaz Ganor, Defining Terrorism: Is one man's terrorist another man's freedom fighter, *Police Practice and Research*, 2002, Vol. 3, No. 4, σ. 287–304

Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου συναντώνται σχεδόν σε όλους τους ορισμούς της τρομοκρατίας που έχουν δοθεί κατά καιρούς και είναι κοινώς αποδεκτά από την ακαδημαϊκή κοινότητα. Με βάση λοιπόν τη στάση της διεθνούς κοινότητας απέναντι στον παράνομο χαρακτήρα της τρομοκρατίας, η τελευταία μπορεί να οριστεί ως:

- (1) κάθε σοβαρή, βίαιη, εγκληματική πράξη που σκοπό έχει να προκαλέσει το θάνατο ή σοβαρή σωματική βλάβη, ή θέτει σε κίνδυνο τη ζωή, συμπεριλαμβανομένου και των ενεργειών κατά της ιδιοκτησίας,
- (2) η οποία πράξη διαπράττεται έξω από τα πλαίσια ένοπλης σύρραξης,
- (3) για πολιτικούς, ιδεολογικούς, θρησκευτικούς ή εθνικούς σκοπούς, και
- (4) αποσκοπεί στη δημιουργία μεγάλης έντασης τρόμου σε άτομα, ομάδες ατόμων ή στην κοινή γνώμη,

και

α. εκφοβίζει σοβαρά τον πληθυσμό ή μέρος του πληθυσμού ή

β. εξαναγκάζει αδικαιολόγητα μια κυβέρνηση ή έναν διεθνή οργανισμό να πράξει ή να απέχει από μια ενέργεια παρά τη θέληση του ⁴⁷.

Το παραδοσιακό στοιχείο του ορισμού της τρομοκρατίας, , είναι η δημιουργία κλίματος τρόμου και φόβου στον πληθυσμό ή σε μέρος του πληθυσμού. Μια πράξη όμως, η οποία προκαλεί τρόμο και φόβο στον πληθυσμό, από μόνη της δεν είναι ικανή ώστε να χαρακτηριστεί τρομοκρατική ενέργεια. Απαραίτητο στοιχείο είναι η ύπαρξη πολιτικού κινήτρου. Για τον χαρακτηρισμό μιας ενέργειας ως τρομοκρατική απαιτείται πολιτικό, θρησκευτικό ή ιδεολογικό κίνητρο. ⁴⁸ Το πολιτικό κίνητρο των τρομοκρατών εκκινεί από την κοινωνική, πολιτική και οικονομική κατάσταση μιας χώρας και από τις αδικίες που η οργάνωση πιστεύει ότι η κυβερνητική πολιτική παράγει.

Σκοπός, λοιπόν, των τρομοκρατών είναι να δημιουργήσουν με τις πράξεις κλίμα τρόμου, τρομοκρατώντας ένα συγκεκριμένο ακροατήριο. Η δημιουργία του τρόμου,

⁴⁷ B. Saul, *Defining Terrorism in International Law*, Oxford: Oxford University Press (2006), σ. 7

⁴⁸ UK Terrorist Act2000 και η Canadian Bill C-36, 33

όμως, αποτελεί το μέσο προς την επίτευξη των στόχων των τρομοκρατών. Σκοπός τους δεν είναι να προκαλέσουν φόβο και τρόμο μόνο στην ομάδα αποδέκτη των πράξεων βίας. Τελικός στόχος είναι η μεταφορά του τρόμου στο σύνολο της κοινής γνώμης έτσι ώστε να σταλθεί ένα μήνυμα προς το σύνολο της κοινωνίας.

Η τρομοκρατία ως πολιτικά εμπνευσμένη, εμπεριέχει βία ή απειλή βίας. Στόχος είναι η αποστολή ενός μηνύματος προς τον εχθρό. Η τρομοκρατική ενέργεια και τα θύματα αυτής έχουν συμβολική σημασία. Η εσκεμμένη στρατηγική της στοχοποιεί αμάχους. Επιπλέον, η χρήση βίας ή η απειλή χρήσης βίας μέσω της τρομοκρατίας έχει ως βασικό στόχο την εξασφάλιση της δημοσιότητας. Συνεπώς η τρομοκρατία χρησιμοποιεί το τρίπτυχο απειλή βίας-δημοσιότητα-επίτευξη στόχων.⁴⁹ Ο ψυχολογικός αντίκτυπος της τρομοκρατίας και η διασπορά του μηνύματος του απόλυτου τρόμου λαμβάνει χώρα μέσα από την δημοσιότητα της κάθε τρομοκρατικής ενέργειας.⁵⁰ Η χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης και δη του διαδικτύου τόσο από την πλευρά του τρομοκράτη όσο και από την μεριά του κοινωνικού συνόλου συμπληρώνει και ολοκληρώνει τους στόχους της τρομοκρατίας.

Πέρα από τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η έννοια της, κάτωθι αναφέρονται τα βασικά χαρακτηριστικά του τρομοκράτη, ο οποίος αποτελεί το βασικό εργαλείο της έννοιας της. Οι τρομοκράτες στην πλειοψηφία τους είναι απλοί καθημερινοί άνθρωποι. Όταν δεν δρουν ως τρομοκράτες λειτουργούν ως απλοί καθημερινοί πολίτες. Είναι υποκρατικοί πρωταγωνιστές που στοχοποιούν βίαια αμάχους για να μεταδώσουν ένα μήνυμα σε κάποιον τρίτο. Δεν είναι αμοραλιστές. Κατάγονται από διάφορα σημεία του πλανήτη και προέρχονται από διάφορα επαγγέλματα και κοινωνικές τάξεις. Προσπαθούν να ανατρέψουν το υπάρχον κρατικό σύστημα και πάντοτε είναι ασθενέστεροι από τους αντιπάλους τους.

Το βασικό ενδιαφέρον ενός τρομοκράτη είναι να πείσει τον εχθρό ότι διαθέτει μεγαλύτερη ισχύ προκειμένου να επιτύχει την αλλαγή της συμπεριφοράς του. Όσο μεγαλύτερο είναι το κόστος για έναν τρομοκράτη τόσο μεγαλύτερη πιθανότητα υπάρχει για την μεταβολή της συμπεριφοράς. Ο τρομοκράτης θέλει να περάσει το

⁴⁹ Schmidt A. and A. Jongman, *Political Terrorism*, Piscataway NJ Transaction Publishers, 2005

⁵⁰ Γιώργος Νικ. Γαλάνης-Σταυρούλα Τριανταφυλλίδου-Γαλανη, *Τρομοκρατία-Νέα Μορφή Πολέμου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ. 80

Άλλοτε εμφανίζεται ως μεμονωμένο άτομο και άλλοτε ως μία τρομοκρατική ομάδα. Η παρανομία μέσα στην οποία διαβιεί ο τρομοκράτης τον ωθεί στην απομόνωση και από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η δυναμική μίας ομάδας ατόμων που διαβιούν εξίσου στο χώρο της παρανομίας, τον ωθεί να γίνει μέλος της ομάδας αυτής, και όλοι μαζί προωθούν και υποστηρίζουν τα συμφέροντα της δικής τους ομάδας. Χάνουν την προσωπική τους ταυτότητα και όλη η ενέργεια τους αναλώνεται στις επιδιώξεις και τις επιθυμίες της ομάδας. Το συναίσθημα μιας νέας στοργής πληρώνεται με την θυσία της αυτόνομης σκέψης.⁵¹ Τα ηγετικά στελέχη της ομάδας χρησιμοποιώντας τεχνικές προπαγάνδας μέσω της διαδικασίας του πλυσίματος εγκεφάλου και οργανώνουν επιθέσεις, στην προσπάθεια τους να επιτύχουν τις πολιτικές τους στοχεύσεις.

2.2. Η έννοια του ισλαμικού φονταμενταλισμού, το Κοράνι, οι Χαντιθ και η Τζιχαντ

Η θρησκεία με την πολιτική βρίσκουν πολλαπλά κοινά σημεία αναφοράς στην ανάπτυξη ιδεολογικών παραδόσεων. Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός όμως διαφέρει από την πολιτική, καθώς θεωρεί την κοινωνική και προσωπική ζωή των ατόμων δευτερεύουσας σημασίας σε σχέση με την «Θεϊκή Αποκάλυψη» και το θρησκευτικό δόγμα. Η κοινωνική ζωή κατά τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό οφείλει να είναι οργανωμένη σύμφωνα με τις αρχές που ορίζουν τα ιερά κείμενα και αποτελούν την απόλυτη αλήθεια. Οι αρχές του θρησκευτικού φονταμενταλισμού αποτελούν μία ξεχωριστή κοσμοθεωρία, η οποία αυτοδίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιδεολογία. Ο σημαντικότερος σύγχρονος φονταμενταλισμός, με πολιτική διάσταση, είναι ο ισλαμικός φονταμενταλισμός, καθώς αποτελεί την βάση της ισλαμικής τρομοκρατίας.

Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός εμφανίζεται κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Εκδηλώθηκε κυρίως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ως αντίδραση στη εισχώρηση του δυτικού τρόπου ζωής και γενικότερα στις δυτικές επιρροές στον μουσουλμανικό χώρο, ως η δυσaráεσκεια και η οργή των μουσουλμάνων απέναντι στις δυνάμεις που

μπορούν να τους βλάψουν, σε αυτούς που υποτίμησαν τις παραδοσιακές τους αξίες και τα ιδανικά τους, και έκλεψαν όπως πιστεύουν την τιμή και το μέλλον τους. Ως

⁵¹ Γιώργος Νικ. Γαλάνης-Σταυρούλα Τριανταφυλλίδου-Γαλανη, Τρομοκρατία-Νέα Μορφή Πολέμου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ. 78

ισλαμικός φονταμενταλισμός, ορίζεται η αυστηρή εφαρμογή των θρησκευτικών κανόνων στη μελέτη του Κοράνιου και των Χαντίθ και στην εφαρμογή του ισλαμικού νόμου.

Οι φονταμενταλιστές του Ισλάμ ερμηνεύουν κατά γράμμα το Κοράνιο και θέλουν να επιβάλλουν την Σαρία στις ισλαμικές κοινωνίες. Επιθυμούν να επιστρέψουν στην αυθεντική μορφή της θρησκείας, αυτή που είχε δηλαδή στο ξεκίνημα της. Διακρίνονται διαφορές ανάμεσα στους ισλαμιστές φονταμενταλιστές, όπως για παράδειγμα η παλαιστινιακή οργάνωση της Χαμάς επιδιώκει την ίδρυση του ισλαμικού κράτους στην γη της Παλαιστίνης, ενώ από την άλλη κάποιοι πιστεύουν στην ένωση όλων των μουσουλμανικών λαών σε μια ισλαμική κοινότητα (ουμμα) και την αναβίωση του «χαλιφάτου». Παρά τις διαφορετικές απόψεις τους, τα φονταμενταλιστικά ισλαμικά ρεύματα εμφανίζουν σημαντικές ομοιότητες όπως η πίστη στη διαφορετικότητα τους σε σχέση με τους «άπιστους», στη διαφθορά των δυτικών κοινωνιών, το μίσος προς τα μουσουλμανικά κράτη που επιτρέπουν να εισχωρήσει η διαφθορά στις κοινωνίες τους και συνεργάζονται με την Δύση.

Βασικό εργαλείο του ισλαμικού φονταμενταλισμού αποτελεί το Κοράνι, που αποτελεί το ιερό βιβλίο του Ισλάμ. Το όνομά του σημαίνει «Απαγγελία» και ονομάζεται συχνά ως «αλ Κουράν αλ Καρίμ», δηλαδή το «Ευγενές Ανάγνωσμα». Το Κοράνι είναι ο λόγος του Θεού για τους μουσουλμάνους, όπως μεταδόθηκε στον προφήτη Μωάμεθ και είναι η καταγραφή της αποκάλυψής του Θεού στο ανθρώπινο γένος. Ο Μωάμεθ, που δε γνώριζε γραφή και ανάγνωση, ανακοίνωνε τις αποκαλύψεις, που σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, του έφερνε ο Αρχάγγελος Γαβριήλ, αγγελιαφόρος των λόγων και της θέλησης του Θεού. Αποτέλεσε την βασική πηγή νομοθεσίας για την κοινότητα των μουσουλμάνων μετά τον θάνατο του Μωάμεθ.⁵²

Το Κοράνι αποδόθηκε σε άριστη αραβική γλώσσα και αποτέλεσε το υπόδειγμα για τη μεταγενέστερη αραβική λογοτεχνία. Για τους πιστούς μουσουλμάνους θεωρείται, ως το πληρέστερο βιβλίο, από το οποίο δεν μπορεί να αφαιρεθεί ή να προστεθεί κάτι. Μέσα από το Κοράνι προκύπτουν τα σημαντικότερα στοιχεία της διδασκαλίας του Μωάμεθ. Σύμφωνα με το οποίο, υπάρχει ένας μόνο Θεός, ο Αλλάχ και όλοι οφείλουν να τον υπακούουν. Όλοι οι πιστοί είναι ίσοι ενώπιον του Αλλάχ και οι

⁵² Peters F.E. A Reader on Classical Islam (Princeton NJ: Princeton University, Press,1994) σ. 180

πλούσιοι πρέπει να μοιράζονται τα αγαθά με τους φτωχούς. Επιπλέον πρέπει να ζουν με δικαιοσύνη ενώ όλοι οι άνθρωποι θα λογοδοτήσουν την ημέρα της Κρίσης.

Από το Κοράνι απορρέουν οι «Πέντε Στύλοι», στους οποίους στηρίζεται ο «Οίκος του Ισλάμ».⁵³ Οι πέντε στύλοι αποτελούν τα πέντε βασικά καθήκοντα της μουσουλμανικής θρησκείας και είναι η ομολογία της πίστης «Σαχάντα», η υποχρεωτική ελεημοσύνη «Ζακάτ», η νηστεία «Σαουμ» του μήνα Ραμαντάν, η προσευχή «Σαλα» και το προσκύνημα στη Μεκκα «Χατζ». Ορίζονται ως εξής:

- Ομολογία πίστεως (shahada) μέσω της οποίας ο πιστός γίνεται μέλος της ισλαμικής κοινότητας, της ούμμα. Όποιος επιθυμεί να ασπαστεί την ισλαμική θρησκεία πρέπει να απαγγείλει ενώπιον δυο μαρτύρων τη φράση «Δεν υπάρχει παρά μόνον ο Θεός, και ο Μωάμεθ είναι ο Προφήτης του». Αυτός που ομολογεί, μαρτυρά, την πίστη του, γίνεται μάρτυρας (shahid). Η υπέρτατη ομολογία είναι η θυσία για την πίστη, δηλαδή του αγώνα για την επικράτηση της πίστης που παρερμηνεύεται και ως πόλεμος εναντίον των άπιστων. Εδώ ενυπάρχει και η έννοια του τζιχάντ (Jihad), Στη γενικότερη ερμηνεία του, το τζιχάντ ερμηνεύεται ως η μάχη ενάντια στο κακό, η αυτοπειθαρχία, μέσα από την οποία οι πιστοί ακολουθούν το θέλημα του Θεού για να γίνουν καλύτεροι μουσουλμάνοι. Είναι η αιώνια πάλη για την αρετή. Το τζιχάντ είναι ο πρωταρχικός τρόπος με τον οποίο ο μουσουλμάνος ομολογεί ή πραγματοποιεί την αλήθεια του πρώτου πυλώνα του Ισλάμ στην καθημερινή ζωή. Τέλος, σημαίνει τον αγώνα για την υπεράσπιση του Ισλάμ. Ο κόσμος είναι ένα πεδίο μάχης μέσα στο οποίο οι πιστοί και οι άπιστοι πολεμούν για την κυριαρχία.
- Προσευχή (salat), πέντε φορές την ημέρα και σε συγκεκριμένες ώρες.
- Εισφορά (zakat) ορίζεται ως η διανομή του δέκατος μέρους της περιουσίας κάθε μουσουλμάνου στους φτωχούς, ως θρησκευτική υποχρέωση και όχι ως πράξη ελεημοσύνης.
- Νηστεία (sawm), κατά το Ραμαζάνι από την ανατολή του ηλίου έως τη δύση του.
- Συμμετοχή στο ετήσιο προσκύνημα (hajj) στη Μέκκα, τουλάχιστον μια φορά στη ζωή του πιστού.

⁵³ H. Lammens, *Islam, Beliefs and Institutions*, trans. By E.D. Ross (London 1929).

Με τον όρο χαντίθ οι μουσουλμάνοι αναφέρονται στην ισλαμική παράδοση που παραδίδει τα λόγια και τις πράξεις του προφήτη Μωάμεθ. Οι χαντίθ αναγνωρίζονται ως βασικό θεμέλιο του Ισλάμ, δεύτερη σε αξία μετά το Κοράνι. Το Κοράνι αποτελούσε την κύρια πηγή καθοδήγησης των πιστών έως και τον θάνατο του Μωάμεθ. Όταν ο προφήτης απεβίωσε παρουσιάστηκαν σημαντικά προβλήματα, τα οποία επιλύονταν μέσα από ύπαρξη της επικουρικής πηγής των χαντίθ. Λεπτομέρειες που καθορίζουν τον ισλαμικό βίο αναλύονται στις χαντίθ, ενώ όσοι ακολουθούν τις χαντιθ ακολουθούν τον δρόμο της ενάρετης ζωής.

Οι ιδεολόγοι του ιερού πολέμου υποστηρίζουν ότι οι μουσουλμάνοι πρέπει να επιστρέψουν αποκλειστικά στο Κοράνι και στις χαντίθ, προκειμένου να βρουν έναν τρόπο αναζωογόνησης της κοινότητας τους. Τα ιερά κείμενα είναι επαρκής πηγή γνώσεων για την δημιουργία και τη διακυβέρνηση της ισλαμικής κοινότητας. Η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι ομάδες των εξτρεμιστών ερμηνεύουν, χρησιμοποιούν το Κοράνι και τις χαντίθ, είναι ζωτικής σημασίας προς αντίληψη της ιδεολογίας τους.

Οι τζιχαντιστές πιστεύουν ότι οι λεπτομέρειες του πολέμου έχουν οριστεί αναλυτικά από το Κοράνι και τις χαντίθ. Λεπτομέρειες που αφορούν το πότε θα γίνει ο πόλεμος, πως θα διεξαχθεί, τι είδους συνθήκες θα συναφθούν με τον εχθρό, υποστηρίζονται από τα ιερά κείμενα. Οι διακηρύξεις, τα διαγγέλματα και οι ομιλίες των πολεμιστών τζιχάντ για τον αγώνα κατά των απίστων χρησιμοποιούν αναφορές των ιερών κειμένων για να δικαιολογήσουν την ερμηνεία του ιερού καθήκοντος και να νομιμοποιήσουν την βαναυσότητα, τα διαπραχθέντα αδικήματα και την προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁵⁴

Συγκεκριμένα από το Κοράνι, οι πολεμιστές χρησιμοποιούν εδάφια που ορίζουν το τζιχάντ ως πόλεμο και υπερτονίζουν την σχέση αντιπαλότητας με τους άπιστους. Δεν γίνεται πότε αναφορά στα κείμενα που γίνεται λόγος για το υπέρτατο τζιχάντ, τον εσωτερικό αγώνα του πιστού που οφείλει να ακολουθήσει για να οδηγηθεί στο δρόμο του Θεού. Επιλέγουν συγκεκριμένες φάσεις της ζωής του Μωάμεθ, τοποθετώντας τις φάσεις αυτές έξω από το χωροχρονικό πλαίσιο, καθώς με αυτόν τον τρόπο δικαιολογούν τις ενέργειές τους και βρίσκουν το άλλοθι για την συνέχεια των πράξεων τους.

⁵⁴Azhar, The Virtues of Jihad “Lessons from the Battle of the Trench” Al-Sahwa 3 αρθ.1, 2001

2.2.1. Η εξέλιξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού

2.2.1.1. Ταυμγια και τζιχαντ

Οι σύγχρονοι ισλαμιστές ανατρέχουν σε βάθος χρόνου και επικαλούνται το λόγο του Αχμάντ ιμπν Αμπντ αλ-Αλιμ ιμπν Ταυμγια (1263-1328 μ. Χ.). Ο Ταυμγια ήταν ο ερμηνευτής του Κορανίου και της Σούννας. Ανέπτυξε τον λόγο του την περίοδο που ο ισλαμικός κόσμος είχε κυριευθεί από τους Μογγόλους. Ο Ταυμγια ισχυριζόταν ότι οι Μογγόλοι κυρίαρχοι δρούσαν ενάντια στα ιερά κείμενα του Κορανίου, τους απέδιδε τον χαρακτηρισμό «άπιστοι» καθώς δεν ήταν μουσουλμάνοι και για το λόγο αυτό έπρεπε να εκδιωχθούν και να θανατωθούν.⁵⁵ Μέσα στα κείμενα του ανέλυσε το Κοράνι και όρισε τους μουσουλμάνους ως την «άριστη κοινότητα». Με τον αιχμηρό λόγο του προσπάθησε να ξεσηκώσει τους μουσουλμάνους και αναδείχθηκε ως ένας από τους πρώτους υπερασπιστές του «ιερού πολέμου».

Ο όρος «ιερός πόλεμος» ή «τζιχάντ» προέρχεται από την αραβική ρίζα «τζαχάντα» που σημαίνει «αγώνας». Το Κοράνι και οι χαντίθ επικαλούνται τον όρο αυτόν ως τη διαδικασία σύγκρουσής στο όνομα του Θεού. Η λέξη «τζιχαντ» διαχωρίζεται σε δύο βασικές έννοιες, την μεγάλη και την μικρή «τζιχάντ». Η μεγάλη «τζιχάντ» αφορά τον εσωτερικό αγώνα του μουσουλμάνου για να βρίσκεται στο δρόμο του Θεού και των εντολών Του. Η μικρή «τζιχάντ» αναφέρεται στον εξωτερικό αγώνα του πιστού για την εξασφάλιση της εξάπλωσης του Ισλάμ στην οικουμένη. Η δεύτερη έννοια της «τζιχαντ» αποτέλεσε την ευκαιρία για τους πολυάριθμους κυβερνήτες του ισλαμικού κόσμου να παραφράσουν το νόημα της και να προβούν σε ποικίλλες εδαφικές διεκδικήσεις μέσω συνεχών αιματηρών πολέμων, σε διάφορες χρονικές περιόδους της ισλαμικής ιστορίας, με το πρόσχημα ότι ο κάθε πόλεμος είχε μοναδικό κίνητρο την εξάπλωση της «αλήθειας» του Ισλάμ στην ανθρωπότητα.

Η έννοια της «τζιχαντ» κατακλύζει το έργο του Ταυμγια. Απέδωσε στην «τζιχαντ» βαρύνουσα σημασία για τον μουσουλμάνο, καθώς την όρισε ως μια πράξη σπουδαιότερη του «χατζ», η οποία «χατζ» αποτελεί ένα από τα πέντε βασικά καθήκοντα της μουσουλμανικής θρησκευτικότητας του προσκυνηματος στη Μέκκα. Ο Ταυμγια, επισήμανε, έπειτα από μελέτη του Κορανίου, ότι το ισλαμικό έθνος έχει

⁵⁵ Emmanuel Sivan, *Radical Islam: Medieval Theology and Modern Politics*, New Haven : Yale University Press ,1990 , σ. 94-100

χρέος να κηρύσσει πόλεμο όχι μόνο έναντι των αλλόθρησκων, άπιστων κατακτητών άλλα και εναντίον κάθε μουσουλμάνου που θα προσπαθήσει να αποστατήσει του «ιερού αγώνα».⁵⁶ Αποτέλεσε έναν από τους πρώτους εμπνευστές της ισλαμικής τρομοκρατίας, οι υποστηρικτές της οποίας, προσπάθησαν μέσα από το έργο του Ταυμιγια να δικαιολογήσουν τον επιθετικό τους αγώνα έναντι των αλλόθρησκων κατακτητών και έναντι των αποστατών μουσουλμάνων.

Το έργο του Ταυμιγια αναβίωσε έπειτα από πέντε αιώνες μέσα από τον Μουχάμαντ μπν Αμπντ Αλ Ουαχάμπ (1703-1792). Ο Ουαχάμπ έζησε την περίοδο που η Οθωμανική Αυτοκρατορία δέχθηκε πολλαπλές ήττες. Ο αιχμηρός λόγος του τον οδήγησε στην εξορία, όπου η συμμαχία του με την οικογένεια των Σαούντ του έδωσε την ευκαιρία να υλοποιήσει το όραμά του, καθώς το Ισλάμ εξαπλώθηκε σε όλη την Αραβική Χερσόνησο. Οι διδασκαλίες του Μουχάμαντ μπν Αμπντ αλ-Ουαχάμπ αποτέλεσαν την επίσημη μορφή του σουνιτικού Ισλάμ στη Σαουδική Αραβία του 21ου αιώνα.

2.2.1.2. Ουαχάμπ και ουαχαμπισμός

Ο Ουαχαμπ αποτέλεσε τον εμπνευστή του θρησκευτικού κινήματος του ουαχαμπισμού.⁵⁷ Πρόκειται για ένα φονταμενταλιστικό κίνημα με σκοπό την αποκατάσταση της καθαρής μονοθεϊστικής λατρείας «ταουχίντ». Ο Θεός κατά τον Ουαχάμπ είναι ο μοναδικός κυρίαρχος, κανείς δεν μοιράζεται με Αυτόν την θεϊκή Του Ιδιότητα, συνεπώς ο Θεός είναι Αυτός που θα αποφασίσει τον τρόπο διακυβέρνησης και είναι ο Μόνος που θα νομοθετήσει. Ο ουαχαμπισμός αποτέλεσε ένα κίνημα κάθαρσης κατά των πρακτικών, όπως ήταν οι λατρεία των αγίων, οι επισκέψεις σε μαυσωλεία, πράξεις τις οποίες ο Ουαχάμπ θεωρούσε ως νεοτερισμό στο Ισλάμ και τους απέδιδε ειδωλολατρική διάσταση «σιρκ». Ο μουσουλμάνος που ήταν θετικά διακείμενος στις ανωτέρω πρακτική έπρεπε ως ειδωλόλατρη να θανατωθεί.

Οι απόψεις του Ουαχάμπ ελάχιστα υποστηρίχθηκαν από μουσουλμάνους εκτός αραβικής χερσονήσου. Η δεκαετία του 1970 έφερε την ανατροπή καθώς οι σημαντικές αλλαγές στις τιμές του πετρελαίου έδωσε την δυνατότητα στην Σαουδική

⁵⁶ Shaykh al Imam Ihn Taymiyya, Ak- Ubudiyah, Being a true Slave of Allah, London: Ta-Ha Publishers, 1999 σ. 39-41

⁵⁷ Hamid Algar, Wahhabism, a critical essay, Islamic Publications International. 2002, σ. 28

Αραβία να χρηματοδοτεί το έργο πολλαπλών ιεροκηρύκων, για να ξοδέψουν με σκοπό την διάδοση των δικών τους ιδεών περί Ισλάμ στον υπόλοιπο κόσμο.

Η μεγάλη ένταση στον ισλαμικό κόσμο επήλθε την περίοδο μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Ο διαμοιρασμός της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε βρετανικά και γαλλικά προτεκτοράτα προκάλεσε τον διχασμό του κόσμου του Ισλάμ. Κάποιοι νομοδιδάσκαλοι θεώρησαν απαραίτητο ότι οι παραδοσιακές ερμηνείες του Ισλάμ όφειλαν να εκσυγχρονιστούν και να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις. Από την άλλη υπήρχαν κληρικοί που υποστήριζαν ότι ήταν η περίοδος που έπρεπε να αναβιώσει το αληθινό Ισλάμ των ενάρετων προκατόχων του των «Σαλάφ».

2.2.1.3. Μουχάμαντ Ρασίντ Ρίντα - Χασάν Αλ-Μπάννα

Προσωπικότητες που αναδύονται την περίοδο μετά τον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και προτρέπουν τον ισλαμικό κόσμο στην αναβίωση του Αληθινού Ισλάμ είναι ο Μουχάμαντ Ρασίντ Ρίντα (1865-1935) και ο Χασάν Αλ-Μπάννα. Ο Ρασίντ Ρίντα ξεκίνησε το έργο του προτρέποντας νομοδιδάσκαλους του Ισλάμ να εκσυγχρονιστούν και να προσαρμόσουν το λόγο τους στις σύγχρονες απαιτήσεις. Περί το 1920 όμως άλλαξε πνευματική πλευση, έπειτα από παρατήρηση ότι οι μουσουλμάνοι χάνουν την πίστη τους και επιδεικνύουν αμέλεια στα θρησκευτικά τους καθήκοντα υπό το προκάλυμμα του εκσυγχρονισμού.⁵⁸ Προέτρεψε λοιπόν τους μουσουλμάνους να επιστρέψουν στο «αληθινό» Ισλάμ και να πάψουν να μιμούνται τους ξένους κατακτητές. Ο Ρίντα κατηγόρησε τους εκσυγχρονιστές, τους οποίους αποκαλούσε ως αιρετικούς. Όταν ο Κεμάλ Αταρκούκ οδήγησε το Χαλιφάτο στην κατάλυση του, τότε ο Ρίντα έγραψε ότι « το Ισλάμ δεν υπάρχει πραγματικά , παρά μόνο εάν ιδρυθεί ένα ανεξάρτητο και δυνατό ισλαμικό κράτος ,το οποίο θα εφαρμόζει τους νόμους του Ισλάμ και θα το υπερασπίζεται ενάντια σε κάθε ξένη αντίσταση και δεσποτεία».⁵⁹

Ο Σαγίντ Ρίντα επηρέασε βαθύτατα τον Χασάν Αλ-Μπάννα. Ο Αλ Μπάννα έζησε και αυτός σε ένα ισλαμικό κόσμο που δεχόταν αλλεπάλληλες επιρροές από τον δυτικό τρόπο ζωής. Νεοφερμένες έννοιες όπως πατριωτισμός, εθνικισμός ,καπιταλισμός, σοσιαλισμός έγιναν αντικείμενα στον λόγο του Αλ Μπάννα, ο οποίος τους επικαλούνταν άλλα τους προσέδιδε ισλαμικό νόημα. Προσάρμοσε τις δυτικές έννοιες στο λόγο του Κορανίου και των Χαντίθ και εξαπέλυσε έναν ανελέητο αγώνα κατά

⁵⁸ Kurzman, Charles. 2010. *Modernist Islam, 1840-1940*. Oxford: Oxford University Press.σ. 77-85

⁵⁹ Barbir,Karl K. 1992. “ Islam and Politics: Jhon L. Esposito” . *Digest of Middle East Studies* 1(2):67

του εκσυγχρονισμού από την Δύση. Όρισε την Ευρώπη και κατ' επέκταση την Δύση ως απειλή, μία απειλή που οι μουσουλμάνοι όφειλαν να πολεμήσουν.⁶⁰

Ο Αλ Μπάννα χρησιμοποίησε τον κορανικό όρο της «νταουα». Ήταν το αρχικό κάλεσμα του Μωάμεθ προς τους οπαδούς του για να εκτελέσουν τα καθήκοντά τους προς τον κόσμο. Ο Αλ-Μπαννα κάλεσε τους μουσουλμάνους πιστούς να επιστρέψουν στο αληθινό Ισλάμ και να μετατρέψουν την κοινωνία τους σε ένα ισλαμικό κράτος. Ήταν ένα επιπλέον κάλεσμα προς τον «ιερό πόλεμο» των μουσουλμάνων, ένας δίκαιος πόλεμος των μουσουλμάνων κατά των αλλόθρησκων. Ο λόγος του νομοδιδάσκαλου θύμιζε κομμουνιστικές ομιλίες της Δύσης. Νομιμοποιούσε την προσφυγή στη βία ,αναφέροντας στους μουσουλμάνους ότι δεν πρόκειται για μία κατάσταση εκδίκησης αλλά είναι απαραίτητη για την σωτηρία της ανθρωπότητας.⁶¹ Το Κοράνι είχε ορίσει κατά τον Αλ Μπάννα τους μουσουλμάνους, ως υπερασπιστές του κόσμου και μόνο αυτοί μπορούσαν να οδηγήσουν την ανθρωπότητα στην σωτηρία , στο καλό, υπό τον φωτισμό του «ήλιου του Ισλάμ».⁶²

2.2.1.4. Αδελφοί Μουσουλμάνοι

Ο Αλ Μπαννα καινοτόμησε την περίοδο αυτή, με την δημιουργία ενός ιδεολογικού κόμματος στην Αίγυπτο υπό την ονομασία Μουσουλμανική Αδελφότητα. Στήριξε την θεολογική νομιμοποίηση της οργάνωσης υπό το πρόσχημα ότι το Κοράνι έκανε αναφορές σε «κόμματα» και «ομάδες». Η δράση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας γινόταν υπό τη επιρροή των ισλαμικών κειμένων και των ισλαμικών κανόνων. Δεν εμπλεκόταν στην πολιτική ζωή της Αιγύπτου άλλα είχε ως σκοπό να αφιερωθεί στην «νταουα». Καλούσε όλους τους μουσουλμάνους σε κάθε σημείο της υφελίου να βοηθήσουν για την δημιουργία ισλαμικών ιδρυμάτων, τραπεζών , κλινικών ακόμη και θρησκευτικών σχολείων. Η αφύπνιση και η αναβίωση της ούμμα έδωσε στην Μουσουλμανική Αδελφότητα μία υπερεθνική διάσταση. Ο Αλ-Μπαννα χρησιμοποίησε προϋπάρχοντα ισλαμιστικά κοινωνικά δίκτυα και οργανώσεις, οι

⁶⁰ Hasan Al Banna "Our Mission" Five tracts of Ḥasan Al-Banna' (1906-1949) : a selection from the Majmu'at rasa'il al-Imām al-shahīd Ḥasan al-Banna' / translated from the Arabic and annotated by Charles Wendell.,5 tracts of Hasan al-Banna. Berkeley : University of California Press, c1978 , σ. 49-50

⁶¹ Meddeb, Abdelwahab, Pierre Joris, and Ann Reid. 2003, The Malady of Islam. New York:Basic Books σ. 99 .

⁶² Hasan Al Banna "To "what do we summon Mankind" Five tracts of Ḥasan Al-Banna' (1906-1949) : a selection from the Majmu'at rasa'il al-Imām al-shahīd Ḥasan al-Banna' / , Charles Wendell.,5 tracts of Hasan al-Banna. Berkeley : University of California Press, c1978

οποίες ήταν συνδεδεμένες με επιχειρήσεις και σχολεία και κατάφερε να δημιουργήσει ένα κίνημα με το προκάλυμμα της ακτιβιστικής δράσης.

Το κίνημα χρησιμοποιούσε εξελεγμένες μορφές διακυβέρνησης και σημαντικό εργαλείο προπαγάνδας αποτέλεσε η κυκλοφορία της καθημερινής εφημερίδας με το όνομα «Al-Ikhwān Al-Muslimoon» (Αδελφοί Μουσουλμάνοι). Η θεματική της εφημερίδας ήταν τα ζητήματα για την αποικιοκρατική πολιτική, την εκπαίδευση, τις κοινωνικές ανισότητες, την θέση του αραβικού κόσμου στο διεθνές περιβάλλον. Το μήνυμα του Αλ Μπάννα με την συγκρότηση ενός υπερεθνικού κόμματος, για αναβίωση του αληθινού Ισλάμ, για κοινωνική προσφορά αλλά και για ιερό πόλεμο κατά των κατακτητών των ισλαμικών περιοχών, αποτέλεσε το κίνητρο επιρροής για την ανάπτυξη και άλλων αντίστοιχων ομάδων στην Μέση Ανατολή.⁶³

2.2.1.5 Κουτμπ και ριζοσπαστικό Ισλάμ

Μετά το θάνατο του Αλ Μπάννα, η Μουσουλμανική Αδελφότητα δέχθηκε επιρροές από έναν ακόμη λόγιο της εποχής, τον Σαγίντ Κουτμπ (1903-1966). Ο Αιγύπτιος Κουτμπ, ως κριτικός λογοτεχνίας στην αρχή παρακολούθησε τις επιρροές της Δύσης με δεκτικότητα. Το ταξίδι του στην Αμερική τον οδήγησε στο να αλλάξει στάση. Ο τρόπος ζωής των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής που κλήθηκε να αντιμετωπίσει τον οδήγησαν στην απόρριψη του δυτικού πολιτισμού καθώς κατά την προσωπική του εκτίμηση ήταν ένας τρόπος που στηριζόταν στον υλισμό, την βία και της σεξουαλικές απολαύσεις. Όταν επέστρεψε πίσω στην πατρίδα του ήταν πλέον αποφασισμένος να βοηθήσει στον αναβίωση του Ισλάμ και να συμμετέχει στον πόλεμο κατά του εκσυγχρονισμού του ισλαμικού κόσμου από την δυτική κοινωνία.

Οι αρχές πάνω στις οποίες ανάπτυξε το έργο του ο Κουτμπ στηρίζονται στην ιδέα του ιερού πολέμου και πίστευε ότι οι μουσουλμάνοι έχουν υποχρέωση να διεξάγουν συνεχή ένοπλο και πνευματικό αγώνα προκειμένου να εξαφανίσουν οποιαδήποτε άλλη λατρεία πλην του Θεού.⁶⁴

⁶³ Felix Ramos, Understanding the Muslim Brotherhood, An Interdisciplinary Journal Volume 1, ,σ.37-45

⁶⁴ Lee, Robert D.1994. “ Ahmad S. Moussalli, Radical Islamic Fundamentalism: The ideological and political Discourse of Sayyid Qutb (Beirut: American University of Beirut,1992, σ. 262

Ο Κουτμπ βρισκόμενος μέσα στην φυλακή συγγράφει τα δύο σημαντικότερα έργα του με τίτλο “Fi Zilal al-Qur'an” (Στη σκιά του Κορανίου) και το μανιφέστο του λεγόμενου «πολιτικού Ισλάμ», το “Ma'alim fi-I-Tariq” (Οδοδείκτες). Τα δύο αυτά έργα, στα οποία εκφράζει την απέχθεια του για τον δυτικό πολιτισμό και την ανάγκη επιστροφής του ισλαμικού κόσμου στον τρόπο ζωής των πρώτων Μουσουλμάνων, απορρίπτοντας κάθε διαφορετική πολιτική ως «τζαχιλίγια» , μια κατάσταση άγνοιας της θείας καθοδήγησης και ερμηνεύοντας εκ νέου τον όρο «τζιχάντ» ως επιθετικό αγώνα για την ανατροπή τους, αποτέλεσαν την βάση για την ιδεολογία που αποκαλείται «κουτμπισμός».

Μέσα στο έργο του αναπτύσσονται οι έννοιες περί της απόλυτης κυριαρχία του Θεού, περί του ισλαμικού όρου «τζαχιλίγια» (άγνοια) ,το όραμα για την ανθρωπότητα και οι τοποθετήσεις του για το «τζιχάντ». Κατά τον Κουτμπ εφόσον ο Θεός είναι κυρίαρχος είναι Αυτός που εξουσιάζει και νομοθετεί. Η έννοια της δημοκρατίας είναι λανθασμένη καθώς μόνο ο Θεός είναι Αυτός που ορίζει και αποφασίζει. Το ισλαμικό κράτος οφείλει να ακολουθεί αποκλειστικά και μόνο την Σαρία. Οι μουσουλμάνοι οφείλουν να βρίσκονται σε έναν συνεχή αγώνα, πνευματικό και ένοπλο για να εξαλείψουν την λατρεία οποιουδήποτε άλλου εκτός του Θεού.⁶⁵

Την δεκαετία του '60 επικεφαλής της Μουσουλμανικής Αδελφότητας θα τεθεί ο Σαγίντ Κουτμπ. Ο Κουτμπ απηύθυνε διαρκές κάλεσμα για «τζιχάντ» εναντίον των εχθρών της θρησκείας, στους οποίους τώρα συμπεριέλαβε και εκείνους εκ των ομόπιστων του, που δεν αποδέχονταν πλήρως το σαλαφισμό και δεν απέρριπταν ολοκληρωτικά τη Δύση. Ανέπτυξε γι' αυτό την πεποίθηση , γνωστή ως θεωρία του τακφίρ, ότι οι αληθινοί μουσουλμάνοι μπορούν να αφορίσουν τους αποστάτες ομόπιστους τους και να τους καταδικάσουν σε θάνατο.

Ο Σαγίντ Κουτμπ και τα όσα αυτός έγραφε μέσα από τη φυλακή οδηγούσαν στην εξτρεμιστική στροφή.²¹ Ο Σαγίντ Κουτμπ, αποτέλεσε τον πρωτεργάτη του ριζοσπαστικού ισλαμισμού. Τάχθηκε ενάντια στον Κεμάλ Ατατούρκ καθώς όπως πίστευε ήταν αυτός που ξεχώρισε την θρησκεία από το κράτος και ενίσχυσε την κρατική εξουσία έναντι της θρησκευτικής.²² Για πολλούς Μουσουλμάνους αποτελεί έναν Μάρτυρα του Ισλάμ ενώ πολλοί δυτικοί αναλυτές θεωρούν το έργο του το κύριο ιδεολογικό υπόβαθρο οργανώσεων της ισλαμικής τρομοκρατίας, όπως η Αλ Κάιντα

⁶⁵ Euben Roxanne L. 2001, *Enemy in the Mirror*, Princeton : Princeton University Press, σ. 49-92

και του ισλαμικού κράτους.

2.3. Ισλαμική Τρομοκρατία

Οι ρίζες της ισλαμικής τρομοκρατίας βρίσκονται στον ισλαμικό φονταμενταλισμό. Η θρησκεία χρησιμοποιείται ως το υποκείμενο νομιμοποίησης της οποιαδήποτε μαχητικής μορφής του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Η απειλή της ισλαμικής τρομοκρατίας δεν εμφανίστηκε για πρώτη φορά στις μέρες μας μέσω του αυτοαποκαλούμενου ισλαμικού κράτους, άλλα έχει τις ρίζες της σε προηγούμενες δεκαετίες.

Ο πόλεμος του Αφγανιστάν αφύπνισε το ριζοσπαστικό πνεύμα και η νίκη των Μουτζαχεντίν αποτέλεσε μήνυμα για τον κόσμο της Μέσης Ανατολής ότι η επιστροφή στις αρχές του Ισλάμ, όπως αυτές αναφέρονται στο Κοράνι και προβλέπονται από την Σαρία, θα οδηγήσουν τον ισλαμικό κόσμο στην νίκη έναντι των ισχυρότερων δυνάμεων. Ο πόλεμος του Αφγανιστάν πήρε μορφή ιερού πολέμου-τζιχάντ και είχε ως στόχο τους σοβιετικούς εισβολείς. Οι μουτζαχεντίν Αφγανοί βρήκαν υποστηρικτές στη Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν. Ισλαμιστές από τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή και τη Νοτιοανατολική Ασία έσπευσαν να ενταχθούν στο πλευρό των μουτζαχεντίν, πολλοί από τους οποίους εξελίχθηκαν σε βίαιους ισλαμιστές που έδρασαν τη δεκαετία του 1990.⁶⁶

Ο Οσάμα Μπιν Λάντεν δημιούργησε την οργάνωση Αλ-Κάιντα και στους κόλπους της συγκέντρωσε πολλούς βίαιους ισλαμιστές. Ο Μπιν Λάντεν ήρθε σε ρήξη με τη Σαουδική Αραβία καθώς απέρριψαν τη πρόταση για ιερό πόλεμο ενάντια του Σαντάμ Χουσεϊν. Επιχειρήθηκε στη συνέχεια ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ και στη συνέχεια συνεργάστηκε με τις ΗΠΑ. Οι στρατιωτικές μονάδες των ΗΠΑ και των συμμάχων, Αγγλίας και Γαλλίας μετά το τέλος του πολέμου στο Περσικό Κόλπο το 1991, έμειναν στα μέρη του προφήτη Μωάμεθ. Η αντίθεση των ισλαμιστών με το σύγχρονο τρόπο ζωής οδήγησε σε σύγκρουση με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Οι ισλαμιστές έθεσαν ως στόχο την εκδίωξη του σύγχρονου δυτικού τρόπου ζωής. Η εναντίωση τους συμπεριλάμβαναν και το

⁶⁶ Mohamedou Mohammad-Mahmoud, *Understanding Al Qaeda : Changing War and Global Politics*, 2011 Pluto Press, London. σ. 46-53

Ισραήλ καθώς και όσα μουσουλμανικά κράτη δέχονταν τις επιρροές του σύγχρονου δυτικού τρόπου ζωής. Ο Μπιν Λάντεν και οι υποστηρικτές τους, υποστήριζαν πως μάχονται για τη θρησκεία τους και όχι για το κράτος τους.⁶⁷ Σε συνέντευξη του Μπιν Λάντεν τον Απρίλιο του 1997, στον δημοσιογράφο του CNN Peter Bergen δήλωσε: «Πιστεύουμε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι υπεύθυνες για όσους σκοτώθηκαν στην Παλαιστίνη, το Λίβανο και το Ιράκ. Οι ΗΠΑ παραμέρισαν τα ανθρωπιστικά ιδεώδη και τα αντικατέστησαν με τρομακτικά εγκλήματα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αποκαλούν όποιον πάει ενάντια στην αδικία τους ως τρομοκράτη. Θέλουν να καταλάβουν τις χώρες μας, να κλέψουν τους πόρους μας, να μας επιβάλουν τους πράκτορες τους για να μας κυβερνήσουν ... και θέλουν να συμφωνήσουμε σε όλα αυτά. Αν αρνηθούμε να το πράξουμε, θα πουν: «Είστε τρομοκράτες».⁶⁸

Η τρομοκρατική επίθεση στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001 στις ΗΠΑ σηματοδότησε το παγκόσμιο χαρακτήρα της ισλαμικής τρομοκρατίας. Η 11^η Σεπτεμβρίου αποτελεί σημείο καμπής. Απέδειξε την καταλυτική σημασία της ασύμμετρης απειλής για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ. Η συνδυασμένη επίθεση των Δίδυμων Πύργων και του Πενταγώνου ήταν ενέργεια ασύμμετρου πολέμου. Οι τρομοκράτες ήταν άοπλοι και κατάφεραν να μετατρέψουν σε καταστροφικά όπλα πολιτικά αεροπλάνα. Στην περίπτωση της επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου εμφανίζεται το στοιχείο της επιχειρησιακής καινοτομίας. Το ποιοτικά νέο της 11^{ης} Σεπτεμβρίου δεν ήταν το πρωτοφανές μέγεθος του πλήγματος αλλά ότι η ισλαμική τρομοκρατία έπληξε την καρδιά της υπερδύναμης με καταλυτικές συνέπειες στο πολιτικοψυχολογικό επίπεδο.

Οι μεταβαλλόμενες συνθήκες οδήγησαν την Αλ Καιντα να προσαρμόσει την στρατηγική της σύμφωνα με τις απαιτήσεις της διαρκώς εξελισσόμενης τεχνολογίας. Αρχικά, η Αλ Κάιντα επικεντρώθηκε στην προώθηση της προπαγάνδας, κυρίως με τη χρήση βίντεο και την αποστολή φυλλαδίων, εσωτερικά στα δικά της μέλη, συμβάλλοντας στην κατασκευή μιας προσωπικότητας προς λατρεία γύρω από τον Οσάμα Μπιν Λάντεν.⁷⁰ Το 2001, η στρατηγική των μέσων ενημέρωσης της Αλ

⁶⁸ Peter Bergen, *Holy War, Inc. – Inside the Secret World of Osama Bin Laden*, Carmichael, California: Touchstone Books, 2001, σ. 19 and 21

⁷⁰ Manuel Torres, Javier Jordán, and Nicola Horsburgh, “Analysis and Evolution of the Global Jihadist Movement Propaganda,” *Terrorism & Political Violence* 18(3) 2006, σ. 399–421

Κάιντα επικεντρώθηκε σε επιθέσεις και απαγωγές. Η Αλ Καιντα κατέφερε να μεταφέρει την προπαγάνδα της στο διεθνές κοινό, προκαλώντας και στρέφοντας την προσοχή της υψηλίου στην επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου.

Το Φεβρουάριο του 2014, το Ισλαμικό Κράτος διασπάται από την Αλ Καιντα, και ως ηγέτης του αναγνωρίζεται ο Abu Bakr al-Baghdadi. Η διάδοση της ιδεολογίας και η στρατηγική χρήσης των μέσων ενημέρωσης του ισλαμικού κράτους διάφεραν από εκείνα της Αλ Κάιντα. Το ισλαμικό κράτος είχε την επιθυμία να επιστρέψει σε ένα συγκεκριμένο τρόπο ανάγνωσης του Κορανίου, αυτόν του πρώιμου Ισλάμ και της «προφητικής μεθοδολογίας» που αναφέρεται στην προφητεία και το παράδειγμα του Μωάμεθ. Σε αντίθεση με την εστίαση της Αλ Κάιντα στον δυτικό εχθρό, το ισλαμικό κράτος θέτει έναν επιπλέον στόχο, την επέκταση της τοπικής επικράτειας.⁷¹ Η στρατηγική του ισλαμικού κράτους είναι υπερσύγχρονη και εξελιγμένη. Περιλαμβάνει την εκτεταμένη χρήση της διαδικτυακής κοινωνικής δικτύωσης αλλά και την παραγωγή βίντεο υψηλής ποιότητας⁷² και έχει ως βασικό στόχο την κατασκευή του «εμπορικού σήματος» της οργάνωσης.

⁷¹ Abdel Bari Atwan, *Islamic State the Digital Caliphate*, Sagi Books, London, 2015, σ. 1-2

⁷² Στο ίδιο, σ. 10-17

Κεφάλαιο 3. Διαδίκτυο και μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Το διαδίκτυο προσφέρει μοναδικά πλεονεκτήματα σε σχέση με τα παλαιότερα μέσα ενημέρωσης του ραδιόφωνου και της τηλεόρασης. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν το κοινωνικό φαινόμενο το οποίο επιδρά καθημερινά στην ανθρώπινη ζωή. Έχουν προσδώσει στο διαδικτυακό περιβάλλον μια νέα διάσταση. Οι ιστοσελίδες όπως το “Facebook”, το “Twitter”, το “Youtube”, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης ανθρώπινης ζωής. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ξεπέρασαν τα γεωγραφικά σύνορα και τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης. Κατάφεραν να προσφέρουν στον άνθρωπο μία διαδραστική μορφή επικοινωνίας, μέσα από ένα περιβάλλον συνεχούς αλληλεπίδρασης και ενημέρωσης. Οι δυνατότητες του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έγιναν άμεσα αντιληπτές από τους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας και αποτέλεσαν σημαντικά εργαλεία προώθησης της προπαγάνδας τους και ενίσχυσης της επιρροής τους προς το απευθυνόμενο κοινό.

3.1. Η έννοια της επικοινωνίας

Η ανθρώπινη ανάγκη για επικοινωνία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ύπαρξης. Η επικοινωνία είναι η διαδικασία κατά την οποία ένας πομπός, μεταβιβάζει πληροφορίες, απόψεις, ιδέες και συναισθήματα σε ένα δέκτη με στόχο να επηρεάσει την κατάσταση του όσο και την συμπεριφορά του.⁷³ Η διαδικασία της επικοινωνίας πραγματώνεται με την χρήση ενός κοινού συστήματος συμβόλων, λεκτικών ή μη και έχει βασικά συστατικά τον πομπό και τον δέκτη.⁷⁴ Ανάμεσα στον πομπό και τον δέκτη κινείται το μήνυμα. Το μήνυμα μπορεί να αποτελεί μια

⁷³ Μπουραντας Δ. Μανατζμεντ : Οργανωτική Θεωρία Συμπεριφορά», Αθήνα 1992

⁷⁴ De Vito J.A. Human Communication : The basic Course , New York 10th Edition Pearson Education σ. 404

πληροφορία, μία ιδέα, μία παρατήρηση , οτιδήποτε επιθυμεί ο πομπός να αποστείλει στον δέκτη. Ο πομπός χρησιμοποιεί λέξεις ή σύμβολα, τον κατάλληλο κώδικα επικοινωνίας προκειμένου να γίνει αντιληπτός και κατανοητός από τον δέκτη. Ο δέκτης λαμβάνει το μήνυμα και αποκωδικοποιεί το περιεχόμενο του ανάλογα με τα δικά του βιώματα και τις δικές του γνώσεις.

Η έννοια της επικοινωνίας αποτελεί την διαδικασία κατά την οποία ένας πομπός-αποστολέας στέλνει ένα μήνυμα σε κάποιον δέκτη μέσω ενός «καναλιού». Το πρώτο μοντέλο επικοινωνίας ορίστηκε από τον Αριστοτέλη, ο οποίος περιέγραψε το μοντέλο επικοινωνίας με τρία βασικά συστατικά, τον πομπό - το μήνυμα - το δέκτη.⁷⁵ Η ηλεκτρονική μηχανική που αναπτύχθηκε το 1949 από τους Shannon και Weaver επηρέασε τον τομέα της επικοινωνίας αναφέροντας ότι τα βασικά συστατικά της επιτυχούς επικοινωνίας είναι η πηγή, το μήνυμα, ο μεταφορέας, το σήμα και ο αποδέκτης.⁷⁶ Συνεπώς η επικοινωνία αποτελεί μία διαδραστική κατάσταση κατά την οποία οι άνθρωποι αποκτούν, δημιουργούν και μεταφέρουν πληροφορίες.

Το μοντέλο της επικοινωνίας απαιτεί τον πομπό Α και τον αποδέκτη Β. Οι Α και Β μπορεί να είναι, είτε ένα άτομο , ή μία ομάδα ατόμων ή ακόμη και ένα κοινωνικό δίκτυο. Η επικοινωνία άλλοτε επιτυγχάνεται δια ζώσης ή άλλοτε μεσολαβεί κάποιος ενδιάμεσος. Όποτε ανάμεσα στον Α και Β παρεμβάλλεται ο Μ. Ο Μ έχει τον ρόλο του ενδιάμεσου.⁷⁷ Σήμερα, το ρόλο του Μ μπορεί να αναλάβει ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής, ένα «έξυπνο» κινητό ή οποιαδήποτε άλλη ηλεκτρονική μηχανή που συνδέεται στο διαδίκτυο.

3.2. Η λειτουργία του ανθρώπινου δικτύου

Ο άνθρωπος εγκέφαλος είναι ικανός να κάνει πράγματα που δεν μπορεί να κάνει ένας μεμονωμένος νευρώνας, έτσι τα κοινωνικά δίκτυα μπορούν να κάνουν πράγματα που δεν μπορεί να κάνει ένας μεμονωμένος άνθρωπος. Κοινωνικό δίκτυο είναι το οργανωμένο σύνολο ατόμων που αποτελείται από ανθρώπους και τις συνδέσεις

⁷⁵ James C. McCroskey-9th ed, An introduction to rhetorical communication : a western cultural perspective , Routledge 2016. σ 7-9

⁷⁶ Chen Guang Lu A generalization of Shannon's information Theory, Journal International Journal of General Systems Volume 28, 1999 - Issue 6, σ. 453-490

⁷⁷ Garth S. Jowett Victoria O'Donnell, Propaganda and Persuasion, Sixth Edition,SAGE, σ. 30-31

μεταξύ τους. Η συνδεσιμότητα επιδρά στον τρόπο που ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται και διαχειρίζεται τις καταστάσεις. Η συνδεσιμότητα καθορίζει με ποιους άλλους ανθρώπους είναι συνδεδεμένο το άτομο και αποτελεί ένα από τα δύο χαρακτηριστικά των κοινωνικών δικτύων. Το δεύτερο είναι η μετάδοση, και καθορίζει το τι ρέει ανάμεσα στους δεσμούς, αυτό μπορεί να είναι ένας απλός κουβάς με νερό έως και η σκληρότερη μορφή βίας.

Τα δίκτυα διαμορφώνονται από τον ίδιο τον άνθρωπο και αυτά επηρεάζουν την ζωή τους. Σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Καθοριστικός παράγοντας ροής είναι η τάση των ανθρώπων να αντιγράφουν ο ένας τον άλλον, να επηρεάζονται από τους φίλους τους, αλλά και τους φίλους των φίλων τους. Τα ανθρώπινα δίκτυα έχουν τη δική τους ζωή, τις δικές τους λειτουργίες και ιδιότητες που τα μέλη των δικτύων δεν μπορούν ούτε να ελέγξουν ούτε να αντιληφθούν. Οι αναδυόμενες ιδιότητες του συνόλου προκύπτουν μέσα από την αλληλεπίδραση και την διασύνδεση των μερών του.⁷⁸

Η έμφυτη τάση του ανθρώπου για επικοινωνία τον οδηγεί στην αλληλεπίδραση με άλλα άτομα. Επιθυμεί να είναι μέλος μιας ομάδας ατόμων. Επικοινωνεί δημιουργεί δεσμούς, ανταλλάσει πληροφορίες, ιδέες, απόψεις, συναισθήματα, ακόμη και εμπειρίες. Ως κοινωνική δικτύωση νοείται η πρακτική μετάδοση της γνώσης μέσα από την ανάπτυξη συσχετισμών με άτομα με παρόμοια ενδιαφέροντα. Το δίκτυο υποστηρίζεται κυρίως από τα σύγχρονα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Το διαδίκτυο φρόντισε ώστε η κοινωνική δικτύωση να συνδέεται άρρηκτα με την τεχνολογική εξέλιξη, προς όφελος της επικοινωνίας χωρίς σύνορα.

3.3. Το διαδίκτυο

Το διαδίκτυο εμπνευσμένο από το πρότυπο του σχήματος πομπός- μήνυμα- δέκτη της ανθρώπινης επικοινωνίας κάνει την πρώτη του εμφάνιση το 1969 και τίθεται σε λειτουργία σχεδόν είκοσι έτη αργότερα. Η έννοια του προέρχεται από την διασύνδεση δικτύων και πρόκειται για ένα παγκόσμιο ιστό διασυνδεδεμένων υπολογιστών, οι οποίοι έχουν άλλοτε την θέση του πομπού και άλλοτε του δέκτη

⁷⁸ Christakis A. Nicholas, Fowler H. James .Συνδεδεμένοι, Η εκπληκτική Δύναμη των Κοινωνικών Δικτύων και πως αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας., Εκδόσεις Κάτοπτρο, 2010

αποστέλλοντας μεταξύ τους δεδομένα. Η σύγχρονη εποχή ορίζεται πλέον ως ψηφιακή και ο τομέας της επικοινωνίας αλλάζει ραγδαία. Η δια ζώσης επαφή πομπού και δέκτη ανήκει στο παρελθόν και το βασικό μέσο επαφής ανάμεσα στον αποστολέα του μηνύματος και του δέκτη γίνονται τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Ο καθένας μπορεί να δημιουργήσει έναν ιστότοπο εύκολα και οικονομικά για να δημοσιεύσει λογοτεχνία, εικόνες, βίντεο, μουσική και λογισμικό. Το μήνυμα μπορεί να ελεγχθεί πλήρως από τον συγγραφέα-εκδότη, χωρίς την ενδιάμεση μεσολάβηση είτε δημοσιογράφων είτε οποιασδήποτε κυβερνητικής έγκρισης. Η σημαντικότερη ευκαιρία που παρουσιάζουν οι νέες τεχνολογίες των μέσων ενημέρωσης είναι η δυνατότητα αμφίδρομης διαδραστικότητας μέσω φόρουμ, chat rooms ή e-mail. Ο κάθε άνθρωπος μπορεί να συνδεθεί άμεσα με το ακροατήριο προς το οποίο απευθύνεται, και το ενδιαφερόμενο κοινό, με τη σειρά του, μπορεί να συμμετέχει ενεργά σε συνομιλίες. Επομένως, ενθαρρύνεται η διεύρυνση μίας εικονικής κοινότητας, τάση η οποία δεν εξυπηρετείται από τις παραδοσιακές μορφές ραδιοτηλεοπτικών μέσων.

Οι σχέσεις που αναπτύσσονται στο διαδίκτυο δεν περιορίζονται από την γεωγραφία. Ο εικονικός κόσμος του διαδικτύου προσφέρει οφέλη που προέρχονται από το είδος των ανώνυμων αλληλεπιδράσεων ευρείας κλίμακας, οι οποίες είναι πολύ δύσκολο να οργανωθούν στον πραγματικό κόσμο. Οι δεσμοί είναι πιο χαλαροί αλλά είναι δυνατόν να αναπτυχθούν ανάμεσα σε χιλιάδες ανθρώπους. Ο κάθε άνθρωπος μέσα στο διαδίκτυο μπορεί να κοιτάξει πέρα από τον κοινωνικό του ορίζοντα και να δει πραγματικές απεικονίσεις της θέσης που κατέχει μέσα σε ένα ευρύ, παγκόσμιο κοινωνικό δίκτυο.

Διαδικτυακά παιχνίδια, σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, ιστοσελίδες πληροφοριών ή δημιουργίας νέων σχέσεων, κάνουν πραγματικότητα την αρχέγονη τάση του ανθρώπου να συνδέεται με άλλους ανθρώπους, ακόμη και αν η διασύνδεση αυτή γίνεται με ηλεκτρόνια που ταξιδεύουν στον κυβερνοχώρο και όχι με μια δια ζώσης συζήτηση. Το διαδίκτυο βοήθησε να συμβούν πράγματα που δεν ήταν εφικτά στο παρελθόν, αλλά στην ουσία η ανθρώπινη θέληση για την δημιουργία δικτύων και το γεγονός ότι ο ένας άνθρωπος επηρεάζεται από τον άλλον δεν έχει αλλάξει καθόλου.

3.4. Δημοφιλή Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

3.4.1. Facebook

Το facebook αποτελεί την δεύτερη δημοφιλέστερη ιστοσελίδα του πλανήτη μετά την google και είναι ο ιστότοπος όπου οι άνθρωποι μπορούν να επικοινωνήσουν, να ανταλλάσσουν απόψεις, εμπειρίες και πληροφορίες. Φιλοξενεί διαφημίσεις υπό μορφή βίντεο και έχει γίνει σημαντικό εργαλείο επιχειρήσεων αλλά και πολιτικών επιδιώξεων. Αριθμεί πάνω από ένα δισεκατομμύριο ενεργούς χρήστες και η σελίδα είναι προσβάσιμη σε πάνω από εβδομήντα γλώσσες

3.4.2. Twitter

Το Twitter είναι το επόμενο δημοφιλέστερο κοινωνικό δίκτυο μετά το facebook. Ανήκει στα μικρο-ιστολόγια (microblogs) και επιτρέπει στους χρήστες, να στέλνουν , να διαβάζουν κείμενα και μηνύματα άλλων χρηστών. Το περιεχόμενο των κειμένων μπορεί να αποτελείται το πολύ έως 140 χαρακτήρες και αποτελούν τα λεγόμενα «τιτιβίσματα» (tweets). Μέσω twitter μπορεί ο κάθε χρήστης να γράφει για την διάθεση στην οποία βρίσκεται την κάθε στιγμή και να συνομιλεί με άλλους χρήστες μέσω μικρών μηνυμάτων.

Το twitter είναι γνωστό ως το «sms του διαδικτύου». Κάθε μέλος δημιουργεί ένα δίκτυο ανθρώπων που μπορεί να είναι φίλοι, οικογένεια, συνεργάτες, άτομα με κοινά ενδιαφέροντα και να τους προσκαλεί να τον ακολουθήσουν, το ευρέως γνωστό «ακολουθώ» (follow), ώστε να μπορούν να επικοινωνούν. Για την δημιουργία ή παρακολούθηση μιας συζήτησης σε ένα θέμα η δίσση ή “hashtag”, όπως ονομάζεται, για την δημιουργία λέξεων-κλειδιών που διευκολύνει την κατηγοριοποίηση του τεράστιου όγκου δεδομένων που υπάρχουν ανά δεδομένη στιγμή.

3.4.3. Youtube

Αποτελεί έναν από τους ισχυρότερους ιστότοπους διότι προσφέρει νέους τρόπους προβολής, δημιουργίας, διαμοιρασμού αρχείων βίντεο και μουσικής. Οι χρήστες έχουν την δυνατότητα να ανεβάζουν βίντεο αλλά ακόμη και να σχολιάζουν αυτά που παρακολουθούν. Μη εγγεγραμμένοι χρήστες μπορούν να παρακολουθήσουν τα βίντεο, ενώ οι εγγεγραμμένοι χρήστες επιτρέπεται να ανεβάσουν απεριόριστο αριθμό βίντεο. Βίντεο που θεωρούνται ότι περιέχουν δυνητικά προσβλητικό περιεχόμενο είναι διαθέσιμα μόνο σε εγγεγραμμένους χρήστες 18 και άνω.

3.5 Διακρίσεις μεταξύ του Surface Web, Deep Web και Dark Web

Οι όροι Deep Web, Deep Net, Invisible Web ή Dark Web αναφέρονται στον Παγκόσμιο Ιστό. Το διαδίκτυο θα μπορούσε να περιγραφεί ότι αποτελείται από στρώματα: το «ανώτερο» επίπεδο (Surface Web) το οποίο είναι εύκολα προσβάσιμο με απλές αναζητήσεις. Τα «βαθύτερα» στρώματα του διαδικτύου (Deep Web), δεν είναι εφικτό να προσπελαστούν από παραδοσιακές μηχανές αναζήτησης όπως το Google. Οι περισσότερες, από τις πληροφορίες του παγκόσμιου ιστού είναι θαμμένες πολύ κάτω από τις προφανείς τοποθεσίες, με αποτέλεσμα οι τυπικές μηχανές αναζήτησης να μην έχουν πρόσβαση σε αυτές.

Η αρχική εμφάνιση του διαδικτύου, έδινε την δυνατότητα στους χρήστες να έχουν εύκολη πρόσβαση σε αυτό. Ωστόσο, καθώς η χρήση του διαδικτύου επεκτεινόταν, οι συμβατικές μηχανές αναζήτησης μπορούσαν να ανακτήσουν στατικές σελίδες αλλά όχι δυναμικές σελίδες. Ως στατική σελίδα θεωρείται αυτή που είναι συνδεδεμένη με άλλες σελίδες στο διαδίκτυο, ενώ δυναμική είναι η σελίδα που συνδέεται με μια συγκεκριμένη ιστοσελίδα και υπάρχει δυνατότητα ανάκτησης μόνο μέσω συγκεκριμένων ερωτημάτων ή προγραμμάτων. Αυτό δημιούργησε ένα χάσμα μεταξύ των στατικών και δυναμικών ιστοσελίδων στο διαδίκτυο και το χάσμα άρχισε να διευρύνεται με το πέρασμα του χρόνου.

Το 2001, ο Bergman⁷⁹ χρησιμοποίησε έναν άλλο όρο, "Deep Web", κοινώς οριζόμενο ως περιεχόμενο στο διαδίκτυο που είναι:

- (α) απρόσιτο μέσω άμεσων ερωτημάτων από συμβατικές μηχανές αναζήτησης
- (β) υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης μόνο μέσω συγκεκριμένων ερωτημάτων ή λέξεις-κλειδιά
- (γ) είτε δεν προσπελάσιμες είτε δεν δυνατό να ανακτηθούν με συμβατική μηχανή

⁷⁹ White Paper: The Deep Web: Surfacing Hidden Value Volume 7, Issue 1: Taking License, August, 2001, Burgess, Mark. 2007.

αναζήτησης

(δ) προστατεύονται από μηχανισμούς ασφαλείας όπως αναγνωριστικά σύνδεσης, κωδικούς πρόσβασης, εγγραφές μελών, και κώδικες.

Είναι σχεδόν αδύνατο να μετρηθεί το μέγεθος του Deep Web επειδή οι πληροφορίες αποκρύπτονται ή αποκλείονται στο μεγαλύτερο μέρος του. Ενώ μερικές πρώτες εκτιμήσεις έβγαλαν το μέγεθος του Deep Web σε 400-500 φορές εκείνη του Surface Web ⁸⁰, η μεταβαλλόμενη δυναμική του σημαίνει ότι το Deep Web αυξάνεται εκθετικά και με ρυθμό που αναιρεί τον ποσοτικό προσδιορισμό. ⁸¹ Τα βαθύτερα στρώματα του Deep Web, περιέχουν περιεχόμενο ενός τμήματος γνωστού ως Dark Web. Το "Dark Web" μπορεί να οριστεί ως το τμήμα του Deep Web που περιέχει παράνομες και αντικοινωνικές πληροφορίες και μπορεί μόνο να είναι προσπελάσιμο μόνο μέσω εξειδικευμένων χρηστών.

Το Dark Web είναι μια συλλογή ιστότοπων που είναι δημόσια ορατές αλλά αποκρύπτουν τις διευθύνσεις πρωτοκόλλου Internet (IP) των διακομιστών που εκτελούν αυτούς τους ιστότοπους. Ο καθένας μπορεί να επισκεφθεί μια τοποθεσία Dark Web, αλλά πολύ λίγοι μπορούν να καθορίσουν πού φιλοξενούνται αυτοί οι ιστότοποι και από ποιον.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ιστοσελίδων Dark Web χρησιμοποιεί το λογισμικό ανωνυμίας Tor. Το Tor δημιουργήθηκε αρχικά από το Εργαστήριο Ναυτικών Ερευνών των Η.Π.Α. ως εργαλείο για την ανώνυμη επικοινωνία στο διαδίκτυο. Το όνομα Tor είναι ένα ακρωνύμιο που προέρχεται από το αρχικό όνομα του προγράμματος λογισμικού "The Onion Router". Το λογισμικό Tor κρυπτογραφεί την κυκλοφορία ιστού σε στρώματα και ανακατευθύνει αυτήν την επισκεψιμότητα σε όλο τον κόσμο μέσω τυχαίων επιλεγμένων υπολογιστών, ο καθένας από τον οποίο αφαιρεί ένα μόνο επίπεδο κρυπτογράφησης πριν μεταβιβάσει τα δεδομένα στον επόμενο υπολογιστή του δικτύου. Ο στόχος αυτής της διαδικασίας είναι να αποτρέψει οποιονδήποτε - ακόμα και κάποιον που ελέγχει έναν από αυτούς τους υπολογιστές στην κρυπτογραφημένη αλυσίδα - να ταιριάζει με την προέλευση της κυκλοφορίας με

⁸⁰ Donald Barker and Melissa Barker. *Internet Research Illustrated* (Independence, KY: Cengage Learning 2013), σ. 4

⁸¹ Bright Planet, *Deep Web: A Primer*. Available at <http://www.brightplanet.com/deep-web-university-2/deep-web-a-primer/>

τον προορισμό του.

Όταν οι χρήστες του διαδικτύου εκτελούν ένα πρόγραμμα περιήγησης Tor, οι ιστότοποι που επισκέπτονται δεν βλέπουν εύκολα τους χρήστες του ιστού. Ο Tor παρέχει επίσης ανωνυμία σε ιστότοπους και άλλους διακομιστές. Οι διακομιστές που έχουν ρυθμιστεί για να λαμβάνουν μόνο εισερχόμενες συνδέσεις μέσω του Tor ονομάζονται «κρυφές υπηρεσίες». Το Tor είναι απαραίτητο για την πρόσβαση στις κρυφές υπηρεσίες μέσω της διεύθυνσης κρεμμυδιού τους, η οποία αποκρύπτει τη διεύθυνση IP του διακομιστή (και συνεπώς την τοποθεσία του δικτύου). Το δίκτυο Tor αναγνωρίζει αυτές τις διευθύνσεις και δρομολογεί δεδομένα προς και από κρυφές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που φιλοξενούνται πίσω από τείχη προστασίας, διατηρώντας παράλληλα την ανωνυμία και των δύο μερών.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι διευθύνσεις IP των κρυφών υπηρεσιών δεν είναι κρυμμένες σε όλους. Οι κρυμμένες υπηρεσίες Tor, συμπεριλαμβανομένων των παράνομων αγορών, όπως το Silk Road, το Silk Road 2.0, η Agora και η Evolution, είχαν εκατοντάδες χιλιάδες τακτικούς χρήστες. Το Dark Web έχει συσχετιστεί με το περίφημο WikiLeaks, το διαβαθμισμένο site μέσω ενημέρωσης, καθώς και τα bitcoins, που λέγεται ότι είναι το νόμισμα της Dark Web. Κατά τη διάρκεια της διετούς λειτουργίας της στην κορυφή, ο Silk Road έκανε πάνω από 1,2 δισεκατομμύρια δολάρια σε bitcoin.⁸²

3.6. Διαδίκτυο και Τρομοκρατία

Η εμφάνιση του διαδικτύου προκάλεσε επανάσταση και αποτελεί αυτήν την μορφή της τεχνολογίας που επέφερε, μετασχημάτισε και επαναπροσδιόρισε τον τρόπο επικοινωνίας. Στις μέρες μας ένα στα τέσσερα άτομα φέρει ένα κινητό τηλέφωνο τύπου Smartphone, που επιτρέπει την άμεση σύνδεση στο διαδίκτυο.⁸³ Μόνο το facebook μετρά πάνω από 1,5 δισεκατομμύρια ενεργούς χρήστες, οι οποίοι αποτελούν σχεδόν το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού. Δεν αποτελεί συνεπώς έκπληξη ότι το διαδίκτυο αποτέλεσε ένα ισχυρό «όπλο» για τους τρομοκράτες προκειμένου να διασπείρουν το μήνυμά και να ενισχύσουν την εμβέλεια της επιρροής τους.

⁸² Evander Smart. "The Dark Web: A Closer Look at one of the World's Largest Bitcoin Economies," The Cointelegraph, 29 September 2015

⁸³ <http://www.statista.com/statistics/330695/number-of-smartphone-users-worldwide/>

Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 δεν ήταν απλώς ένα τρομοκρατικό γεγονός το οποίο έλαβε χώρα στο εσωτερικό των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Ήταν η πρώτη φορά όπου η τρομοκρατία σε αυτό το εύρος προβλήθηκε ζωντανά από τηλεοπτική κάμερα. Μετέβαλε τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται η προβολή ενός δεδομένου και επηρέασε γενικότερα τον τρόπο που τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ραδιόφωνο, τηλεόραση, περιοδικά, εφημερίδες, αλλά και κατ' επέκταση τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, επικοινωνούν το οποιοδήποτε γεγονός και προβάλλουν ένα δεδομένο. Η κοινή γνώμη ζητά πλέον την εικόνα για να πιστοποιήσει ένα γεγονός. Το τρομοκρατικό γεγονός του 2001 προκάλεσε την μεγάλη τεχνολογική επανάσταση, η οποία οπτικοποίησε τα μέσα, περιόρισε το γραπτό λόγο, και στη θέση του εμφάνισε το βίντεο.⁸⁴

3.7. Διαδίκτυο και ισλαμική τρομοκρατία

Η διάδοση της ισλαμικής τρομοκρατίας μέσω του διαδικτύου προσέλκυσε περισσότερο τη προσοχή του κοινού. Πρόσφατες μελέτες έχουν εντοπίσει χιλιάδες ιστοσελίδες οι οποίες έχουν περιεχόμενο σχετικό με τον τρόπο δράσης των τρομοκρατών της ισλαμικής τρομοκρατίας.⁸⁵ Το ισλαμικό κράτος χρησιμοποίησε ιδιαίτερα ενεργά και επιτυχημένα το διαδίκτυο για να προσελκύσει ξένους μαχητές, κυρίως από την Ευρώπη και την Αμερική, χρησιμοποιώντας με την χρήση του twitter, youtube, και άλλα συναφή κοινωνικά δίκτυα. Οι τρομοκράτες μπορούν να συνδεθούν άμεσα με τα διάφορα ακροατήρια προς τα οποία απευθύνονται, και το ενδιαφερόμενο κοινό. Οι συνδέσεις και τα μοτίβα επιρροής αναπαράγονται και στον διαδικτυακό κόσμο, μέσα από τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και το Twitter.

3.7.1. Στρατηγική χρήσης διαδικτύου - Αλ Καιντα

⁸⁴ The 9/11 Commission Report – Final report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, New York: W.W. Norton, 2004, σ. 108, 341

⁸⁵ Dorothy Denning, “Terror’s Web: How the Internet is Transforming Terrorism,” in Yvonne Jewkes and Majid Yar, eds., *Handbook of Internet Crime* (Abingdon: Routledge, 2011), σ. 194–213.

Ο Ayman al-Zawahiri, επικεφαλής της Αλ Κάιντα και πρώην αναπληρωτής του Οσάμα Μπιν Λάντεν είχε δηλώσει: «Εμείς, αναφερόμενος στην οργάνωση της Αλ Κάιντα βρισκόμαστε σε μάχη και πάνω από το ήμισυ αυτής της μάχης πραγματοποιείται στο πεδίο μάχης των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η μάχη των μέσων ενημέρωσης είναι ένας διαρκής αγώνας για να κατακτηθούν καρδιές και τα μυαλά των ανθρώπων μας».⁸⁶ Οι μεταβαλλόμενες συνθήκες οδήγησαν την Αλ Κάιντα να προσαρμόσει την στρατηγική της σύμφωνα με τις απαιτήσεις της διαρκώς εξελισσόμενης τεχνολογίας.⁸⁷

Αρχικά, η Αλ Κάιντα επικεντρώθηκε στην προώθηση της προπαγάνδας, κυρίως με τη χρήση βίντεο και την αποστολή φυλλαδίων, εσωτερικά στα δικά της μέλη, συμβάλλοντας στην κατασκευή μιας προσωπικότητας προς λατρεία γύρω από τον Οσάμα Μπιν Λάντεν.⁸⁸ Τη δεκαετία του '90, ο Αλ Κάιντα άρχισε να επεκτείνει την εμβέλειά της σε ολόκληρη τη Δύση με συνεντεύξεις από τον Μπιν Λάντεν σε εξέχοντες δυτικούς δημοσιογράφους. Ταυτόχρονα, η Αλ Κάιντα προσπάθησε να ενισχυθεί από τον μουσουλμανικό κόσμο, με προβολές μέσω της τηλεόρασης Al-Jazeera κυρίως μέσω συνεντεύξεων του Μπιν Λάντεν ή του αναπληρωτή του, Ayman al-Zawahiri.

Το 2001, η στρατηγική των μέσων ενημέρωσης της Αλ Κάιντα επικεντρώθηκε σε επιθέσεις και απαγωγές. Η Αλ Κάιντα κατέφερε να μεταφέρει την προπαγάνδα της στο διεθνές κοινό, προκαλώντας και στρέφοντας την προσοχή της υψηλίου στην επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου. Πριν από τις 11^η Σεπτεμβρίου, η Αλ Κάιντα είχε έναν ιστότοπο που ήταν μόνο στα αραβικά. Μετά την 11η Σεπτεμβρίου, η Αλ Κάιντα διέυρνε την προπαγανδιστική της καμπάνια μέσω της ιστοσελίδας της al_nida.com για την ίδρυση ειδικού τμήματος παραγωγής μέσων, με οπτικοακουστικά μέσα, ταινίες και CD για διανομή μέσω αραβικών τηλεοπτικών καναλιών και σε διαφορετικές γλώσσες.

⁸⁶ Joseph Lieberman and Susan Collins, *Violent Islamist Extremism, the Internet, and the Homegrown Terrorist Threat* (Washington, DC: United States Senate Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, 2008)

⁸⁷ Shuki J. Cohen, Arie Kruglanski, Michele J. Gelfand, David Webber & Rohan Gunaratna (2018) *Al-Qaeda's Propaganda Decoded: A Psycholinguistic System for Detecting Variations in Terrorism Ideology, Terrorism and Political Violence*, 30:1, 142-171

⁸⁸ Manuel Torres, Javier Jordán, and Nicola Horsburgh, "Analysis and Evolution of the Global Jihadist Movement Propaganda," *Terrorism & Political Violence* 18(3) 2006, σ. 399–421

Η στρατηγική της για την χρήση των μέσων ενημέρωσης αφορούσε κυρίως τον μουσουλμανικό κόσμο, καθώς ήταν ένας κεντρικός στόχος της στρατηγικής προπαγάνδας της Αλ Κάιντα, η οποία απέβλεπε να κερδίσει την υποστήριξη της ούμμα (ummah). Ωστόσο. Η Αλ Κάιντα αναγνώρισε την επιτακτική ανάγκη να απειλήσει τον εχθρό της σε διάφορα μέτωπα. Στόχευε στη μεγιστοποίηση των επιπτώσεων της τρομοκρατίας έναντι του μεγάλου εχθρού, τις Ηνωμένες Πολιτείες τη Αμερικής και των συμμάχων της. Βασικός στόχος της προπαγάνδας ήταν η κινητοποίηση του δυτικού μουσουλμανικού κόσμου κατά των δικών τους κυβερνήσεων.⁸⁹

Το διαδίκτυο χρησίμευσε ως το βασικό κανάλι διανομής προπαγανδιστικού υλικού, και συμπληρώνονταν από ραδιόφωνα, δορυφορικά τηλεοπτικά κανάλια και έντυπα μέσα. Η δράση της Αλ Κάιντα βασιζόταν σε νέους ενήλικες με τεχνολογικές δεξιότητες για να βελτιωθεί η ποιότητα του προπαγανδιστικού υλικού που διανέμονταν μέσω των δικτύων κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, επιθυμούσε να διευρυνθεί ο τρόπος προώθησης του υλικού μέσα από νέους ιστότοπους στο διαδίκτυο, όπως ήταν Al-Furquan, As-Sahab Media, και Sawt al-Jihad.

3.7.2. Στρατηγική χρήσης διαδικτύου- Ισλαμικό Κράτος

Το Φεβρουάριο του 2014, το ισλαμικό κράτος διασπάται από την Αλ Καντα, και ως ηγέτης του αναγνωρίζεται ο Abu Bakr al-Baghdadi. Η διάδοση της ιδεολογίας και η στρατηγική χρήσης των μέσων ενημέρωσης του Ισλαμικού Κράτους διαφέρουν από εκείνα της Αλ Κάιντα. Το ισλαμικό κράτος είχε την επιθυμία να επιστρέψει σε ένα συγκεκριμένο τρόπο ανάγνωσης του Κορανίου, αυτόν του πρώιμου Ισλάμ και της «προφητικής μεθοδολογίας» που αναφέρεται στην προφητεία και το παράδειγμα του Μωάμεθ. Σε αντίθεση με την εστίαση της Αλ Κάιντα στον δυτικό εχθρό, το Ισλαμικό Κράτος θέτει ένας επιπλέον στόχο, την επέκταση της τοπικής επικράτειας,

Η στρατηγική του Ισλαμικού Κράτους είναι υπερσύγχρονη και εξελιγμένη. Περιλαμβάνει την εκτεταμένη χρήση της διαδικτυακής κοινωνικής δικτύωσης αλλά και την παραγωγή βίντεο υψηλής ποιότητας. Χρησιμοποιεί άμεσες δημοσιεύσεις βίντεο, με χαρακτηριστικό το δημοσιευμένο βίντεο του αποκεφαλισμού του

⁸⁹ Angela Gendron, Al Qaeda: Propaganda and Media Strategy, ITAC Trends in Terrorism Series, vol 2007-2, Ottawa: Canadian Centre for Intelligence and Security Studies, 2007.

αμερικανού δημοσιογράφου James Foley τον Αύγουστο του 2014. Τα περισσότερα μέσα ενημέρωσης και οι δημοσιογράφοι αρνήθηκαν να μοιραστούν, το βίντεο αλλά το Ισλαμικό Κράτος γνώριζε ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ήταν ο εύκολος τρόπος να παρακάμψει τους διαφόρους ελέγχους των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Η εξελιγμένη εκστρατεία προπαγάνδας του Ισλαμικού Κράτους εξαρτάται κυρίως από την κοινωνική δικτύωση. Χιλιάδες «ακόλουθοι» (followers) του Ισλαμικού Κράτους στο Twitter εγκατέστησαν μια εφαρμογή που ονομάζεται Dawn of Glad, η οποία επιτρέπει στο ισλαμικό κράτος να στέλνει κεντρικά γραπτά «τιτιβίσματα» (tweets) μέσω των λογαριασμών τους.⁹⁰ Εκτός από τους κεντρικούς λογαριασμούς Twitter, δημοσιεύονται σε επαρχιακούς λογαριασμούς ζωντανές ροές δεδομένων σχετικά με τις τοπικές λειτουργίες του ισλαμικού κράτους. Επίσης, βρίσκεται σε απευθείας σύνδεση fan club από χιλιάδες υποστηρικτές, το οποίο επαναλαμβάνει τα hashtags και μεταφράζει τα μηνύματα από τις αραβικές στις δυτικές γλώσσες.⁹¹ Όλα τα πράγματα που γίνονται στην στρατηγική προπαγάνδας του Ισλαμικού Κράτους έχουν ένα βασικό αποτέλεσμα την κατασκευή του «εμπορικού σήματος» της οργάνωσης.⁹²

⁹⁰ Awan Imran 2017. Cyber-Extremism: Isis and the Power of Social Media, Society 54 (2) , σ. 138-149

⁹¹ J.M. Berger and Jonathan Morgan ,The ISIS Twitter Census, Defining and Describing the Population of ISIS supports on Twitter, The Brookings Project on U.S. relations with the Islamic World, 2015

⁹² Kamaldeep Bhui ,Yasmin Ibrahim, Marketing the “radical”: Symbolic communication and persuasive technologies in jihadist websites,2013, Transcultural Psychiatry 50(2), σ. 216–234

Κεφάλαιο 4. Η διαδικτυακή προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας από τον επιφανειακό στον σκοτεινό ιστό.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας χρησιμοποιήθηκε από τους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας για να οργανώσουν μία πιο σύγχρονη και εκλεπτυσμένη εκστρατεία χρήσης πολυμέσων, επικεντρωμένη σε απευθείας σύνδεση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η δημοσίευση ηλεκτρονικών περιοδικών όπως του Dabiq και η προώθηση του μέσω του διαδικτύου έγινε εργαλείο για την προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας. Η ταχεία εξάπλωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως του Facebook και του Twitter, χρησιμοποιήθηκε από την ισλαμική τρομοκρατία, προκειμένου οι διαχειριστές των ιστοσελίδων να αποστείλουν μηνύματα, εγχειρίδια, και προπαγανδιστικό υλικό. Με την πάροδο των ετών πρόσθεσαν διαδραστικά φόρουμ, δωμάτια επικοινωνίας στο διαδίκτυο (chatrooms), πλατφόρμες κοινής χρήσης βίντεο και εικόνων μέσω εφαρμογών όπως το YouTube. Οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας διατηρούν, χιλιάδες ιστότοπους και πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, αξιοποιώντας τον ανώνυμο και εύκολα προσιτό χαρακτήρα του διαδικτύου, για να μεταφέρουν μια σειρά από μηνύματα σε ποικίλα στοχοποιημένα άτομα. Η διαδικασία προώθησης της προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας ξεκινά από τον επιφανειακό ιστό και εξελίσσεται στο σκοτεινό.

4.1. Η εξέλιξη της προπαγάνδας της τζιχάντ σε κυβερνό- τζιχάντ

Μετά την 11η Σεπτεμβρίου, η Αλ Κάιντα διεύρυνε την προπαγανδιστική της καμπάνια.⁹³ Το διαδίκτυο αποτέλεσε ένα ισχυρό εργαλείο, η χρήση του οποίου μπόρεσε να προωθήσει στρατηγικούς στόχους και να επηρεάσει τον θεατή με διάφορους τρόπους σε διακριτά στάδια ριζοσπαστικοποίησης. Κατά τη διάρκεια του πρώτου σταδίου της προ-ριζοσπαστικοποίησης, υπάρχει το ενδιαφέρον από ένα άτομο να μάθει περισσότερα για την ιδεολογία. Οι ιστότοποι θα μπορέσουν να τον οδηγήσουν απευθείας στις σελίδες στρατολόγησης της ομάδας με άρθρα σχετικά με θρησκευτικές πεποιθήσεις και βασικές ιδεολογίες. Το επόμενο στάδιο είναι η κατήχηση, όταν το άτομο έχοντας αποδεχθεί τις βασικές ιδεολογίες και πεποιθήσεις, αναζητά τρόπους συμμετοχής και επιθυμεί να γνωρίσει τους στόχους του

⁹³ Anne Aly, Stuart Macdonald, Lee Jarvis & Thomas M. Chen (2017) Introduction to the Special Issue: Terrorist Online Propaganda and Radicalization, *Studies in Conflict & Terrorism*, 40:1, 1-9

οργανισμού. Στο επόμενο στάδιο της ριζοσπαστικοποίησης το διαδίκτυο επιτρέπει σε άτομα να συνδεθούν με άλλους νεοεισερχόμενους και με μέλη της οργάνωσης προκειμένου να σχεδιάσουν και να εκτελέσουν τις δικές τους επιθέσεις.⁹⁴

Η ισλαμική τρομοκρατία έχει εξελίξει την τζιχαντ σε κυβερνό- τζιχαντ (cyber jihad), μεταφέροντας την έννοια σε ένα εντελώς νέο επίπεδο. Οι απλοί στατικοί ιστότοποι, τα φόρουμ συνομιλίας και τα ηλεκτρονικά περιοδικά, έχουν εξελιχθεί με τη χρήση των σημερινών διαδραστικών και γρήγορων μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ενώ η Αλ Κάιντα και οι συνεργάτες της έβλεπαν το διαδίκτυο απλά ως ένα χώρο διάδοσης πληροφοριών με ανωνυμία, οι οπαδοί της εξελισσόμενης ισλαμικής τρομοκρατίας είναι αρκετά πιο ενεργοί, μέσω “tweeting”, “streaming” και “instagramming”. Η ισλαμική τρομοκρατία κατάφερε να μεταδίδεται σε όλο τον κόσμο σε πραγματικό χρόνο και το αυτοαποκαλούμενο ισλαμικό κράτος να μετατραπεί σε «ψηφιακό χαλιφάτο».⁹⁵

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι το πιο δημοφιλές μέσο επικοινωνίας των νέων. Είναι μοντέρνα και ταυτόχρονα διαδραστικά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του ρόλου του διαδικτύου, ως κινητήρια δύναμη σε τρομοκρατικές επιθέσεις αποτελεί η τρομοκρατική επίθεση στο μαραθώνιο της Βοστώνης τον Απρίλιο του 2013 , από

⁹⁴ Anne Aly, Stuart Macdonald, Lee Jarvis & Thomas M. Chen (2017) Introduction to the Special Issue: Terrorist Online Propaganda and Radicalization, *Studies in Conflict & Terrorism*, 40:1, 1-9

⁹⁵ Farwell, J. 2014. “The Media Strategy of ISIS.” *Survival* 56 (6): 49–55.

Το διαδίκτυο μπορεί να διευκολύνει, να εντείνει και να επιταχύνει τη διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης. Τα ανοιχτά φόρουμ και οι συνομιλίες μπορούν να λειτουργήσουν ως κινητήρια δύναμη, επειδή μπορούν να βοηθήσουν στην επικύρωση ιδεών και στη διευκόλυνση της υποστήριξης αυτών των ιδεών από τους ανθρώπους που εξίσου τις ασπάζονται. Οι τρομοκράτες της ισλαμικής τρομοκρατίας πλέον μπορούν να ενισχύσουν το μήνυμά τους σε πραγματικό χρόνο και με παγκόσμια εμβέλεια. Οι μαχητές της τζιχάντ έχουν την δυνατότητα να δημοσιεύουν δωρεάν βίντεο, μαθήματα και θρησκευτική προπαγάνδα με σκοπό να προσλάβουν, να καλλιεργήσουν και να εδραιώσουν τη διαδικτυακή καμπάνια τους προκειμένου να διασπείρουν τον τρόμο.

Οι σημαντικότεροι “online” στόχοι της ισλαμικής τρομοκρατίας είναι η προπαγάνδα, η πρόσληψη και η ριζοσπαστικοποίηση. Μπορούν να συλλέξουν καταλόγους ατόμων για πιθανές προσλήψεις ή υποστηρικτές μέσω του διαδικτύου. Ακριβώς όπως οι εταιρείες μάρκετινγκ μπορούν να δουν τις πληροφορίες των μελών, προκειμένου να βρουν πελάτες και ποια προϊόντα θα προωθήσουν σε αυτούς. Οι τρομοκρατικές ομάδες μπορούν να δουν προφίλ ατόμων για να αποφασίσουν ποιον θα στοχεύσουν και πώς θα προσεγγίσουν κάθε άτομο. Οι διαδικτυακοί τόποι επιτρέπουν στους τρομοκράτες να χρησιμοποιούν μια στρατηγική στόχευσης γνωστή ως “narrowcasting”.

Το “narrowcasting” αποτελεί την διασπορά συγκεκριμένων πληροφοριών σε συγκεκριμένο κοινό, που επιλέγεται από τις καθορισμένες προτιμήσεις του, όπως δημογραφικά χαρακτηριστικά ή ακόμη από τη συνδρομή του σε συγκεκριμένους ιστότοπους. Μια ηλεκτρονική σελίδα, ένα βίντεο, οι εικόνες και οι πληροφορίες είναι προσαρμοσμένες ώστε να ταιριάζουν με το προφίλ μίας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Αυτή η μέθοδος επιτρέπει στους τρομοκράτες να στοχεύουν ειδικά στη νεολαία. Ο εμπειρογνώμονας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας Anthony Bergin αναφέρει, «οι τρομοκράτες βλέπουν τους δημοφιλείς ιστότοπους ως εργαλεία πρόσληψης νέων, με τον ίδιο τρόπο που ένας παιδεραστής αναζητά εκείνες τις τοποθεσίες για τα θύματα του». ⁹⁶

4.2. Η προπαγάνδα στο επιφανειακό ιστό

4.2.1. Διαδικτυακά Περιοδικά- Ανάλυση Dabiq

Τα περιοδικά της ισλαμικής τρομοκρατίας που προωθήθηκαν μέσω διαδικτύου είναι το Inspire, το Dabiq και το Rumiya. Το Inspire (Έμπνευση) αποτελεί το πρώτο διαδικτυακό περιοδικό και εκδόθηκε από την Αλ Κάιντα. Προωθήθηκε διαδικτυακά το 2010. Η κυκλοφορία του δεν έχει σταματήσει έως σήμερα και προωθείται κυρίως μέσω του ιστότοπου jihadology.net.⁹⁷ Ο κύριος σκοπός του περιοδικού εντοπίζεται στις πρώτες σελίδες, όπου παρατίθεται ένας στίχος από το Κοράνι: Ο Αλλάχ λέει: Εμπνέετε τους πιστούς να πολεμήσουν [al Anfal: 65]. Από αυτόν τον στίχο το περιοδικό πήρε και τον τίτλο του «Έμπνευση» (Inspire). Αποτέλεσε επιπλέον την

⁹⁶ Facebook Terrorism Investigation,” *The Advertiser* (Adelaide, Australia), April 5, 2008.

⁹⁷ Hans Myhre Sunde, *Stories, Style & Radicalization: A Cultural and Narrative Criminological Study of Jihadi Propaganda Magazines*, University of Oslo, 2017

Το Ισλαμικό Κράτος έθεσε σε κυκλοφορία το ηλεκτρονικό περιοδικό Dabiq, τον Ιούλιο του 2014, για να προωθήσει την προπαγάνδα του και να επιτύχει νέες στρατολογήσεις. Το Dabiq κυκλοφόρησε σε διάφορες γλώσσες, συμπεριλαμβανομένων των αραβικών, αγγλικών, γαλλικών, γερμανικών και ρωσικών. Το περιοδικό είχε στόχους που κάλυπταν θρησκευτικές, στρατιωτικές και πολιτικές παραμέτρους. Η σειρά του διαδικτυακού περιοδικού Dabiq αποτελείται από δεκαπέντε δημοσιεύσεις. Κάθε δημοσίευση διανεμήθηκε επίσημα μέσω του Al-Hayat Media Center⁹⁸, του κυριότερου κέντρου των μέσων μαζικής ενημέρωσης της κεντρικής ηγεσίας του ισλαμικού κράτους⁹⁹, από τον Ιούλιο 2014 έως και τον Ιούλιο του 2016.

Τον Σεπτέμβριο του 2016 το ισλαμικό κράτος σταμάτησε να δημοσιεύει το Dabiq αντικαθιστώντας το με μια επανασχεδιασμένη προπαγανδιστική έκδοση με την ονομασία Rumiayah.¹⁰⁰ Το όνομα σημαίνει Ρώμη στα αρχαία αραβικά, και είναι αναφορά σε ολόκληρη τη χριστιανική Δύση. Το Rumiayah ως διάδοχος του Dabiq και έχει την ίδια δημιουργική και θεματική διάταξη. Το πέρας της δημοσίευσης του ηλεκτρονικού περιοδικού Dabiq και η ολοκλήρωση όλων των εκδόσεων του διευκόλυναν την έρευνα εντοπισμού των προπαγανδιστικών στοιχείων του. Οι δεκαπέντε εκδόσεις του Dabiq παρείχαν σε μελετητές περίπου χίλιες σελίδες παραγόμενου υλικού προς εξέταση στις οποίες εντοπίστηκαν αρκετά επαναλαμβανόμενα θέματα και μηνύματα προς ανάλυση.

⁹⁸ Το ίδρυμα Al-Hayat Media Center είναι το επίσημο δίκτυο που παράγει περιεχόμενο βίντεο. Τον Ιούλιο του 2014 το Al-Hayat Media Center διένειμε 11 βίντεο στην αγγλική γλώσσα, τα οποία γυρίστηκαν με υψηλή ευκρίνεια. Λίγο πριν την επίθεσή στη Μοσούλη, κυκλοφόρησε μια ταινία με τίτλο "The Clanging of the Swords IV", η οποία μεταφορτώθηκε στο justpaste.it και δημοσιεύθηκε σε πολλούς λογαριασμούς στο YouTube. Το Al-Hayat Media Center παράγει επίσης υλικό με στόχο την στρατολόγηση, όπως είναι μια σειρά προπαγάνδας HD γνωστή ως Mujatweets, η οποία απεικονίζει την καθημερινή ζωή των μαχητών του ισλαμικού κράτους και μαρτυρίες από δυτικούς μαχητές που είναι ήδη εκεί. Το Al-Hayat Media Center είναι ο οργανισμός της μεγαλύτερης εκστρατείας μέσω των ενημέρωσης του ισλαμικού κράτους και στοχεύει κυρίως στο δυτικό κοινό. Τα βίντεο του Al-Hayat εξυπηρετούν δυνητικούς δυτικούς «υποψηφίους», απεικονίζοντας τη ζωή στο ισλαμικό κράτος ως πνευματική και υπαρξιακή εκπλήρωση, ενώ παράλληλα κατακρίνουν τον δυτικό τρόπο ζωής ως κοσμικό, ανήθικο και εγκληματικό. Το Al-Hayat Media Center απεδείχθη ότι παρήγαγε ένα εκλεπτυσμένο και υποτιθέμενα νόμιμο μήνυμα μέσω παραγόμενων προπαγανδιστικών βίντεο, το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης.

⁹⁹ Winter, C.,. The Virtual "Caliphate": Understanding Islamic State's Propaganda Strategy, Quilliam Foundation., 2015

¹⁰⁰ Hans Myhre Sunde, Stories, Style & Radicalization: A Cultural and Narrative Criminological Study of Jihadi Propaganda Magazines, University of Oslo, 2017, σ.30

Ο τίτλος του διαδικτυακού περιοδικού Dabiq έχει συμβολική σημασία. Dabiq είναι το όνομα μίας μικρής πόλης, η οποία βρίσκεται στη βόρεια ύπαιθρο του Χαλεπίου, μία τοποθεσία στην οποία σύμφωνα με Χαντίθ, θα διεξαχθεί η τελευταία μάχη πριν από την ημέρα της κρίσης ανάμεσα στους μουσουλμάνους και τους «Ρωμαίους». Ο Abu Hurayrah, ένας από τους συντρόφους του Μωάμεθ ανέφερε ότι ο προφήτης είπε: «η ώρα της κρίσης δεν θα έρθει μέχρι οι Ρωμαίοι να προσγειωθούν στο al-A'maq ή στο Dabiq. Ένας στρατός, που θα αποτελείται από τους καλύτερους ανθρώπους της γης, εκείνης της εποχής θα προέρχεται από τη Μεδίνα, για να τους νικήσει».¹⁰¹

Το Dabiq, κατά τη στιγμή της δημοσίευσης του περιοδικού βρισκόταν υπό τον έλεγχο των συριακών δυνάμεων και αποτέλεσε το σύμβολο της μεγάλης σύγκρουσης μεταξύ των δυνάμεων του νέου χαλιφάτου και της Δύσης. Το ισλαμικό κράτος χρησιμοποίησε τη χαντίθ για το Dabiq, για να καλέσει τους μουσουλμάνους να έρθουν και να στηρίξουν τον αγώνα. Η τοποθεσία έχει παράλληλη ιστορική σημασία καθώς σε αυτή διεξήχθη το 1516 μια αποφασιστική μάχη μεταξύ των Οθωμανών και των Μαμελούκων, η οποία οδήγησε σε οθωμανική νίκη και στην εδραίωση του τελευταίου αναγνωρισμένου ισλαμικού χαλιφάτου.¹⁰²

Το ηλεκτρονικό περιοδικό Dabiq αποτελεί μία από τις πλουσιότερες πηγές της ιδεολογίας του ισλαμικού κράτους, στις ημέρες «δόξας» του¹⁰³. Όλα τα θέματα της έκδοσης είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο μέσω δημόσιων ιστότοπων, όπως το Jihadology.net¹⁰⁴, δημοφιλές ιστολόγιο σχετικά με το τζιχάντ. Παράλληλα με τις θρησκευτικές και θεολογικές κατασκευές που αναφέρονται στο διαδικτυακό Dabiq είναι επίσης πολύ έντονες οι περιγραφές των στρατιωτικών επιτυχιών, που προορίζονται να βοηθήσουν στην στρατολόγηση. Η αγριότητα και η απεριόριστη και αποτρόπαια συμπεριφορά του ισλαμικού κράτους στο πεδίο της μάχης είναι ίσως το ισχυρότερο ψυχολογικό εργαλείο τους για την προσέλκυση μαχητών και την αποδυνάμωση των εχθρών τους. Το περιοδικό προορίζεται ακόμη για να αποτελέσει

¹⁰¹David Patrikarakos, Apocalypse or Bust : The Battle for Dabiq, October 09,2016 <https://www.rferl.org/a/tracking-islamic-state-dabiq-battle-apocalypticism/28040703.html>, (προσπελάσιμο 24/11/2018)

¹⁰²Selim I Encyclopedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/533559/Selim-I#ref104059>, προσπελάσιμο 24/11/2018

¹⁰³Ingram, H.J., 2016. An analysis of Islamic State's Dabiq magazine. Aust. J. Political Sci. 1146, σ. 1–20

¹⁰⁴Zelin, A. Y. A clearinghouse for jihādī primary source material, original analysis, and translation service, 2016

πόλο έλξης μεταναστών στο χαλιφάτο, και να αποστείλει πρόσκληση-κάλεσμα μέσα από τις δημοσιεύσεις του σε ανθρώπους με στρατιωτική, διοικητική ή άλλου είδους εμπειρία για να υπηρετήσουν στο ισλαμικό κράτος.

Ο Colas σε ερευνά του για το περιεχόμενο του Dabiq διαπίστωσε ότι το ισλαμικό κράτος, σε αντίθεση με την Αλ Κάιντα, η οποία ενδιαφερόταν κυρίως να ενθαρρύνει τους δυτικούς υποστηρικτές της να διαπράξουν επιθέσεις μοναχικών λύκων στις χώρες καταγωγής τους, ήθελε να παροτρύνει του υποστηρικτές του να μεταναστεύσουν από τις χώρες καταγωγής τους προκειμένου να συμμετάσχουν στο ισλαμικό κράτος.¹⁰⁵ Ο Christien σημειώνει ότι η γλώσσα των κειμένων και το περιεχόμενο των αφηγήσεων του Dabiq αποσκοπούσαν στη δημιουργία μιας παγκόσμιας συλλογικής μουσουλμανικής ταυτότητας. Τα κείμενα του περιοδικού ενθάρρυναν την προσέλκυση και τη συμμετοχή των δυτικών μουσουλμάνων στη δράση του ισλαμικού κράτους και οι εικόνες του Dabiq αναπαριστούσαν την συνοχή της ομάδας της οργάνωσης¹⁰⁶. Ο Ingram κατέληξε στα ίδια ευρήματα, ως προς την προβολή της συνοχής της οργάνωσης μέσα από το εικονογραφημένο περιεχόμενο του Dabiq, τονίζοντας παράλληλα ότι τα κείμενα των αφηγημάτων του περιοδικού υπερτονίζουν το «εμείς, εναντίον των δυτικών».¹⁰⁷ Ο Ingram εξηγεί πώς το Dabiq απεικόνιζε το ισλαμικό κράτος και τα μέλη του, ως την επιτομή της σουνιτικής μουσουλμανικής ταυτότητας, ενώ ταυτόχρονα μέσα από τις σελίδες του στρεφόταν εις βάρος όσων δεν υποστηρίζουν ενεργά την δράση του.¹⁰⁸

Έρευνα, η οποία δημοσιεύθηκε το 2018 στο “Telematics and Informatics”¹⁰⁹, αναλύει τον βαθμό που το ισλαμικό κράτος καταφέρνει να ενισχύσει την ιδεολογία της τζιχαντ και τη θρησκευτική του νομιμότητα, μέσω μίας διαδικασίας αποκοπής - σύνθεσης, αλλά και επιλογής συγκεκριμένων εδαφίων του Κορανίου, και προσάρτησης τους, κατ’ επανάληψη, στο διαδικτυακό περιοδικό Dabiq. Ο βασικός

¹⁰⁵ Colas, B. 2017. “What Does Dabiq Do?: ISIS Hermeneutics and Organizational Fractures with Dabiq Magazine.” *Studies in Conflict and Terrorism* 40 (3), σ. 173–190

¹⁰⁶ Christien, A. 2016. “The Representation of Youth in the Islamic State’s Propaganda Magazine Dabiq.” *Journal of Terrorism Research* 7 (3), σ. 1–8

¹⁰⁷ το Ingram, H. 2016. “An Analysis of Islamic State’s Dabiq Magazine.” *Australian Journal of Political Science* 51 (3): 1–20

¹⁰⁸ Ingram, H. 2017. “An Analysis of Inspire and Dabiq: Lessons from AQAP and Islamic State’s Propaganda War.” *Studies in Conflict and Terrorism* 40 (5): 357–375

¹⁰⁹ ThomasFrissen· ErkanToguslu· PieterVan Ostaeyen· Leend’Haenens Capitalizing on the Koran to fuel online violent radicalization: A taxonomy of Koranic references in ISIS’s Dabiq, *Telematics and Informatics*, Volume 35, Issue 2, 2018

στόχος ήταν να εξετάσει με συστηματικό και ποσοτικό τρόπο σε ποιο βαθμό χρησιμοποιεί το Κοράνι και προσαρμόζει τόσο τα κεφάλαια (surah) , όσο και τους στίχους του Κορανίου (ayat), στο διαδικτυακό περιοδικό, για να ενισχύσει τη θρησκευτική του νομιμότητα. Συνολικά εξετάστηκαν οι δεκαπέντε εκδόσεις Dabiq και 700 κορανικές αναφορές.

Η έρευνα κατέληξε σε τρία βασικά συμπεράσματα. Πρώτον από τα 114 κεφάλαια του Κορανίου γίνεται αναφορά στο Dabiq, σε 72 κεφάλαια, ωστόσο από τους 6236 στίχους του Κορανίου , το διαδικτυακό περιοδικό αναφέρεται σε μόλις 579 στίχους , δηλαδή μόλις το 10% του Κορανίου τροφοδοτεί την ιδεολογία του ισλαμικού κράτους στο Dabiq. Το ισλαμικό κράτος χρησιμοποιεί ένα περιορισμένο ποσοστό κορανικών αναφορών για να στηρίξει την τζιχαντιστική ιδεολογία του. Επιπλέον περιορισμένη ήταν και η αναφορά των κεφαλαίων του Κορανίου, τα οποία σύμφωνα με την ισλαμική παράδοση αποκαλύφθηκαν στον προφήτη Μωάμεθ, πριν από την μετακίνηση του από την Μέκκα στη Μεδίνα. Ενώ η πλειονότητα των κεφαλαίων στο Κοράνι αποκαλύφθηκαν στον Προφήτη κατά την περίοδο της Μέκκας, φαίνεται ότι το ισλαμικό κράτος χρησιμοποιεί κυρίως τις σούρες που αναφέρονται στην περίοδο της Μεδίνας, καθώς αυτές οι σούρες τείνουν να είναι περισσότερο δυναμικές.¹¹⁰

Δεύτερον, από τα κεφάλαια του Κορανίου -surah at-Tawbah-, surah al-Baqarah-, surah Āl 'Imrān-, surah an-Nisā, που αναφέρονται στο Dabiq, το Ισλαμικό Κράτος χρησιμοποιεί μόνο εκείνα τα μέρη που αναφέρονται στον πόλεμο, τις σχέσεις πιστού -άπιστου και τους κανόνες δέσμευσης προς το Θεό. Εντυπωσιακό παράδειγμα αποτελεί ο στίχος 'ayah of the Sword' στην σούρα at-Tawbah, ο οποίος στίχος αναφέρεται στο διαδικτυακό περιοδικό και το ισλαμικό κράτος χρησιμοποιεί αποκλειστικά την εντολή «σκοτώστε»: «Τότε σκοτώστε τους πολυθεϊστές όπου και αν βρίσκονται». Το Dabiq δεν αναφέρει την εντολή «να περιμένετε μέχρι να περάσουν οι ιεροί μήνες» που προηγείται του ανωτέρου αποσπάσματος του στίχου , και επίσης κόβει την συνέχεια που απαιτεί επιείκεια και καλή θέληση προς τους εχθρούς: «Αλλά αν μετανοήσουν, προσευχηθείτε, δείξτε ελεημοσύνη (zakah) , αφήστε τους να ακολουθήσουν το δρόμο τους. Πράγματι, ο Αλλάχ συγχωρεί και είναι φιλεύσπλαχνος ». ¹¹¹ Και τρίτον, το ισλαμικό κράτος κόβει σκόπιμα και επικολλά

¹¹⁰ Maher, S., 2016. Salafi-Jihadism: The History of an Idea. London: Hurst & Co.

¹¹¹ Fachrodin, A.A., 2015. The violent verses of the Qur'an in comparison between the classical and modern interpretations. *Religió: Jurnal Studi Agama-agama* 5, σ. 1–25.

στίχους του Κορανίου, με αποτέλεσμα να «καταστρέφει» το πραγματικό μήνυμα του Κορανίου για να το προσαρμόσει στη δική του ιδεολογία.

Το διαδίκτυο έχει συμβάλει στη διάδοση της ιδεολογίας τζιχάντ, η οποία στηρίζεται σε μία τροποποιημένη και «ακρωτηριασμένη» εκδοχή του Κορανίου. Οι οργανώσεις της ισλαμικής τρομοκρατίας κατάφεραν να δημιουργήσουν τα θεμέλια της «διαδικτυακής τζιχάντ». ¹¹² Η διάδοση της ιδεολογίας της ισλαμικής τρομοκρατίας μέσω διαδικτύου οδήγησε σε πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, καθώς το μήνυμα για τζιχάντ απέκτησε παγκόσμια εμβέλεια και προκάλεσε αφενός την διαδικτυακή ριζοσπαστικοποίηση και αφετέρου πλήθος τρομοκρατικών πράξεων. ¹¹³

4.2.2. Facebook και ισλαμική τρομοκρατία

Το Facebook είναι το μεγαλύτερο σε απευθείας σύνδεση κοινωνικό δίκτυο. Έχει πάνω από 2,2 δισεκατομμύρια ενεργούς χρήστες μηνιαίως από τον Ιανουάριο του 2018.¹¹⁴ Η μέση ηλικία των χρηστών είναι περίπου 30 ετών. Η ισλαμική τρομοκρατία, προκειμένου να ακολουθήσει τις σύγχρονες τάσεις, έκανε εμφανή την παρουσία της και στο Facebook.

Σε ειδική έκθεση που δημοσιεύθηκε, το 2010, από το Υπουργείο Εσωτερικών των ΗΠΑ, έπειτα από την μελέτη θεμάτων, που συλλεχτήκαν από ισλαμικά ριζοσπαστικά φόρουμ, τα οποία, επικεντρώνονταν σε συνδέσεις κοινωνικής δικτύωσης, κυρίως στο Facebook, συλλέχθηκαν οι κάτωθι αναρτήσεις:

- Το Facebook είναι μία μεγάλη ιδέα και πολύ καλύτερη εφαρμογή από τα φόρουμ. Αντί να περιμένετε τους ανθρώπους να έρχονται σε σας για να μπορέσετε να τους ενημερώσετε, πηγαίνετε σε αυτούς και τους διδάσκετε. Ο Θεός είναι πρόθυμος, οι υποστηρικτές της τζιχάντ θα χρησιμοποιήσουν επίσης αυτόν τον ιστότοπο. Έχει γίνει πλέον σαφές ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εξελίσσονται με εκπληκτικό τρόπο και ικανοποιεί σημαντικές ανάγκες χρηστών του διαδικτύου, ιδιαίτερα των νέων.

¹¹² Rudner, M., 2017. "Electronic Jihad": the internet as Al Qaeda's catalyst for global terror. *Stud. Conflict Terrorism* 40 (1), σ. 10–23.

¹¹³ Reinales et al., 2017 [http://refhub.elsevier.com/S0736-5853\(17\)30851-1/h0195](http://refhub.elsevier.com/S0736-5853(17)30851-1/h0195)

¹¹⁴ <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>.(προσπελάσιμο 28.11.2018)

- Το Facebook έχει γίνει πολύ επιτυχημένο, είναι καθήκον μας να το χρησιμοποιήσουμε ως υποστηρικτές της τζιχάντ. Αν έχετε μια ομάδα 5.000 ατόμων, με το πάτημα ενός κουμπιού μπορείτε να τους στείλετε ένα τυποποιημένο μήνυμα. Αυτό σημαίνει ότι αν στείλετε ένα μήνυμα με ένα σύνδεσμο, προς τα ονόματα-φίλους στο Facebook είναι σαφές ότι ανοίγεται ένα μονοπάτι της «διαδικτυακής τζιχάντ» σε όλους τους διαδικτυακούς σας φίλους.
- Σας παρακαλώ, με την ευλογία του Θεού, να εγγραφείτε στο Facebook μόλις ολοκληρώσετε την ανάγνωση αυτής της δημοσίευσης. Εξοικειωθείτε με αυτό. Αυτή η δημοσίευση είναι ένας σπόρος και μια αρχή, που πρέπει να ακολουθήσουμε για τη βελτιστοποίηση της χρήσης του Facebook. Ας αρχίσουμε να διανέμουμε δημοσιεύσεις ισλαμικών τζιχάντ, αναρτήσεις, άρθρα και φωτογραφίες. Ας αφιερώσουμε τον σκοπό μας στον Θεό και για να βοηθήσουμε τους συναδέλφους μας, με την προσδοκία της ανταμοιβής του Κυρίου των Ουρανών.¹¹⁵

Οι δημοσιεύσεις περιελάμβαναν επίσης εικόνες που περιέγραφαν λεπτομερώς τη διαδικασία εγγραφής, την προσθήκη φίλων και τη ρύθμιση για την δημιουργία ομάδων.

Στην ίδια έκθεση απαριθμούνται διάφοροι λόγοι χρήσης του Facebook από τους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας:

- Ως τρόπος ανταλλαγής πληροφοριών, όπως για την κατασκευή μίας βόμβας, ή την συντήρηση και χρήση όπλων.
- Ως πύλη για άλλες ιστοσελίδες με ριζοσπαστικό περιεχόμενο, σε απευθείας σύνδεση, συνδέοντας τις ομάδες Facebook ,σε φόρουμ συζήτησης .
- Ως πύλη μέσω των ενημέρωσης για την μετάδοση της τρομοκρατικής προπαγάνδας και την ανταλλαγή μηνυμάτων για την προώθηση της τζιχαντιστικής ιδεολογίας.
- Ως πληθώρα πληροφοριών προκειμένου να αναγνωρισθεί ο επιδιωκόμενος στόχος-υποψήφιος τζιχάντ-, ο οποίος βρίσκεται σε απομακρυσμένο

¹¹⁵ Department of Homeland Security, “Terrorist Use of Social Networking Facebook Case Study,” Public Intelligence, December 5, 2010. <http://publicintelligence.net/ufouoles-dhs-terrorist-use-of-social-networking-facebook-case-study> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

περιβάλλον.

Δύο τύποι σελίδων στο Facebook με τρομοκρατικό περιεχόμενο, έχουν εντοπιστεί, οι επίσημες και οι ανεπίσημες. Οι επίσημες σελίδες παρουσιάζονται συχνά με μια δήλωση από μία συγκεκριμένη ομάδα της ισλαμικής τρομοκρατίας, η οποία διαθέτει επίσης και άλλα φόρουμ και μέσα ενημέρωσης στο διαδίκτυο. Ένα παράδειγμα είναι το "Al-Thabaat" μια διαδικτυακή σελίδα, που αναρτήθηκε στο Facebook στις 5 Μαΐου του 2013, και περιγράφεται μέσα σε τμήμα της "σχετικά με", "σελίδα Jihadi για την ομάδα, Ansar al-Islam¹¹⁶." Η σελίδα οδηγούσε σε συνδέσμους προς το επίσημο φόρουμ και επίσης τον λογαριασμό Twitter, του Ansar al-Islam.

Τον Δεκέμβριο του 2013 το Al-FajrMediaCenter, το αποκλειστικό κέντρο της online προπαγάνδας της Αλ Κάιντα, κυκλοφόρησε ένα νέο πρόγραμμα κρυπτογράφησης που ονομαζόταν "Amnal-Mujahid "(Ασφάλεια των Mujahid). Το εγχειρίδιο χρήσης των είκοσι οχτώ σελίδων εκδόθηκε σε φόρουμ τζιχάντ.¹¹⁷ Επιπλέον μερικά τζιχάντ φόρουμ διατηρούν σελίδες του Facebook, χρησιμοποιώντας το όνομα του τζιχάντ φόρουμ, όπως για παράδειγμα, το φόρουμ του Ansaral-Mujahideen, που μεταφέρει όλο το περιεχόμενο σε μια σελίδα στο Facebook μέσω μιας ροής RSS και ονομάζεται "Ansaral-MujahideenNetwork".¹¹⁸

Οι ανεπίσημες σελίδες, αντίθετα, διατηρούνται κυρίως από υποστηρικτές που προωθούν την προπαγάνδα ή υλικό διδασκαλίας. Για παράδειγμα, ανώνυμοι υποστηρικτές ισχυρίζονται ότι το ισλαμικό κράτος ξεκίνησε ένα πρόγραμμα κρυπτογράφησης με βάση το δικτυακό τόπο που ονομάζεται "Asrar al-Ghurabaa", «Τα μυστικά των ξένων»,¹¹⁹ τον οποίο οι χρήστες μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να έχουν ασφαλή επικοινωνία. Πολλές φορές ακόμη προσφέρουν λίστες συνδέσμων

¹¹⁶ Μια σουνιτική μουσουλμανική ομάδα ανταρτών στο Ιράκ και τη Συρία, η οποία σχηματίστηκε στο Ιρακινό Κουρδιστάν από τα πρώην μέλη της Αλ Κάιντα το 2001 , ως ένα σαλαφιστικό ισλαμιστικό κίνημα.

¹¹⁷<https://www.peerlyst.com/posts/terrorist-technology-part-3-amn-al-mujahid-security-of-the-mujahid-graham-penrose> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

¹¹⁸Το ακρωνύμιο RSS (Rich Site Summary) , αναφέρεται σε μέθοδο ανταλλαγής ψηφιακού περιεχομένου διαμέσου του Διαδικτύου, στηριγμένη στην πρότυπη, καθιερωμένη και ευρέως υποστηριζόμενη γλώσσα σήμανσης XML. Ένας χρήστης του διαδικτύου μπορεί να ενημερώνεται αυτόματα για γεγονότα και νέα από όσες ιστοσελίδες υποστηρίζουν τη ροή RSS, αρκεί να έχει εγγραφεί ο ίδιος ως συνδρομητής στην αντίστοιχη υπηρεσία της εκάστοτε ιστοσελίδας.

¹¹⁹ <https://www.peerlyst.com/posts/terrorist-technology-part-1-the-nsa-and-asrar-al-ghurabaa-graham-penrose> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

και online σεμινάρια σχετικά με τον τρόπο χρήσης του Facebook. Ωστόσο, οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο στη χρήση του Facebook και σε διάφορα φόρουμ τζιχάντ αναφέρονται σε εξελιγμένα μέτρα για την αποφυγή ανίχνευσης, όπως η χρήση ανώνυμου λογισμικού κατά την περιήγηση.

4.2.2. Twitter και ισλαμική τρομοκρατία

Το Twitter είναι μια δωρεάν υπηρεσία μικρο-blogging που επιτρέπει σε κάθε κάτοχο του λογαριασμού να διανείμει μηνύματα, που ονομάζονται "tweets", τα οποία έχουν μήκος έως 140 χαρακτήρες. Η χρήση ενός "tweet" μπορεί να είναι εξ ολοκλήρου ανοιχτή στο κοινό ή να περιορίζεται σε άλλους χρήστες, που επιλέγουν «να τον ακολουθήσουν» ("follow"). Το Twitter μπορεί να έχει πρόσβαση στον ιστότοπό του ή μέσω κινητών συσκευών. Από το τρίτο τρίμηνο του 2018 η υπηρεσία μικρο-blogging ανερχόταν σε 326 εκατομμύρια μηνιαίους ενεργούς χρήστες.¹²⁰ Το Twitter είναι ιδιαίτερα κατάλληλο για στιγμιαίες αναρτήσεις και περιστασιακούς χρήστες. Το 43% των χρηστών είναι μεταξύ 18 και 34 ετών. Το Twitter αποτελεί ιδιαίτερα δημοφιλή υπηρεσία στο διαδίκτυο και χρησιμοποιείται ευρέως από τους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας, για να διαδώσουν την προπαγάνδα τους και να επιτρέψουν την εσωτερική επικοινωνία με τους υποστηρικτές της κάθε τρομοκρατικής οργάνωσης.

Μια έρευνα σε 76.000 tweets της οργάνωσης Al-Nusra Front της Συρίας που σχετίζεται με την Αλ Κάιντα, αποκάλυψε ότι περιείχαν περισσότερους από 34.000 συνδέσμους, και πολλοί οδηγούσαν σε άλλο περιεχόμενο τζιχάντ.¹²¹ Τα tweets περιελάμβαναν ενημερώσεις και υλικό προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας. Ακόμη, το Twitter χρησιμοποιήθηκε από την Αλ Κάιντα για να δημοσιοποιήσει το ενδέκατο τεύχος του online αγγλικού περιοδικού της με τίτλο "Inspire". Τα tweets κατεύθυναν τους χρήστες σε τοποθεσίες, όπου ήταν διαθέσιμο το "Inspire". Το Twitter έχει γίνει ο κύριος κόμβος για την ενεργό διάδοση συνδέσμων που

¹²⁰ <https://www.statista.com/statistics/282087/number-of-monthly-active-twitter-users/> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

¹²¹ N. Prucha and A. Fisher, "Tweeting for the Caliphate: Twitter as the New Frontier for Jihadist Propaganda," *CTC Sentinel* 6 (2013): 19–22.

κατευθύνουν τους χρήστες σε ψηφιακό περιεχόμενο που φιλοξενείται σε μια σειρά από άλλες πλατφόρμες.

Το twitter θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να βοηθήσει τους τρομοκράτες να συντονίσουν τις πραγματικές τους επιθέσεις. Μια έκθεση πληροφοριών που κυκλοφόρησε το 2008 από το 304ο Τάγμα της Υπηρεσίας Πληροφοριών του αμερικανικού στρατού περιλάμβανε ένα κεφάλαιο με τίτλο «χρήση του twitter από την τρομοκρατία», υποστήριζε ότι το twitter θα μπορούσε να γίνει ένα αποτελεσματικό εργαλείο συντονισμού για τρομοκράτες που προσπαθούν να ξεκινήσουν μαχητικές επιθέσεις.¹²²

Οι τρομοκράτες της ισλαμικής τρομοκρατίας χρησιμοποιούν το twitter για να συμμετάσχουν σε συζητήσεις σε πραγματικό χρόνο για να οργανώσουν, να προκαλέσουν και να συζητήσουν. Οι αναρτήσεις twitter δημοφιλών ισλαμικών ομάδων είναι γραμμένες σε τέλεια αγγλικά. Μερικές φορές συνδυάζονται με άλλες πηγές σε άλλες γλώσσες και άλλες φορές τα μηνύματα είναι δίγλωσσα στην προσπάθεια να προσεγγίσουν ένα ευρύτερο κοινό.

Το Ισλαμικό Κράτος διακρίνεται από άλλες ομάδες στο twitter μέσω των “hashtag”. Χρησιμοποιούν στα “hashtag” θέματα επικαιρότητας, όπου συνημμένα ανασύρεται μέσω διαδικτύου η προπαγάνδα του Ισλαμικού Κράτους, όπως ήταν το hashtag "#Brazil_2014", κατά τη διάρκεια του Παγκοσμίου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου το 2014. Τα “hashtag” επικαιρότητας αποτελούν μέρος μιας στρατηγικής που επέτρεψε στο ισλαμικό κράτος να προσελκύσει νέα ακροατήρια, το οποία χρησιμοποιούν ευρέως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ως τρόπο επικοινωνίας. Το ισλαμικό κράτος επιπλέον χρησιμοποιεί "βόμβες twitter", οι οποίες ανακατευθύνουν τα hashtags στις ιστοσελίδες του Twitter και το υλικό που σχετίζεται με το Ισλαμικό Κράτος. Το φθινόπωρο του 2014, υπήρχαν τουλάχιστον 45.000 λογαριασμοί Twitter που χρησιμοποιήθηκαν από υποστηρικτές του Ισλαμικού Κράτους. Το 73% είχαν κατά μέσο όρο 500 οπαδούς, ενώ άλλοι είχαν έως και 50.000 οπαδούς.¹²⁴

Το Ισλαμικό Κράτος έχει αποδειχθεί ικανό ακόμη και σε διαδικτυακές εφαρμογές με σύνθετη κωδικοποίηση, όπως για παράδειγμα μια εφαρμογή Twitter που ονομάζεται

¹²² 304 MI Bn OSINT Team, “Sample Overview: al Qaida-Like Mobile Discussions & Potential Creative Uses,” October 16, 2008.

¹²⁴ J.M. Berger , “The Evolution of Terrorist Propaganda: The Paris Attack and Social Media,” Testimony to the House Committee on Foreign Affairs, 2015

«Dawn of Glad Tidings», η οποία ήταν διαθέσιμη μέσω του Google Play Store. Η εφαρμογή επιτρέπει σε έναν κεντρικό φορέα να δημοσιεύει tweets από τον προσωπικό λογαριασμό Twitter του συνδρομητή, συγχρονίζοντας τα με άλλους υποστηρικτές του Ισλαμικού Κράτους χωρίς να χρειάζεται ο χρήστης να κάνει τίποτα. Τα tweets υπαγορεύτηκαν από το Ισλαμικό Κράτος, στα πλαίσια λειτουργίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπου περιλαμβάνονταν συνδέσμοι, hashtags και εικόνες, με σκοπό να αποφευχθεί η ενεργοποίηση αλγορίθμων ανίχνευσης ανεπιθύμητης αλληλογραφίας.¹²⁵ Επιπλέον, οι τρομοκράτες της ισλαμικής τρομοκρατίας κατάφεραν να χρησιμοποιούν "live tweeting" κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, αναφέροντας τους τραυματισμούς, τους θανάτους και τα αποτελέσματα μάχης, χωρίς να υπάρχει δυνατότητα λογοκρισίας από το ευρύ κοινό. Το Ισλαμικό Κράτος καθιέρωσε την "online" διάδοση τρομοκρατικών ενεργειών. Οι μαχητές της τζιχάντ εξελίχθηκαν σε μαχητές του πληκτρολογίου και ο πόλεμος της ισλαμικής τρομοκρατίας μεταφέρθηκε από το πεδίο μάχης σε διαδικτυακό "online" περιβάλλον με την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

4.2.3. YouTube και ισλαμική τρομοκρατία

Από τον εικοστό πρώτο αιώνα, τα βίντεο έχουν γίνει μια ελκυστική μέθοδος προπαγάνδας για τρομοκρατικές οργανώσεις, λόγω της αυξημένης πρόσβασης και οικονομικής προσιτότητας των τεχνολογιών δημιουργίας και επεξεργασίας βίντεο. Ένα τυπικό smartphone διαθέτει όλα όσα απαιτούνται για τη λήψη βίντεο υψηλής ποιότητας και παρέχει την ευκολία για να μπορούν να εξαπλωθούν τα βίντεο και να ταξινομηθούν σε ιστότοπους που μοιράζονται βίντεο, όπως το YouTube.¹²⁶

Το YouTube δημιουργήθηκε τον Φεβρουάριο του 2005 ως χώρος αποθήκευσης βίντεο στο διαδίκτυο. Κατά μέσο όρο, σύμφωνα με το YouTube, κάθε μήνα παρακολουθούν περίπου ένα δισεκατομμύριο χρήστες έξι δισεκατομμύρια ώρες βίντεο. Το YouTube έχει τοπικές τοποθεσίες σε 61 χώρες και σε 61 γλώσσες. Το 70% της κυκλοφορίας του περιεχομένου του προέρχεται εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών. Η γιγαντιαία υπηρεσία ανταλλαγής βίντεο έχει γίνει μια σημαντική

¹²⁵ J.M. Berger (2014), 'How IS games Twitter', The Atlantic, (16-06)

¹²⁶ Conway, M., and L. McInerney. 2008. *Jihadi Video and Auto Radicalisation: Evidence from an Exploratory YouTube Study*. Dublin: School of Law and Government Dublin City University.

πλατφόρμα για τις τζιχάντ ομάδες και τους υποστηρικτές τους, που την χρησιμοποιούν για να επικοινωνούν και να προωθούν την προπαγάνδα τους.

Το τεράστιο παγκόσμιο ακροατήριο του YouTube εξασφαλίζει ότι οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας μπορούν ταυτόχρονα να στοχεύουν σε πιθανούς νεοσύλλεκτους, άλλα και να επικοινωνούν και να ανταλλάσσουν πληροφορίες με τα ήδη υπάρχοντα μέλη των οργανώσεων. Τα βίντεο του YouTube χρησιμεύουν στη διευκόλυνση της κοινωνικής δικτύωσης μεταξύ τζιχάντ υποστηρικτών. Η δυνατότητα ανταλλαγής σχολίων σχετικά με τα βίντεο, αλλά και αποστολής ιδιωτικών μηνυμάτων προς άλλους χρήστες βοηθούν τους τζιχάντ να αναγνωρίζουν γρήγορα ο ένας τον άλλον δημιουργώντας μία “online” εικονική κοινότητα τζιχάντ.¹²⁷

Η Colleen LaRose, γνωστή ως "ΤζιχάντΤζέιν", είναι μία από τις ευρύτερα γνωστές υποστηρίκτριες της ισλαμικής τρομοκρατίας, η οποία προωθούσε βίντεο με τζιχάντ περιεχόμενο στο YouTube. Η LaRose διατηρούσε πολλά κανάλια στο YouTube με περιεχόμενο τζιχάντ. Το 2009 κατηγορήθηκε σε ομοσπονδιακό δικαστήριο στην Πενσυλβάνια των ΗΠΑ για συνωμοσία και την παροχή υλικής υποστήριξης σε τρομοκράτες. Σύμφωνα με το κατηγορητήριο της, η LaRose δημοσίευσε στο YouTube ότι "όφειλε να κάνει κάτι για να βοηθήσει την κατάσταση των μουσουλμάνων ».¹²⁸

Μελέτη το 2008, “Intelligence and Security Informatics”, σχετικά με το περιεχόμενο βίντεο τζιχάντ στο Youtube, αναφέρει ότι το 50% των βίντεο τζιχάντ αναφέρεται σε περιεχόμενο για «μάρτυρες στο όνομα του Αλλάχ» ή «τον προσφερόμενο παράδεισο στο τέλος του μαρτυρίου», το 30% ήταν βιντεοσκοπήσεις αυτοκτονίας τζιχαντιστών και ένα άλλο σημαντικό ποσοστό περιελάμβανε εκπαιδευτικό περιεχόμενο για το Ισλάμ και την έκκληση για μαρτύριο.¹²⁹ ¹³⁰ Το Youtube γίνεται ελκυστικό μέσω της δύναμης της εικόνας, δεν υπάρχει ανάγκη για αραβική γλωσσική επάρκεια και προσφέρεται εύκολα για αντιγραφή και διάδοση, με την χρήση συνδέσεων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ή τη χρήση κινητών τηλεφώνων, αλλά ακόμη και σε

¹²⁷ R. Katz and J/ Devon, “Jihad on YouTube,” October 19, 2012. <https://news.siteintelgroup.com/index.php/free-featured-articles/78-jihad-on-youtube>.

¹²⁸ “Jihad Cool/Jihad Chic”: The Roles of the Internet and Imagined Relations in the Self-Radicalization of Colleen LaRose (Jihad Jane) Caroline Joan S. Picart

¹²⁹European Conference, EuroISI 2008, Esbjerg, Denmark, December 3-5, 2008. Proceeding, Editors: Ortiz-Arroyo, D., Larsen, H.L., Zeng, D., Hicks, D.L., Wagner,

¹³⁰<https://www.youtube.com/watch?v=18lflkpBgRk&t=54s> (προσπελάσιμο 16 Νοεμβρίου 2018)

απλή αντιγραφή σε CD ή DVD.^{131 132}

Το YouTube, όπως και οι άλλοι κορυφαίοι ιστότοποι κοινωνικών μέσων, απαγορεύει οποιοδήποτε περιεχόμενο βίντεο θεωρείται ως υποκίνηση βίας και έχει ανταποκριθεί σε πολλά αιτήματα κυβερνήσεων για την κατάργηση βίντεο ριζοσπαστικών ομάδων. Πολλά βίντεο όμως παραμένουν διαθέσιμα και ακόμα περισσότερη τρομοκρατική προπαγάνδα δημοσιεύεται συνεχώς μέσω των βίντεο του Youtube.¹³³

4.3. Η μετάβαση της προπαγάνδας από τον επιφανειακό στον σκοτεινό ιστό

Ο επιφανειακός διαδικτυακός ιστός (SurfaceWeb), πολύ άμεσα αποδείχθηκε υπερβολικά επικίνδυνος για τους τρομοκράτες που αναζητούν την ανωνυμία, οι οποίοι στον επιφανειακό ιστό μπορούν εύκολα να παρακολουθούνται και να εντοπίζονται από τις αντιτρομοκρατικές οργανώσεις. Η εμφάνιση του σκοτεινού ιστού (DarkWeb), κατάφερε να προσφέρει στους τρομοκράτες ανωνυμία, και ένα κρυφό δίκτυο που είναι άμεσα διαθέσιμο, αλλά ταυτόχρονα απρόσιτο και αόρατο. Το Dark Web είναι μια συλλογή ιστότοπων, που είναι δημόσια ορατές, αλλά αποκρύπτουν τις διευθύνσεις πρωτοκόλλου Internet (IP) των διακομιστών που εκτελούν αυτούς τους ιστότοπους. Ο καθένας μπορεί να επισκεφθεί μια τοποθεσία Dark Web, αλλά πολύ λίγοι μπορούν να καθορίσουν πού φιλοξενούνται αυτοί οι ιστότοποι και από ποιον.

Τα δημοφιλή αυτά μέσα χρησιμοποιήθηκαν για online εκπαίδευση και διαδραστική διδασκαλία. Οι σημαντικότερες από αυτές τις ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες πρακτικής τρομοκρατικής τεχνογνωσίας οδήγησαν τους τρομοκράτες της ισλαμικής τρομοκρατίας να προτείνουν μια «Βικιπαίδεια» για τρομοκράτες, ένα "Jihadwiki".¹³⁴ Ένα σύνολο οδηγιών, κηρυγμάτων, διαλέξεων, εγχειριδίων και οδηγών, τα οποία δεν ήταν τίποτε παραπάνω από μία ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια τρόμου (WikipediaofTerror). Ωστόσο, έγινε άμεσα αντιληπτό από την τρομοκρατική

¹³¹ R. Katz and J/ Devon, "Jihad on YouTube," October 19, 2012. <https://news.siteintelgroup.com/index.php/free-featured-articles/78-jihad-on-youtube> (προσπελάσιμο 16 Νοεμβρίου 2018)

¹³² M. Conway and L. McInerney, "Jihadi Video & Auto-Radicalisation: Evidence from an Exploratory YouTube Study," Proceedings of the 1st European Conference on Intelligence and Security Informatics, Esbjerg, Denmark, December 3–5, 2008

¹³³ MEMRI Inquiry & Analysis 956, April 9, 2013. <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/841/7121.htm>. (προσπελάσιμο , 27.12.2018)

¹³⁴ SITE Intelligence Group Report, 14 January 2014, "Jihadist Suggests Creating 'Jihadwiki.'"

οργάνωση, ότι αυτή η βάση δεδομένων ήταν εύκολα προσπελάσιμη στον επιφανειακό ιστό (SurfaceWeb), και ανοικτή προς τις αντιτρομοκρατικές υπηρεσίες, την αστυνομία και τις υπηρεσίες ασφαλείας, οι οποίες μπορούν να παρακολουθούν το υλικό που δημοσιεύτηκε και να εντοπίσουν τους χρήστες που κατεβάζουν το υλικό από αυτές τις ιστοσελίδες. Ο λόγος αυτός, κατέστησε τον σκοτεινό ιστό (DarkWeb)τη νέα, εναλλακτική «τρόμο-παιδεια» (Wiki-Terror) της ισλαμικής τρομοκρατίας.

Η μετάβαση στο DarkWeb απαιτεί βασικές γνώσεις του λογισμικού Tor¹³⁵ και παρόμοιων προγραμμάτων. Όμως ακόμη και εκείνοι που δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτές τις μεθόδους, μπορούν να λάβουν την απαραίτητη γνώση από online οδηγούς,όπως για παράδειγμα το “Hackers Handbook”.¹³⁶ Η κύρια σελίδα περιήγησης του DarkWeb χρησιμεύει ως κατάλογος συνδέσμων με άλλους ιστότοπους και παρέχει συνδέσεις με άλλες κρυφές, παράνομες υπηρεσίες, όπως για παράδειγμα συνδέσεις για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, την εκτέλεση συμβολαίων θανάτου και την διακίνηση ναρκωτικών.

Μια βρετανική έκθεση, με τίτλο η «Εγκυκλοπαίδεια της ισλαμικής τρομοκρατίας: Τα μυστικά πίσω από τη πληροφορία τζιχάντ που αποκάλυψε η Δύση», αναφέρει ότι ο πλήρης τρομοκρατικός οδηγός "how-to", που συντάχθηκε από το ισλαμικό κράτος, είναι κρυμμένος στο Dark Web και καταλήγει: «Οι βρετανοί επιστήμονες του ισλαμικού κράτους διδάσκονται πώς να χρησιμοποιούν τον σκοτεινό ιστό για να επικοινωνούν με ένα παγκόσμιο δίκτυο τρομοκρατών ».¹³⁷

4.3.1. Προπαγάνδα και επικοινωνία στον σκοτεινό ιστό

Το Dark Web είναι πολύ επωφελές για τις τρομοκρατικές ομάδες, καθώς μπορούν να εκμεταλλευτούν το σκοτάδι του σκοτεινού ιστού για να προωθήσουν τους στόχους τους και λόγω των χαρακτηριστικών του να αποφύγουν την σύλληψη τους ή ακόμη και το κλείσιμο των τρομοκρατικών πλατφορμών. Το Dark Web αποτελεί ένα

¹³⁵ Το όνομα Tor είναι ένα ακρωνύμιο που προέρχεται από το αρχικό όνομα του προγράμματος λογισμικού TheOnionRouter. Το λογισμικό Tor κρυπτογραφεί την κυκλοφορία ιστού σε στρώματα και ανακατευθύνει αυτήν την επισκεψιμότητα σε όλο τον κόσμο μέσω τυχαία επιλεγμένων υπολογιστών, ο καθένας από τον οποίο αφαιρεί ένα μόνο επίπεδο κρυπτογράφησης πριν μεταβιβάσει τα δεδομένα στον επόμενο υπολογιστή του δικτύου.

¹³⁶<http://www.hackershandbook.org/tutorials/deepweb>

¹³⁷ Jasper Hamill, “ISIS Encyclopedia of Terror: The Secrets Behind Islamic State’s ‘InformationJihad’ on the West Revealed,” Mirror Online, 2015.

σημαντικό εργαλείο που παρέχει στους τρομοκράτες την ιδανική μυστική επικοινωνία, επιτρέποντας την ανταλλαγή γνώσεων και οδηγιών, αλλά και τη δημοσίευση εγχειριδίων κατάρτισης.¹³⁸ Ο σκοτεινός ιστός με τα μοναδικά πλεονεκτήματα της ανωνυμίας, της μυστικότητας και της ελεγχόμενης πρόσβασης στην επικοινωνία έγινε το περισσότερο ελκυστικό μέσο ακόμη και για την ισλαμική τρομοκρατία.

Τον Μάρτιο του 2015, οι μαχητές της ισλαμικής τρομοκρατίας δημοσίευσαν ηλεκτρονικά ένα ηλεκτρονικό βιβλίο με τίτλο «Πώς να επιβιώσουν στη Δύση: A Mujahid Guide». Το βιβλίο αυτό ήταν το τελευταίο σε μια σειρά ηλεκτρονικών βιβλίων που συντάχθηκαν από τους υποστηρικτές του ισλαμικού κράτους. Οι τίτλοι των κεφαλαίων αυτού του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι γνωστοί ως , η «Απόκρυψη της ταυτότητας του εξτρεμιστή» (Hiding the extremist identity), «Κερδίζοντας χρήματα» (Earning Money), το «Απόρρητο Διαδικτύου» (Internet privacy), «Εκπαίδευση» (Training), «Κατασκευάζοντας μια βόμβα» (Bomb-Making), και «Μεταφορά Οπλων» (Transporting Weapons). Ένα από τα κύρια θέματα που αναφέρονται επιπλέον σε αυτό τον οδηγό είναι οι τεχνικές και η χρήση του Tor κατά την αναζήτηση και την έρευνα σε τζιχάντ ιστοσελίδες.¹³⁹ Επιπλέον στο Dark Web , στο υλικό προπαγάνδας του ισλαμικού κράτους, συμπεριλαμβάνεται η ταινία «Οι φλόγες του πολέμου» (The flames of war).

Η έδρα των μέσων ενημέρωσης του ισλαμικού κράτους, η Al- Hayat Media Center, δημοσίευσε ένα σύνδεσμο με αναφορές «για το πώς θα φτάσει κανείς στο νέο Dark Web» σε ένα φόρουμ που σχετίζεται με το ισλαμικό κράτος. Η ανακοίνωση διανεμήθηκε επίσης στο κανάλι Telegram του ισλαμικού κράτους, η οποία αποτελεί μία κρυπτογραφημένη εφαρμογή επικοινωνίας. Το Telegram είναι μια εφαρμογή για την αποστολή κειμένου και μηνυμάτων σε συσκευές Android, iOS και Windows. Χτισμένο από ανεξάρτητους προγραμματιστές, η εφαρμογή Telegram Messenger με βάση το Βερολίνο ξεκίνησε για πρώτη φορά για το iPhone τον Αύγουστο του 2013 και για το Android δύο μήνες αργότερα.

Άμεσα, οι συνεργάτες του ισλαμικού κράτους άρχισαν να διαφημίζουν στο Twitter ,το νέο κανάλι του ίδιου ομίλου Telegram, το οποίο ονομάστηκε “Nashir”, και

¹³⁸ E. Dilipraj, “Terror in the Deep and Dark Web,” Air Power Journal 9 (2014), σ. 120–140.

¹³⁹ S MEMRI JTTM report, “The ‘Dark Web’ and Jihad: A Preliminary Review of Jihadis’ Perspective on the Underside of the World Wide Web,” 2014

σημαίνει «Διανομέας». Οι τρομοκράτες της ισλαμικής τρομοκρατίας προσελκύστηκαν από το Telegram, καθώς μπορεί να προσφέρει μια υπηρεσία «μυστικής συζήτησης», η οποία κρυπτογραφεί σε μεγάλο βαθμό τα μηνύματα του χρήστη. Όταν ο γενικός διευθυντής της Telegram (CEO) Pavel Durov ρωτήθηκε για την χρήση του Telegram από την ισλαμική τρομοκρατία, παραδέχτηκε ότι το ισλαμικό κράτος χρησιμοποιεί πράγματι το Telegram για να εξασφαλίσει την ασφάλεια των επικοινωνιών του, αλλά επιπλέον πρόσθεσε: «πιστεύω ότι η ιδιωτική ζωή και το δικαίωμά μας για την προστασία της ιδιωτικής ζωής είναι πιο σημαντικά από το φόβο για άσχημα πράγματα που συμβαίνουν, όπως είναι για παράδειγμα η τρομοκρατία ».¹⁴⁰

Οι τρομοκράτες αναζητούν της πλέον εκσυγχρονισμένες εφαρμογές και πλατφόρμες για να διατηρούν την ηλεκτρονική τους παρουσία σε όσο το δυνατόν περισσότερες αγορές.¹⁴¹ Η ισλαμική τρομοκρατία έχει επιτύχει να προωθήσει την προπαγάνδα της μέσω πολλαπλών καναλιών διαδικτυακής επικοινωνίας, με τον σκοτεινό ιστό και τις κρυπτογραφημένες εφαρμογές να τείνουν να αποτελούν το σημαντικό σημείο επαφής με το προπαγανδιζόμενο κοινό της.

¹⁴⁰ John Devon, "Telegram Reaches 12bn Messages a Day, Acknowledges Terrorists Use the Encrypted Service," Neowin, 2015.

¹⁴¹ Gabriel Weimann and Abraham Kaplan, *Freedom and Terror: Reason and Unreason in Politics*, London: Routledge, 2011. Gabriel Weimann, "Virtual training camps: terrorists' use of the Internet." *Teaching Terror: Strategic and Tactical Learning in the Terrorist World*, 110(32), 2006.

Κεφάλαιο 5. Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με την χρήση βίντεο και βιντεοπαιχνιδιών στο διαδίκτυο

Οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας αντιλήφθηκαν άμεσα τις εντυπωσιακές δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Απέκτησαν την απαιτούμενη τεχνογνωσία και εκμεταλλευόμενοι το διαδίκτυο, την τεχνολογία των βίντεο και των βιντεοπαιχνιδιών, στράφηκαν κατά της Δύσης, χρησιμοποιώντας το δικό της εργαλείο. Τα ηλεκτρονικά τους μέσα είναι ευέλικτα, προσαρμόσιμα και κινούνται γρήγορα. Γνωρίζουν πως να προβάλλουν τις εικόνες και πως να μεταφέρουν το μήνυμα προς το κοινό τους. Ένα μήνυμα το οποίο θα μπορεί να προωθήσει την προπαγάνδα τους, να επηρεάσει τον ακροατή, να ριζοσπαστικοποιήσει και να προκαλέσει τη δράση τους.

5.1. Βίντεο και ισλαμική τρομοκρατία

5.1.1. Βίντεο και ριζοσπαστικοποίηση στην ισλαμική τρομοκρατία

Η δύναμη των σύγχρονων ηλεκτρονικών μέσων βρίσκεται στην ικανότητά τους να βρίσκουν άμεση πρόσβαση στο μυαλό ενός ακροατή ή θεατή. Κατά τον Schwartz¹⁴², «τα αποτελεσματικά μέσα ενημέρωσης δίνουν ερεθίσματα που προκαλούν συναισθήματα σε ένα ακροατήριο και παρέχουν στο θεατή ένα πλαίσιο προκειμένου να εκφράσει αυτά τα συναισθήματα», «τα αποτελεσματικά μέσα ενημέρωσης παίρνουν ό,τι είναι ασυνείδητο στο μυαλό του θεατή, το κάνουν συνειδητό, και τον κατευθύνουν να υποστηρίξει ένα συγκεκριμένο μήνυμα και μια συγκεκριμένη αφήγηση, η πρόκληση δεν είναι μόνο το μήνυμα να παρασύρει το θεατή σε μία

¹⁴² Ο Tony Schwartz ήταν ο δημιουργός της πιο ισχυρής πολιτικής διαφήμισης με τον τίτλο Daisy Ad, για την επανεκλογή του προέδρου Lyndon Johnson το 1964 στην αμερικανική προεδρική εκστρατεία. Η εν λόγω διαφήμιση απέδειξε την ισχύ που διαθέτει το βίντεο και τον αντίκτυπο που παρήγαγε στο κοινό.

δράση, αλλά κύριος στόχος είναι να πιστεύει ότι δρα κατά τη δική του βούληση ». ¹⁴³
Η ισλαμική τρομοκρατία έχει δείξει ότι αντιλαμβάνεται τη χρήση των τεχνικών της δυτικής πολιτικής επικοινωνίας και την χρησιμοποιεί για να προωθήσει τις δικές της αφηγήσεις και τα δικά της μηνύματα. Οι τακτικές της ισλαμικής τρομοκρατίας επιδιώκουν να προκαλέσουν συναισθήματα και να παρακινήσουν τους υποστηρικτές της σε δράση. Τα εξελιγμένα βίντεο της ισλαμικής τρομοκρατίας έχουν παγκόσμια εμβέλεια και ασκούν επιρροή προς το κοινό-στόχο. ¹⁴⁴

Άλλοτε χρησιμοποιείται το διαδίκτυο για την προώθηση των βίντεο σε μια ποικιλία καναλιών, και άλλες φορές κάποια βίντεο εμφανίζονται ως ειδησεογραφικά στοιχεία σε δυτικές εκπομπές. Οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας διαθέτουν γνώσεις για το πως να μεταφορτώσουν ένα βίντεο, ταυτόχρονα, σε αρκετές ιστοσελίδες και πως να προωθήσουν μηνύματα σε πολλούς άλλους για να προσελκύσουν ακροατές από όλη τη μουσουλμανική διασπορά και να επιτύχουν τη κινητοποίησή τους. ¹⁴⁵

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της επίδρασης των βίντεο αποτελεί η περίπτωση του Atid Uka. ¹⁴⁶ Στις 2 Μαρτίου 2011, ο είκοσι ενός ετών αλβανικής καταγωγής, Atid Uka βρισκόταν στο αεροδρόμιο της Φρανκφούρτης, όπου εργαζόταν σε θέση μερικής απασχόλησης. Δύο στρατιωτικοί από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής έφθασαν στον τερματικό σταθμό 2 του αεροδρομίου και ο Uka τους ακολούθησε στην στάση λεωφορείου της Πολεμικής Αεροπορίας των ΗΠΑ. Ο νεαρός άνδρας πλησίασε τον έναν από τους δύο στρατιωτικούς και του ζήτησε ένα τσιγάρο. Ο στρατιωτικός Nicholas Alden ανταποκρίθηκε και του έδωσε το τσιγάρο. Στη συνέχεια ο Uka τον ρώτησε εάν η ομάδα των στρατιωτών που ετοιμαζόταν να επιβιβασθεί στο λεωφορείο είχαν έρθει από το Αφγανιστάν. Ο στρατιωτικός το επιβεβαίωσε και στην συνέχεια πήγε να τοποθετήσει τις αποσκευές του στο λεωφορείο. Άμεσα ο Uka όπλισε ένα πιστόλι εννέα χιλιοστών και πυροβόλησε τον Alden στο πίσω μέρος της κεφαλής. Στη συνέχεια επιβιβάστηκε στο λεωφορείο φωνάζοντας, "Allah Akbar" (ο Θεός είναι μεγάλος) και πυροβόλησε τον οδηγό Zachary Cuddeback στο κεφάλι και στη συνέχεια πυροβόλησε στο λεωφορείο των στρατιωτών τραυματίζοντας δύο ακόμη

¹⁴³ Tony Schwartz, *The Responsive Chord* (New York: Anchor Press, 1973), σ. 93- 96

¹⁴⁴ Louise Richardson, *What Terrorists Want*, New York: Random House, 2006, σ. 85-7.

¹⁴⁵ James P. Farwell *Jihadi Video in the 'War of Ideas'*, Survival, 2010

¹⁴⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/2011_Frankfurt_Airport_shooting

άτομα πριν το όπλο του μπλοκαριστεί . Ο Alden και ο Cuddeback πέθαναν ακαριαία.

Έξι μήνες αργότερα ο Uka βρίσκεται στο δικαστήριο της Φρανκφούρτης, κατηγορούμενος για δύο εκ προθέσεως ανθρωποκτονίες και τρεις απόπειρες δολοφονίας και αναφέρει: «Μέχρι σήμερα, προσπαθώ να καταλάβω τι συνέβη και γιατί το έκανα, αλλά δεν μπορώ να καταλάβω. Αυτό που έκανα ήταν λάθος, αλλά δεν μπορώ να το ανατρέψω. Αν με ρωτήσετε γιατί το έκανα, το μόνο που μπορώ να πω είναι πως δεν ξέρω πώς το έκανα». ¹⁴⁷ Οι γερμανοί εισαγγελείς οδηγήθηκαν στα εξής συμπεράσματα, έπειτα από την ανάκριση του Uka. Ο Uka έδρασε κατά των στρατιωτών των ΗΠΑ από εκδίκηση για τους πολέμους στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Η πραγματική αιτία ήταν μία σκηνή από την ταινία με τίτλο “Redacted” του 2007 , η οποία όπλισε την βία του Uka. Η ταινία περιγράφει την περίπτωση μιας στρατιωτικής μονάδας των ΗΠΑ που κατηγορείται και καταδικάζεται για τον βιασμό ενός κοριτσιού και για τη δολοφονία μιας ιρακινής οικογένειας το 2006¹⁴⁹. Μία μέρα πριν από την επίθεση στη Φρανκφούρτη, ο Uka παρακολούθησε ένα βίντεο στο youtube με τίτλο «Αμερικανοί βιάζουν τις Αδελφές μας, ας ξυπνήσει η Ούμμα» και το βίντεο έδειχνε τη σκηνή βιασμού από το ταινία “Redacted”. Το βίντεο παρουσίασε τη σκηνή ως γνήσιο υλικό και ο Uka εξαπατήθηκε, πιστεύοντας ότι το βίντεο σχετιζόταν με πραγματικό βιασμό.

Ο Uka βρήκε τη σύνδεση με το βίντεο μέσω μιας ισλαμικής ιστοσελίδα την οποία είχε επισκεφθεί και του είχε προωθηθεί μέσω του κύκλου ισλαμιστών φίλων του στο facebook. Δήλωσε στη γερμανική αστυνομία ότι οι εικόνες του βιασμού τον τάραξαν και ήταν υποχρεωμένος να ενεργήσει. Ορκίστηκε να κάνει οτιδήποτε για να αποτρέψει τους αμερικανούς στρατιώτες. «Σκέφτηκα τι είδα σε αυτό το βίντεο, και τι θα έκαναν αυτοί οι άνθρωποι».¹⁵⁰ Κατά τη διάρκεια της δίκης, οι εισαγγελείς χρησιμοποίησαν ένα πλήθος αρχείων πολυμέσων από τον υπολογιστή του, το κινητό του και το MP3 player, ως αποδείξεις της διαδικτυακής ριζοσπαστικοποίησής του. Στις 10 Φεβρουαρίου 2012 ο Uka καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη.

¹⁴⁷ <https://www.theguardian.com/world/2011/aug/31/kosovan-albanian-admits-killing-airmen>

¹⁴⁹ Florian Flade, “Frankfurt Airport Shooter Driven by Hollywood Movie,” Periscope Post, March 12, 2011, www.periscopepost.com (προσπελάσιμο 01-12-2018)

¹⁵⁰ Matthias Bartsch, Matthias Gebauer, and Yassin Musharbash, “Facebook Jihad: The Radical Islamist Roots of the Frankfurt Attack,” Spiegel Online International, March 3, 2011, www.spiegel.de (προσπελάσιμο 01-12-2018)

Η ριζοσπαστικοποίηση του Uka μέσω διαδικτύου με την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και την παρακολούθηση βίντεο έγινε γρήγορα. Μακριά από τον εικονικό κόσμο ο Uka δεν παρουσίαζε εξωτερικά σημάδια ριζοσπαστικοποίησης ή τάσεις προς τη βία. Κατά την απευθείας σύνδεση του στο διαδίκτυο, ωστόσο, οι φιλίες που διατηρούσε περιστρέφονταν γύρω από την ανταλλαγή βίντεο και μουσικής τζιχάντ, με αναρτήσεις στο Facebook, στο YouTube και σε άλλους ιστότοπους. Σύμφωνα με τη γερμανική αστυνομική έρευνα ο Uka συμμετείχε συχνά σε ισλαμικά δίκτυα "φίλων" στο Facebook, έπαιζε διαδικτυακά βιντεοπαιχνίδια, όπως το "Call of Duty", και συμμετείχε ενεργά σε online συζητήσεις. Η ριζοσπαστικοποίηση του Arid Uka έγινε χωρίς εκπαίδευση ή συμμετοχή του σε κάποια ριζοσπαστική ή τρομοκρατική ισλαμική οργάνωση. Η παράνομη βία του εκδηλώθηκε ενστικτωδώς και χωρίς συγκεκριμένο σχεδιασμό.

5.1.2. Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με τη χρήση βίντεο

Ο James Farwell σε έρευνα του με τίτλο «Βίντεο-Τζιχάντ, πόλεμος των ιδεών» εξέτασε τρία βίντεο τα οποία δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο οι υποστηρικτές της Αλ Κάιντα προωθούν την προπαγάνδα τους με τη χρήση βίντεο.¹⁵¹ Τα βίντεο έχουν τους τίτλους "The Reemergence of the Crusaders", ένα ωριαίο ντοκιμαντέρ "The Republic of Faluja" και "The Top Ten".¹⁵² Το περιεχόμενο τους αποδεικνύει την ικανότητα των υποστηρικτών της ισλαμικής τρομοκρατίας να χρησιμοποιούν τις ταχέως μεταβαλλόμενες τεχνολογικές συνθήκες προς όφελός τους. Είναι βίντεο υψηλής ποιότητας και για τη δημιουργία του χρησιμοποιήθηκαν τεχνολογίες αιχμής.

Η τεχνική επεξεργασίας των βίντεο είναι ένα μοντάζ εικόνων, οι οποίες εξάγονται από το αρχικό τους βίντεο- πλαίσιο και τοποθετούνται σε ένα άλλο, προκειμένου η νέα σύνθεση να δίνει άλλο νόημα στο μήνυμα που ήθελαν να προωθήσουν τα αρχικά βίντεο. Οι εικόνες ενώθηκαν με κατάλληλη επεξεργασία για να δημιουργηθούν νέα βίντεο, που θα προωθούν ένα καινούριο μήνυμα. Όλα τα βίντεο συνοδεύονται από συναισθηματικά φορτισμένες μουσικές επενδύσεις. Κύριος στόχος της προβολής

¹⁵¹ Daniel Kimmage and Kathleen Ridolfo, *Iraqi Insurgent Media: The War of Ideas and Images* (Washington DC: RFE/RL, 2007), <http://www.rferl.org/content/article/1077316.html> (προσπελάσιμο 21-12-2018)

¹⁵² James P. Farwell (2010) *Jihadi Video in the 'War of Ideas'*, *Survival*, 52:6,

τους ήταν η δυσφήμιση των ΗΠΑ και η προσπάθεια της οργάνωσης να δικαιολογήσει τις μάχες της εναντίον τους. Η έννοια της τζιχάντ χρησιμοποιήθηκε για να προωθήσει το επιχείρημα ότι οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας αγωνίζονται ενάντια σε μια βάνουση και άδικη ξένη παρουσία.¹⁵³

Αυτά τα βίντεο νομιμοποιούν βίαιες τακτικές. Προκαλούν φόβο στους αντιπάλους μέσω προβολής εικόνων βίας, όπως οι αποκεφαλισμοί. Προβάλλουν διδασκαλίες ηγετών, όπως του Αϊμάν αλ Ζαουάχρι, του Μπιν Λάντεν και του Αμπού Μουσάμπ αλ Ζαρκάουι. Δοξάζουν τις επιθέσεις αυτοκτονίας. Καταγράφουν επιθέσεις σκοπευτών, οι οποίοι χρησιμοποιούν ως όπλα αυτοσχέδιες εκρηκτικές συσκευές και αποδεικνύουν την ικανότητα τους να επιτύχουν στρατιωτικούς σκοπούς με επιτυχία. Δείχνουν πώς να χρησιμοποιούν όπλα και να σκοτώνουν ανθρώπους.¹⁵⁴

Το ισλαμικό κράτος έχει δημιουργήσει και κυκλοφορήσει βίντεο επιδεικνύοντας ιδιαίτερη ικανότητα στον χώρο των ηλεκτρονικών μέσων. Ο Weisburd εξέτασε ένα δείγμα από εκατό βίντεο, που προωθήθηκαν διαδικτυακά από υποστηρικτές του ισλαμικού κράτους εντοπίζοντας διάφορα επαναλαμβανόμενα θέματα, όπως τα οφέλη των μελών της οργάνωσης του αυτοαποκαλούμενου ισλαμικού κράτους και την καταδίκη των εχθρών.¹⁵⁵ Πολλά από αυτά τα βίντεο απευθύνονται στον αραβικό κόσμο, αλλά υπάρχουν και βίντεο, που στοχεύουν σε δυτικά ακροατήρια. Τα βίντεο αυτά παράγονται σε διάφορες γλώσσες και προσαρμόζονται στο στυλ με το οποίο είναι εξοικειωμένοι οι νέοι σε δυτικούς πολιτισμούς.¹⁵⁶

Η προσαρμογή των βίντεο στα δυτικά πρότυπα περιλαμβάνει τη χρήση εξελιγμένων τεχνικών παραγωγής, όπως είναι τα πολλά γραφικά, οι γρήγορες περικοπές, η φωνητική αφήγηση και η μουσική επένδυση αποδεικνύοντας ότι οι δημιουργοί έχουν την τεχνογνωσία, που απαιτείται για την παραγωγή βίντεο υψηλού επιπέδου.¹⁵⁷ Τα βίντεο, που παράγονται επίσημα από τους υποστηρικτές του ισλαμικού κράτους εστιάζουν λιγότερο στη βία και περισσότερο στην απεικόνιση διαφόρων στρατιωτών

¹⁵³ Στο ίδιο

¹⁵⁴ James P. Farwell (2010) *Jihadi Video in the 'War of Ideas'*, *Survival*, 52:6

¹⁵⁵ Weisburd, A. 2009. "Comparison of Visual Motifs in Jihadi and Cholo Videos on YouTube." *Studies in Conflict and Terrorism* 32 (12): 1066–1074

¹⁵⁶ Gates, S., and S. Podder. 2015. "Social Media, Recruitment, Allegiance and the Islamic State." *Perspectives on Terrorism* 9 (4): 107–116

¹⁵⁷ Macnair, L., and R. Frank. 2017. "To My Brothers in the West.: A Thematic Analysis of Videos Produced by the Islamic State's al-Hayat Media Center." *Journal of Contemporary Criminal Justice* 33 (3): 234–253

του ισλαμικού κράτους. Προβάλλεται ένα ειδυλλιακό τοπίο, όπου τα μέλη του ισλαμικού κράτους απολαμβάνουν τα οφέλη της κοινότητας, η οποία βρίσκεται στην επικράτεια του ισλαμικού κράτους.¹⁵⁸

5.2. Βιντεοπαιχνίδια και ισλαμική τρομοκρατία

5.2.1. Βιντεοπαιχνίδια ως εκπαιδευτικό εργαλείο

Τα βιντεοπαιχνίδια είναι μια δραστηριότητα σχεδόν τόσο παλιά όσο και οι υπολογιστές. Τα πρώτα προγράμματα βιντεοπαιχνιδιών δημιουργήθηκαν στη δεκαετία του 1960 στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το 1966 ο Ραλφ Μπάερ αποφασίζει να φτιάξει μια μηχανή παιχνιδιού σε συνεργασία με τον Μπιλ Χάρισον. Έφτιαξαν ένα παιχνίδι με το όνομα Chase. Ο Χάρισον δημιούργησε επιπλέον ένα ψεύτικο όπλο, το οποίο ήταν συνδεδεμένο με την μηχανή του παιχνιδιού. Το 1969 δημιουργείται η πρώτη κονσόλα, που είναι αποκλειστικά για χρήση στο σπίτι. Στο τέλος του εικοστού αιώνα το παιχνίδι άρχισε να γίνεται αντιληπτό ως ένας τρόπος ζωής, που είχε σπουδαία κοινωνικά χαρακτηριστικά και σημαντική πολιτιστική σημασία, καθώς καθόριζε όλο και περισσότερο διάφορες τάσεις συμπεριφοράς της νεολαίας.¹⁵⁹

Τα παιχνίδια είναι πολύ διασκεδαστικά, καθώς προκαλούν μερικές από τις πιο έντονες συναισθηματικές εμπειρίες, όπως είναι η διάδραση και το αίσθημα συμμετοχής σε μια εικονική πραγματικότητα.^{160 161} Σήμερα τα βιντεοπαιχνίδια θεωρούνται ότι αποτελούν ένα από τα κορυφαία και δημοφιλή μέσα, που υπάρχουν, καθώς σχεδόν το 30% του παγκόσμιου πληθυσμού παίζει βιντεοπαιχνίδια. Η ηλεκτρονική βιομηχανία ψυχαγωγίας είναι μια από τις πιο ακμάζουσες και ταχύτερα αναπτυσσόμενες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Αποτελούν την αγαπημένη μορφή

¹⁵⁸ Bourrie, M. 2016. *The Killing Game: Martyrdom, Murder and the Lure of ISIS*. Toronto: HarperCollins

¹⁵⁹ Douglas A. Gentile and Craig A. Anderson, "Video Games" in Neil J. Salkind, ed., *Encyclopedia of Human Development* (Thousand Oaks, CA: Sage, 2006), σσ. 1303–1307. Adrienne Shaw, "What Is Video Game Culture? Cultural Studies and Game Studies," *Games and Culture* 5(4) (2010)

¹⁶⁰ Isabela Granic, Adam Lobel, and Rutger C.M.E. Engels, "The Benefits of Playing Video Games," *American Psychologist* 69(1) (January 2014), σ. 71.

¹⁶¹ Aki JKarvinen, "Understanding Video Games as Emotional Experiences," in Bernard Perron and Mark J.P. Wolf, eds., *The Video Game Theory Reader 2* (New York: Routledge, 2009); Alison McMahan, "Immersion, Engagement, and Presence. A Method for Analyzing 3-D Video Games," in Mark J. P. Wolf and Bernard Perron, eds., *The Video Game Theory Reader* (New York: Routledge, 2003); Georgios N. Yannakakis and John Hallam, "Towards Optimizing Entertainment in Computer Games," *Applied Artificial Intelligence* 21 (2007).

Ένα πρόσωπο πίσω από μια οθόνη μπορεί να επηρεάσει ενεργά την πορεία των γεγονότων σε έναν εικονικό κόσμο. Τα βιντεοπαιχνίδια προσφέρουν δυνατότητα συμμετοχής και εμπειρίες απελευθερωμένες από τους περιορισμούς της πραγματικής ζωής.¹⁶² Ένα σωστά σχεδιασμένο παιχνίδι επιτρέπει την παγίδευση του παίκτη στο κόσμο του παιχνιδιού, ενδυναμώνει την αγάπη του παίκτη για αυτό που κάνει και του παρέχει τη δυνατότητα να χαράξει τη δική του εικονική στρατηγική.¹⁶³

Επιπλέον, η διαδραστικότητα των βιντεοπαιχνιδιών καθιστά αυτά τα προγράμματα σπουδαία εργαλεία μάθησης, καθώς οι παίκτες έχουν την ικανότητα κατάρτισης σε ένα ψηφιακό περιβάλλον, το οποίο είναι χωρίς κίνδυνο και συνήθως με χαμηλότερο κόστος από την παραδοσιακή διδασκαλία. Σε αντίθεση με πολλές άλλες μαθησιακές μεθόδους, η εκπαιδευτική διαδικασία που παρέχουν τα βιντεοπαιχνίδια συνοδεύεται από απόλαυση, η οποία γίνεται πολυτιμότερη μέσω της επανάληψης. «Όταν σκεφτόμαστε παιχνίδια, σκεφτόμαστε τη διασκέδαση. Όταν σκεφτόμαστε τη μάθηση, σκεφτόμαστε την εργασία. Τα παιχνίδια μας δείχνουν ότι αυτό είναι λάθος και πετυχαίνουν να ενεργοποιήσουν τη βαθιά εκμάθηση, η οποία είναι και η ίδια μέρος της διασκέδασης».¹⁶⁴ Αυτή η λειτουργία είναι ιδιαίτερα ορατή, όταν πρόκειται για προσομοιώσεις, που αποτελούν μοντέλο δραστηριότητας της πραγματικής ζωής, όπως για παράδειγμα η πιλοτική χρήση αεροσκαφών (Digital Combat Simulator).

5.2.2. Διαδικτυακά βιντεοπαιχνίδια, ένα εργαλείο για την τζιχάντ

Το τεράστιο μέγεθος της αγοράς βιντεοπαιχνιδιών και η δημοτικότητα των προγραμμάτων αυτού του είδους είναι ο κύριος παράγοντας, ο οποίος εγείρει το ενδιαφέρον των εξτρεμιστικών οργανώσεων της ισλαμικής τρομοκρατίας για τη χρήση τους προς όφελος της προπαγάνδας τους. Πολλά προγράμματα διατίθενται μέσω ποικίλων ηλεκτρονικών συσκευών μέσω εφαρμογών προγράμματος

¹⁶² Ute Ritterfeld and Ren_e Weber, "Video Games for Entertainment and Education," in Peter Vorderer

and Bryant Jennings, eds., *Playing Video Games: Motives, Responses, and Consequences* (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2006), σ. 401

¹⁶³ Alison McMahan, "Immersion, Engagement, and Presence. A method for analyzing 3-D Video Games," in Mark J. P. Wolf and Bernard Perron, eds., *The Video Game Theory Reader* (New York: Routledge, 2003), σ. 68.

¹⁶⁴ James Paul Gee, "Learning by Design: Good Video Games as Learning Machines," *E-Learning 2* (1) (2005), σ. 15

περιήγησης, ακόμη και εξομοιωτών. Τα βιντεοπαιχνίδια μπορούν να αποτελέσουν τον τέλειο φορέα μετάδοσης μηνυμάτων τζιχάντ, καθώς μπορούν δυνητικά να φτάσουν σε δισεκατομμύρια χρήστες σε ολόκληρο τον κόσμο. Η διαδικτυακή τζιχάντ, η οποία διασπείρεται στο διαδίκτυο σε μεγάλο βαθμό μέσα από βίντεο, ηχογραφήσεις, ηχητικές δηλώσεις και ηλεκτρονικά περιοδικά, μπορεί να επωφεληθεί από την χρήση βιντεοπαιχνιδιών και να φτάσει σε ακροατήρια που δεν είναι ακόμη εξοικειωμένα.¹⁶⁵

Η ανάπτυξη πιο εξελιγμένων ευφών συστημάτων μπορούν να χρησιμοποιηθούν από ισλαμιστές τρομοκράτες ως εκπαιδευτικές πλατφόρμες της «εικονικής τζιχάντ». Οι υποστηρικτές των ισλαμικών οργανώσεων μπορούν να χρησιμοποιήσουν τροποποιημένο λογισμικό και να βιώνουν ή να αποκτούν ορισμένες δεξιότητες, όπως η χρήση πυροβόλων όπλων ή ακόμη και την προαναφερθείσα δοκιμή αεροσκαφών. Αυτή η επιλογή έχει ήδη δοκιμαστεί, καθώς οι προσομοιωτές πτήσης χρησιμοποιήθηκαν από τρομοκράτες κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας τους για τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου.¹⁶⁶

Η χρήση βιντεοπαιχνιδιών για εκπαιδευτικούς σκοπούς έχει τρία βασικά πλεονεκτήματα έναντι των παραδοσιακών τρόπων προπαγάνδας τζιχάντ με τη μορφή βίντεο, βιβλίων, εγχειριδίων και άρθρων σε ηλεκτρονικά περιοδικά. Πρώτον, συνδυάζουν τη διαδικασία εκμάθησης με την απόλαυση. Η επανάληψη της εκμάθησης μέσω του παιχνιδιού δεν κουράζει, αλλά απεναντίας γίνεται αναζωογονητική. Επιπλέον, ορισμένα παιχνίδια είναι εξαιρετικά εθιστικά με αποτέλεσμα η εικονική μάθηση να αποκτά πλεονέκτημα έναντι των παραδοσιακών μορφών μάθησης. Δεύτερο σημαντικό πλεονέκτημα είναι η διαδραστικότητα. Οι παίκτες έχουν τη δυνατότητα να χειραγωγήσουν διάφορα αντικείμενα στον εικονικό κόσμο με την χρήση συσκευών υπολογιστών. Αυτό είναι αδύνατο να συμβεί από άλλα μέσα τα οποία παρέχουν αυστηρά θεωρητικές γνώσεις. Τρίτον, τα παιχνίδια μπορούν να παρέχουν γνώσεις, αλλά ταυτόχρονα και σε κάποιο βαθμό δεξιότητες. Έχουν την δυνατότητα τροποποίησης και εύκολης προσαρμογής προκειμένου να αναπτυχθούν ορισμένες δεξιότητες ή να μεταβληθεί ο εικονικός κόσμος στις ανάγκες

¹⁶⁵ Yannick Veilleux-Lepage, “Paradigmatic Shifts in Jihadism in Cyberspace: The Emerging Role of Unaffiliated Sympathizers in Islamic State’s Social Media Strategy,” *Journal of Terrorism Research* 7(1) (2016).

¹⁶⁶ National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 9/11 Commission Report, 2004, σ. 157–158

της εκάστοτε εξτρεμιστικής οργάνωσης για να επιτευχθεί δημιουργία τεχνητών χώρων κατάρτισης.

Κάποια βίαια βιντεοπαιχνίδια μπορεί να τονώσουν την επιθετικότητα, όπως αποδεικνύεται από πολλαπλές μελέτες. Οι Μπους και Άντερσον δηλώνουν ότι «αρκεί μια έρευνα να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η βίαιη έκθεση σε βιντεοπαιχνίδια μπορεί να προκαλέσει την επιθετική συμπεριφορά και ότι η επανειλημμένη έκθεση σε βίαια βιντεοπαιχνίδια συνδέεται με σοβαρές μορφές επιθετικότητας και βίας».¹⁶⁷ Αυτό το αρνητικό χαρακτηριστικό προφανώς αποτελεί μεγάλο πλεονέκτημα για τους τρομοκράτες. Συνεπώς τα βίαια βιντεοπαιχνίδια μπορούν να παρέχουν όχι μόνο επιλογές κατάρτισης για τέτοια δράση, αλλά και να τους πυροδοτήσει στην πραγματικότητα. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η cyber τζιχάντ προσπαθεί να εμπνεύσει τους ανθρώπους, που τείνουν προς τη βία και το γεγονός ότι το βίαιο περιεχόμενο τους, τους μεταφέρει σε έναν εικονικό κόσμο, μπορεί μερικές φορές να τους ενεργοποιήσει προς επιθετικές ενέργειες.

Τέλος, η πλειοψηφία των δημοφιλών παιχνιδιών σήμερα περιέχει επιλογές για πολλούς παίκτες, οι οποίες επιτρέπουν νέους τύπους αλληλεπιδράσεων μεταξύ των παικτών. Το διαδικτυακό παιχνίδι, ειδικά με τη μορφή του Multiplayer Games Online, επιτρέπει την εμφάνιση διαφόρων κοινωνικών ευκαιριών. Ανάλογα με το είδος και τις τεχνολογίες που εκμεταλλεύονται, οι παίκτες μπορούν να έρθουν σε επαφή και να επηρεάσουν το παιχνίδι δεκάδων χρηστών, όπως το Counter-Strike Online game, εκατοντάδων, το World of Warcraft, ή ακόμα και χιλιάδων, όπως το Single-Shard MMO Eve Online χρηστών ταυτόχρονα, γεγονός που προσφέρει ενδιαφέρουσες ευκαιρίες για την διάδοση της τζιχάντ προπαγάνδας.

5.2.3.Βιντεοπαιχνίδια στην προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας

Οι πρώτες σοβαρές προσπάθειες να χρησιμοποιηθούν τα βιντεοπαιχνίδια ως εργαλεία προπαγάνδας σχετίζονταν με την έναρξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα. Η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου έγινε αντανάκλαση στα προϊόντα της βιομηχανίας ψυχαγωγίας ηλεκτρονικών

¹⁶⁷ Brad J. Bushman and Craig A. Anderson, "Violent Video Games and Hostile Expectations: A Test of the General Aggression Model," *Personality and Social Psychology Bulletin* 28(12) (2002), σ. 1679.

παιχνιδιών, η οποία κυκλοφόρησε πολλαπλά προγράμματα, που απεικονίζουν τον αγώνα ενάντια στους ισλαμιστές τρομοκράτες.¹⁶⁸ Αυτό προκάλεσε την αντίδραση τόσο από διάφορους μουσουλμάνους προγραμματιστές, όσο και από ορισμένες τρομοκρατικές οργανώσεις που παρήγαγαν πολλά παιχνίδια στην προσπάθεια να αντιστρέψουν αυτήν την αντίληψη επιτρέποντας στους χρήστες να πολεμήσουν ενάντια στη Δύση και τους συμμάχους της.

Το *Splinter Cell* είναι ένα παιχνίδι, που περιστρέφεται γύρω από τα γεγονότα της 9/11,¹⁶⁹ ενώ το *Counter-Strike* επιτρέπει ομάδες από αντιμαχόμενες πλευρές να αναλάβουν το ρόλο τρομοκρατών και αντιτρομοκρατών.¹⁷⁰ Το *Warfighter* επιτρέπει στους παίκτες να γίνουν τρομοκράτες, οι οποίοι θα μπορούσαν να έχουν κάποια ψυχολογικά και εκπαιδευτικά οφέλη.¹⁷¹

Το 2006, η ομάδα της Αλ Κάιντα πραγματοποίησε αλλαγές στο σκοπευτή του βιντεοπαιχνιδιού “*Quest for Saddam*” και εισήγαγε ένα άλλο παιχνίδι, που ονομάζεται “*Quest for Bush*”. Στόχος του αρχικού παιχνιδιού ήταν να σκοτώσει τους ιρακινούς στρατιώτες και να συλλάβει τον Σαντάμ Χουσεΐν, ενώ η Αλ Κάιντα στο νέο παιχνίδι ανέτρεψε εντελώς τους ρόλους των παικτών. Νέος στόχος πλέον είναι να πολεμήσει του αμερικανούς στρατιώτες και τελικά να σκοτώσει τον Μπους. Ο Wafaa Bilal έκανε περισσότερες προσαρμογές στο ίδιο παιχνίδι, το οποίο ονόμασε “*Night of Bush Capturing*”¹⁷². Η βίντεο έκδοση του παιχνιδιού του Bilal έδινε τη() δυνατότητα στον παίκτη να μπει στη θέση βομβιστή αυτοκτονίας, ο οποίος σκοπεύει να σκοτώσει τον πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών»¹⁷³.

Ένα νέο κεφάλαιο στην ιστορία της σχέσης της τζιχάντ με τα βιντεοπαιχνίδια ξεκίνησε στις αρχές του 2014 με την εμφάνιση της διαδικτυακής τζιχάντ καμπάνιας του Ισλαμικού Κράτους. Η εξαιρετικά αποτελεσματική μηχανή προπαγάνδας της, υποστηριζόμενη από ανεξάρτητους υποστηρικτές, προσαρμοσε ένα καινοτόμο

¹⁶⁸ Muniba Saleem and Craig A. Anderson, “Arabs as Terrorists: Effects of Stereotypes Within Violent Contexts on Attitudes, Perception and Affect,” *Psychology of Violence* 3(1), 2013.

¹⁶⁹ Robert Young, “Going Fifth Freedom: Fighting the War on Terror in the *Splinter Cell*: Blacklist Video Game,” *Critical Studies on Terrorism* 8, no. 1 (2015): 147–62

¹⁷⁰ 21 James Newman, *Playing with Videogames* (Abingdon, UK: Routledge, 2008), 169; Phoebe Wild, “Sam Fisher and the ‘War on Terror’: An Analysis of *Splinter Cell* in a Post-9/11 Context,” *Critical Studies on Terrorism* 7, no. 3 (2014): 434–45

¹⁷¹ Marcus Schulzke, “The Virtual War on Terror: Counterterrorism Narratives in Video Games,” *New Political Science* 35, no. 4 (2013): 586–603

¹⁷² Alec Charles, “Playing with One’s Self: Notions of Subjectivity and Agency in Digital Games,” *Eludamos. Journal for Computer Game Culture* 3, no. 2 (2009): 281–94

¹⁷³ Robert W. Sweeny, “Pixellated Play: Practical and Theoretical Issues Regarding Videogames in Art Education,” *Studies in Art Education* 51, no. 3 (2010): 263.

λογισμικό στην ηλεκτρονική ψυχαγωγία ως μέσο που συνδυάζει διασκέδαση με προπαγάνδα. Οι ανεξάρτητοι υποστηρικτές του Ισλαμικού Κράτους χρησιμοποίησαν τροποποιημένες εκδόσεις ήδη υπάρχοντων προγραμμάτων AAA¹⁷⁴ παιχνιδιών. Αυτό έγινε για τρεις σημαντικούς λόγους. Πρώτον, οι οπαδοί του Ισλαμικού Κράτους δεν διέθεταν τις απαιτούμενες δεξιότητες και πόρους για την ανάπτυξη ενός βιντεοπαιχνιδιού συγκρίσιμης ποιότητας με αυτά που κυκλοφορούν από αμερικανικές ή ευρωπαϊκές εταιρείες. Δεύτερον, η κατάλληλη ανάπτυξη λογισμικού και η διαδικασία, συμπεριλαμβανομένου του προγραμματισμού, του σχεδιασμού και της αντιμετώπισης προβλημάτων, συνήθως απαιτεί πολλά χρόνια. Τρίτον, στόχευαν στη δημιουργία περιεχομένου, το οποίο θα ήταν γοητευτικό ή τουλάχιστον «εύπεπτο» για ένα τεράστιο και απαιτητικό κοινό. Έτσι, χρησιμοποιώντας ήδη υπάρχοντα και αναγνωρισμένα βιντεοπαιχνίδια θα πραγματοποιούνταν οι ανωτέρω στόχοι εύκολα και άμεσα.

Αρχικά, στα μέσα του 2014 τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ανέφεραν ότι το ισλαμικό κράτος εκμεταλλεύτηκε τα ευρέως αναγνωρισμένα 3 D shooter Grand Theft Auto 5 για να προσεγγίσουν τη νεολαία. Διαδόθηκε ότι δημιούργησε μια ειδική τροποποίηση του παιχνιδιού σε τζιχάντ παιχνίδι - Salil al- Sawarim (The Clanging of the Swords), η οποία είναι τίτλος γνωστού nasheed¹⁷⁵, το οποίο συχνά χρησιμοποιείται από το ισλαμικό κράτος. Αυτό το λογισμικό προωθήθηκε από ένα τρέιλερ που κυκλοφόρησε διαδικτυακά. Ωστόσο, η προώθηση του τρέιλερ ήταν απλώς ένας τρόπος για να τραβήξει την προσοχή των μέσων ενημέρωσης, καθώς δεν έγινε σαφές εάν το παιχνίδι ήταν πραγματικά παραγόμενο ή όχι.¹⁷⁶

Επιπλέον, υπάρχει διαθέσιμο ένα δεύτερο τρέιλερ στο διαδίκτυο. Προωθήθηκε από τον χρήστη ElTrevorani Abu Bakar και είναι μια σαφής αναφορά σε έναν από τους κύριους πρωταγωνιστές της GTA5 τον Trevor Philips. Το φόντο του τρέιλερ περιέχει το έμβλημα Al-Furqan Media του ισλαμικού κράτους.¹⁷⁷ Αποτελείται από το μαύρο

¹⁷⁴ Το AAA είναι μια ανεπίσημη ταξινόμηση, που χρησιμοποιείται για βιντεοπαιχνίδια, που παράγονται και διανέμονται από έναν μεσαίου μεγέθους ή μείζονα εκδότη, συνήθως με υψηλότερους προϋπολογισμούς ανάπτυξης και μάρκετινγκ.

¹⁷⁵ Ένα nasheed είναι ένα έργο φωνητικής μουσικής που τραγουδιέται a cappella ή συνοδεύεται από κρουστά όργανα. Τα Nasheed είναι δημοφιλή σε όλο τον ισλαμικό κόσμο. Το υλικό και οι στίχοι ενός nasheed συνήθως αναφέρονται σε ισλαμικές πεποιθήσεις, ιστορία και θρησκεία, καθώς και σε τρέχοντα γεγονότα

¹⁷⁶ Ahmed al-Rawi, "Video Games, Terrorism and ISIS's Jihad 3.0," *Terrorism and Political Violence* 28(4) (2016), σ. 7.

¹⁷⁷ ElTrevoraniAbuBakar, YouTube <https://www.youtube.com/channel/UCqVVARLOwX97NoAVyQNFw3Q>

λογότυπο του ισλαμικού κράτους και ξεκινά με σκοπευτές και πολλές βόμβες που στρέφονται εναντίον της στρατιωτικής δύναμης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σε ένα αεροδρόμιο. Και τα δύο τρέιλερ είναι παρόμοια ως προς το τζιχάντ περιεχόμενο τους. Χρησιμοποιούν την ίδια μουσική υπόκρουση, το nasheed -Salil al-Sawarim, περιέχουν ανάλογους τύπους σκηνών εκτελέσεων και εκμεταλλεύονται παρόμοια γραφικά, αλλά και ειδικά ηχητικά εφέ .

Το GTA5 δεν είναι το μόνο παιχνίδι AAA, που έχουν εκμεταλλευτεί οι οπαδοί του ισλαμικού κράτους. Η ανεπίσημη τροποποίηση του προσομοιωτή ARMA3 3 D FPS, χρησιμοποιήθηκε από τους υποστηρικτές του ισλαμικού κράτους και αποτέλεσε μέσο για την προώθηση της τζιχάντ.¹⁷⁸ Η τροποποιημένη έκδοση του ARMA3 παρουσίαζε τα μέλη του ισλαμικού κράτους σε διάφορες, νικηφόρες μάχης() και μάλιστα αναπαράχθηκε μια επίθεση αυτοκτονίας αυτοσυντηρούμενης εκρηκτικής συσκευής . Αναρτήσεις αυτού το είδους κυκλοφόρησαν στο YouTube το 2015, σε συνδυασμό με το γνωστό nasheed, για άλλη μια φορά, Salil al-Sawarim.

Το μοναδικό πρόγραμμα, που αναπτύχθηκε στα πλαίσια της εκστρατείας τζιχάντ, διαφημίστηκε και κυκλοφόρησε ηλεκτρονικά από το επίσημο κέντρο προπαγάνδας της Maktaba al-Himma είναι το πρόγραμμα Huroof. ¹⁷⁹ Αρχικά, σχεδιάστηκε τόσο για τους επιτραπέζιους υπολογιστές, όσο και για το λειτουργικό σύστημα Android. Είναι το μόνο γνωστό παιχνίδι πολλαπλών πλατφορμών, που δημιουργήθηκε από τρομοκρατική οργάνωση. Στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε ως διαδραστικός αραβικός δάσκαλος αλφαβήτου για μικρά παιδιά. Το γραφικό και ηχητικό του στυλ είναι τύπου cartoon και ως εκ τούτου ξεχωρίζει από όλα τα άλλα παιχνίδια τζιχάντ. ¹⁸⁰ Συνδυάζει φωτεινά χρώματα, εικόνες από δέντρα, σύννεφα, τρένα, μπαλόνια, καθώς και άλλα κλασικά γραφικά, που χρησιμοποιούνται σε βιβλία για τα παιδιά, με στρατιωτικό λεξιλόγιο και εικονογραφήσεις όπλων, σφαιρών και πυραύλων, κανονιών. Αυτά τα γραφικά συνοδεύονται με σύμβολα του ισλαμικού κράτους, όπως το μαύρο πρότυπο. Το παιχνίδι εκμεταλλεύεται, επίσης, τη μουσική nasheed για να διδάξει στα παιδιά το αλφάβητο, το οποίο είναι μια τέλεια μέθοδος για να επιτρέψει στα μικρά παιδιά να εξοικειωθούν με άλλα τραγούδια τζιχάντ στο μέλλον. Η εφαρμογή κατανεμήθηκε

¹⁷⁸ John Hall, "This Video Game that Allows You to Play as an ISIS Fighter Slaughtering Westerners: Islamists Give Away Combat Simulator in a Bid to Recruit Children and Young Men," DailyMail,

¹⁷⁹ Rumiyah, no. 2 (2016), σ. 31.

¹⁸⁰ <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-releases-app-for-children-to-learn-arabic-alphabet-using-jihadist-songs-and-cartoons-of-weapons-a7025476.html>;

χρησιμοποιώντας διάφορα κανάλια, όπως το Telegram και ιστότοπους κοινής χρήσης αρχείων.¹⁸¹

Συνοψίζοντας, το ισλαμικό κράτος στην προπαγάνδα του μέσω των βιντεοπαιχνιδιών, πλην της αντικατάστασης των «ηρώων» και των «κακοποιών», χρησιμοποιεί άλλες βασικές πτυχές του παιχνιδιού για να επηρεάσει τις απόψεις των παικτών. Αυτές οι πτυχές περιλαμβάνουν:

- έμφαση σε σκηνές, που παρουσιάζουν τη δυστυχία και τις κακουχίες των μουσουλμανικών κοινοτήτων. Αυτό εξυπηρετεί όχι μόνο ως μηχανισμός αφήγησης επιτρέποντας στον παίχτη να «βιώσει» εικονική πραγματικότητα, αλλά και ως δικαιολογία πίσω από τις τρομοκρατικές δραστηριότητες του ισλαμικού κράτους.
- οθόνες εκκίνησης, που παρουσιάζουν προφίλ "φίλων και εχθρών", καθώς και διάφορα εμβλήματα του τρομοκρατικές οργανώσεις ·
- παιχνίδια, που τελειώνουν σε πίστες όπου στην οθόνη εμφανίζονται μηνύματα «δοξασίας του μαρτυρίου»
- ηχογραφήματα, με τη μορφή της μουσικής των anashid.

Τέλος, η σχεδίαση λογισμικού από τεχνολογίες εικονικής πραγματικότητας, μακροπρόθεσμα, είναι δυνατό να προσφέρει όλο και περισσότερες ευκαιρίες για να εκπαιδευτούν παίκτες με πραγματική μαχητική εμπειρία, η οποία μπορεί να είναι επωφελής όχι μόνο για το στρατό, αλλά και για τις τρομοκρατικές ομάδες. Η χρήση τέτοιων προγραμμάτων από την ισλαμική τρομοκρατία ενδέχεται να οδηγήσει στο μέλλον σε ένα πλήρως αναπτυγμένο εργαλείο ριζοσπαστικοποίησης, εμπνεύσεως και κατάρτισης των υποστηρικτών της.

¹⁸¹ Lizzie Dearden, "ISIS Releases App for Children to 'Learn Arabic Alphabet' Using Jihadist Songs and Cartoons of Weapons," *The Independent*.

Κεφάλαιο 6. Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας με την προώθηση anashid στο διαδίκτυο.

Η ισλαμική τρομοκρατία στην προσπάθεια της να διευρύνει την προπαγάνδα της χρησιμοποιεί ως μέσο και τη μουσική έκφραση. Το μουσικό είδος που χρησιμοποιούν για να προωθήσουν τη τζιχάντ ιδεολογία είναι το nasheed. Η ανάλυση των μουσικών χαρακτηριστικών του nasheed, όπως η μη χρήση μουσικών οργάνων, αλλά και το περιεχόμενο των κειμένων των anashid, οδηγεί άμεσα στο συμπέρασμα ότι αυτό το μουσικό είδος του μουσουλμανικού κόσμου γίνεται αντικείμενο αποτελεσματικής ριζοσπαστικοποίησης των υποστηρικτών της ισλαμικής τρομοκρατίας. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις της Αλ Κάιντα και του αυτοαποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους συνέθεσαν τα δικά τους anashid και τα προώθησαν εύκολα και γρήγορα μέσω διαδικτύου, άλλοτε ως απλή μουσική παραγωγή και άλλοτε ως μουσική επένδυση σε βίντεο, με σκοπό η μουσική να οδηγήσει τους ακροατές σε δράση σύμφωνα με το μήνυμα της προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας.

6.1. Nasheed και τα μουσικά χαρακτηριστικά του

Η μουσική για το Ισλάμ αποτελούσε και αποτελεί ένα θέμα ποικίλων διαφωνιών και συζητήσεων. Ένα ζήτημα, που αμφισβητήθηκε και αμφισβητείται έως σήμερα.¹⁸² Οι συζητήσεις έχουν γίνει προς διερεύνηση της δυνατότητας χρήσης της μουσικής στο Ισλάμ, την χρήση μουσικών οργάνων, κυρίως την χρήση τύμπανων, και τις διαφορές ανάμεσα στα ακούσματα, τις κορανικές απαγγελίες και τη μουσική.

Το κάλεσμα για προσευχή (adhānor) αποτελεί ένα είδος ακούσματος του μουσουλμανικού κόσμου. Η adhān¹⁸³ και παρόμοιες μορφές θεωρούνται στο μουσουλμανικό κόσμο απαγγελίες, θρησκευτικές ψαλμωδίες ή ποίηση. Το Κοράνι

¹⁸² Scott L. Marcus, *Music in Egypt* (New York: Oxford University Press, 2007), 89–95, Jonas Otterbeck, “Battling over the Public Sphere: Islamic Reactions to the Music of Today,” *Contemporary Islam* 2 (2008): 211–28

¹⁸³ Η adhan, athan, azaan (αραβικά: اذان [ʔaðaːn]) είναι η ισλαμική κλήση λατρείας, που απαγγέλλεται από τον μουεζίνη σε καθορισμένες ώρες της ημέρας. Η ρίζα της λέξης είναι «adhina اذن» για να ακούσετε, για να ενημερωθείτε. Άλλο παράγωγο αυτής της λέξης είναι η λέξη 'udhun (أذن), που σημαίνει «αυτί». Η adhan καλείται από ένα μουεζίνη πέντε φορές την ημέρα από το τζαμί, παραδοσιακά από τον μιναρέ καλώντας τους μουσουλμάνους για υποχρεωτική λατρεία (salat). Στη σύγχρονη εποχή τα ηχεία έχουν εγκατασταθεί σε μιναρέδες για το σκοπό αυτό.

και άλλα ισλαμικά κείμενα απαγγέλλονται και οι μεταβολές του φωνητικού ηχοχρώματος εξωραΐζουν το θρησκευτικό μήνυμα και βοηθούν στη συναισθηματική ανύψωση της ισλαμικής διδασκαλίας. Ο Michael Frishkopf αναφέρει: «Η απαγγελία δεν είναι ποτέ μόνο ένα ζήτημα της γνωστικής αντίληψης του κορανικού κειμένου και του νοήματος του. Αντίθετα, κατά κύριο λόγο επικρατεί το συναίσθημα, καθώς η συναισθηματική δύναμη αναδύεται μέσα από τις έννοιες του θεϊκού κειμένου, αλλά και του ηχητικού υποστρώματος που δημιούργησε ο συντάκτης». ¹⁸⁴

Το μουσικό είδος, που επικρατεί ανάμεσα στους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας είναι το *nasheed*. Η χρήση του όρου αναφέρεται σχεδόν σε οποιοδήποτε είδος δημιουργίας κειμένου ή ποιητικής αναφοράς στις πτυχές του Ισλάμ.¹⁸⁵ Οι περισσότεροι ιστορικοί της ισλαμικής μουσικής ορίζουν το *nasheed* ως ένα φωνητικό είδος. Ο Amnon Shiloah αναφέρει ότι το *nasheed* συνδέεται με τις δημόσιες απαγγελίες ποίησης σε προ-ισλαμικούς χρόνους. Ο Shiloah χρησιμοποιεί για το *nasheed* άλλοτε τον όρο «θρησκευτικό ποιητικό είδος» και άλλοτε «φωνητικός αυτοσχεδιασμός».¹⁸⁶ Η Birgit Berg αναφέρει ότι το *nasheed* είναι «διάλεξη ή αντήχηση και η κύρια λειτουργία του είναι ο καθορισμός της ορθής συμπεριφοράς, που αναφέρεται στη θρησκευτική διδασκαλία μέσω της προώθησης των στίχων».¹⁸⁷ Η Patricia Matusky και ο Tan Sooi Beng στη μελέτη τους για τη μουσική της Μαλαισίας εντόπισαν το «πρώτο» *nasheed*, "Tala 'al-Badru' Alayna" (Ω, το άσπρο φεγγάρι ανήλθε πάνω μας), το οποίο τραγούδησε το πλήθος στη Μεδίνα, όταν συγκεντρώθηκε για να καλωσορίσει τον προφήτη Μωάμεθ μετά το ταξίδι του από τη Μέκκα.¹⁸⁸

Τα *anashid*, που χρησιμοποιούνται από τους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας έχουν χαρακτηριστικά της μουσικής *a cappella*.¹⁸⁹ Τα κείμενα ασχολούνται με θέματα, που σχετίζονται με το τζιχάντ και την έννοια του μαρτυρίου. Αρκετές φορές για την σύνθεση των *anashid* χρησιμοποιούνται ηχητικά εφέ, ήχοι από

¹⁸⁴ Michael Frishkopf, "Mediated Qur'anic Recitation and the Contestation of Islam in Contemporary Egypt," in Nooshin, *Play of Power*, σ.80–81

¹⁸⁵ Birgit Berg, "'Authentic' Islamic Sound? Orkes Gambus Music, the Arab Idiom, and Sonic Symbols in Indonesian Islamic Musical Arts," in *Divine Inspirations: Music and Islam in Indonesia*, ed. David D. Harnish and Anne K. Rasmussen (New York: Oxford University Press, 2011), 222–23.

¹⁸⁶ Shiloah, *World of Islam*, σ. 4–5, 74, 156

¹⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 207–40

¹⁸⁸ Patricia Matusky and Tan Sooi Beng, *The Music of Malaysia: The Classical, Folk, and Syncretic Traditions* (Burlington, VT: Ashgate, 2004), σ.262

¹⁸⁹ *A cappella*, η μουσική από ομαδικό ή σόλο τραγούδι χωρίς συνοδεία οργάνων

πυροβολισμούς, εκρήξεις και άλλους φυσικούς ήχους, όπως βρυχηθμοί λιονταριών, και ανθρώπινες φωνές.¹⁹⁰

Τα anashid διέπονται από το παραδοσιακό σύστημα maqām, που προέρχεται από την αραβική κοσμική μουσική. Η λέξη maqam στα αραβικά σημαίνει θέση. Το αραβικό maqam είναι ένας τύπος μελωδίας, μια «τεχνική αυτοσχεδιασμού», που ορίζει τις θέσεις, τα σχέδια και την ανάπτυξη ενός μουσικού κομματιού.¹⁹¹ Ο Habib Touma εντοπίζει τις περισσότερες μορφές θρησκευτικής μουσικής στο σύστημα maqām, ένα τρόπο οργάνωσης του τονικού συστήματος, που προέρχεται από την κοσμική μουσική της προ-ισλαμικής τέχνης. Το σύστημα maqām ρυθμίζει την οργάνωση της μελωδίας και μπορεί να θεωρηθεί ανάλογο με το σύστημα οργάνωσης των δυτικών μουσικών τρόπων.¹⁹²

Το κείμενο είναι το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του nasheed. Ο Abu Ratib, ένας από τους πιο αναγνωρισμένους τραγουδιστές στον μουσουλμανικό κόσμο, αναφέρει: «το nasheed δίνει προτεραιότητα στους στίχους, οι λέξεις και οι έννοιες των τραγουδιών είναι το πιο σημαντικό κομμάτι, πιο σημαντικό ακόμη και από το maqam». ¹⁹³ Το nasheed προορίζεται να μεταδώσει μηνύματα μέσα από τα κείμενα του.¹⁹⁴

Οι ακροατές ακούν πολλές φορές τα anashid από εξειδικευμένες εγγραφές, που χρησιμοποιούν μια μεγάλη ποικιλία σύγχρονων τεχνικών καταγραφής, όπως την αντήχηση (reverb), την καθυστέρηση (delay), ή τη στερεοφωνική μετακίνηση (stereo panning). Αυτές οι τεχνικές χρησιμοποιούνται προκειμένου το μήνυμα να επιδράσει στους ακροατές εντονότερα, χωρίς να παραβιάζουν την εντολή «χωρίς χρήση οργάνων». Επιπλέον χρησιμοποιούνται προκειμένου να δημιουργήσουν ένα ήχο αντίστοιχο του ηχητικού περιβάλλοντος ενός μεγάλου τζαμιού.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Touma, Habib Hassan, Η Μουσική των Αράβων, Πόρτλαντ, Όρεγκον: Amadeus (1996)

¹⁹¹ Στο ίδιο

¹⁹² Marcus, Music in Egypt, σ.23–24.

¹⁹³ Pieslak, Jonathan R. Series: Music Culture. Middletown, Connecticut : Wesleyan. 2015, Radicalism and Music : An Introduction to the Music Cultures of Al-Qa'ida, Racist Skinheads, Christian-Affiliated Radicals, and Eco-Animal Rights Militants σ.28

¹⁹⁴ ΣΤΟ ΙΔΙΟ

¹⁹⁵ Στο ίδιο

6.2. Ριζοσπαστικοποίηση στο διαδίκτυο - anashid

Διαφορές μελέτες για ριζοσπαστικές και τρομοκρατικές ομάδες αναφέρουν ότι η ένταξη σε αυτές τις ομάδες, δεν οφείλεται τόσο στην ιδεολογία που χαρακτηρίζει την ομάδα, αλλά περισσότερο στους κοινωνικούς δεσμούς. Οι διαπροσωπικές σχέσεις αποτελούν το αρχικό στάδιο πρόσληψης των μελών και η ιδεολογική αποδοχή ακολουθεί μεταγενέστερα.¹⁹⁶

Το διαδίκτυο επιταχύνει τη διαδικασία δημιουργίας κοινωνικών δεσμών, μολονότι οι διαπροσωπικοί δεσμοί αναπτύσσονται και ενισχύονται χωρίς προσωπική επαφή. Έρευνα της Madleine Gruen και του Gabriel Weimann υποστηρίζει ότι το διαδίκτυο αποτελεί ένα εύφορο έδαφος για την πρόσληψη νέων τρομοκρατών της ισλαμικής τρομοκρατίας.¹⁹⁷ Τα φόρουμ της ισλαμικής τρομοκρατίας μέσω των οποίων επικοινωνούν οι υποστηρικτές της έχουν συχνά ως κεντρικό σημείο αναφορά, το θέμα της τζιχάντ με αποτέλεσμα να ενισχύουν ιδεολογικά τα νεοεισερχόμενα μέλη των οργανώσεων. Το διαδίκτυο επιτρέπει στους υποστηρικτές της τζιχάντ να επικοινωνούν χωρίς περιορισμούς ξεπερνώντας τον πολιτισμό, τη γεωγραφία και τη θρησκεία.¹⁹⁸

Δεδομένης της ικανότητας του διαδικτύου να προσφέρει ένα σχεδόν απεριόριστο περιβάλλον επικοινωνίας, οι διαπροσωπικοί δεσμοί, και ιδίως εκείνοι που σφυρηλατούνται γύρω από τη μουσική, μπορούν να αναπτυχθούν πιο γρήγορα και με μεγαλύτερη ένταση. Η μουσική έχει την ικανότητα να σφυρηλατεί κοινωνικούς δεσμούς. Η Tia DeNora στο έργο της «Μουσική στην καθημερινή ζωή», αναφέρει ότι η μουσική ενώνει τους ανθρώπους μέσω της κοινής εμπειρίας της απόλαυσης, και αυτή η ενοποιητική διαδικασία αποτελεί ένα ισχυρό μέσο για συμμετοχή σε μια ομάδα ενισχύοντας ταυτόχρονα την ύπαρξη της ομάδας».¹⁹⁹

Η μουσική κουλτούρα μιας ριζοσπαστικής οργάνωσης γίνεται αντανάκλαση της μαχητικής δράσης της. Ο Anwar al- Awlaqi ισχυρίστηκε ότι ένα καλό ισλαμικό

¹⁹⁶ Randy Blazak, "White Boys to Terrorist Men: Target Recruitment of Nazi Skinheads," *American Behavioral Scientist* 44, no. 6 (2001): 982–1000, Marc Sageman, *Understanding Terror Networks* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004)

¹⁹⁷ Gruen, "Innovative Recruitment"; Gabriel Weimann, "Terrorist Dot Com: Using the Internet for Terrorist Recruitment and Mobilization," in Forest, *Making of a Terror - ist*, 1:53–65.

¹⁹⁸ Στο ίδιο

¹⁹⁹ Tia DeNora, *Music in Everyday Life* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), σ.111

Οι βομβαρδιστές του μαραθωνίου της Βοστώνης Tamerlan και Dzhokhar Tsarnaev, στην προσπάθεια διαφυγής τους, ακινητοποίησαν ένα όχημα, στο οποίο ήταν οδηγός ο Dun Meng. Απαίτησαν, από τον οδηγό, να τους δώσει οδηγίες για το πώς να συνδέσουν το iPhone τους με το στερεοφωνικό του αυτοκινήτου, ώστε να ακούσουν anashid τις ισλαμικής τρομοκρατίας που ήταν αποθηκευμένα στο κινητό τους τηλέφωνο.²⁰⁰ Όταν δεν μπόρεσαν να συνδέσουν τη συσκευή, μετέβησαν πίσω στο παλιό αυτοκίνητο που είχαν εγκαταλείψει στο Watertown, για να πάρουν ένα CD, το οποίο περιέχει anashid.²⁰¹ Οι εισαγγελείς χρησιμοποίησαν στο δικαστήριο τη μουσική για να εδραιώσουν την ενοχή των αδελφών Τσαρνάεφ αναπαράγοντας μια παρουσίαση διαφανειών προς τους ενόρκους ως μέρος των επιχειρήσεών τους. Στις διαφάνειες αυτές γινόταν αναφορά για την ισλαμική ψαλμωδία του CD των αδελφών.

Οι έρευνες, οι οποίες διεξήχθησαν από τις αρχές για τις επιθέσεις των Abdul Arkan, Omar Mateen, Faisal Mohammad, Alton Nolan, Ahmad Rahami και Zale Thompson υποστηρίζουν ότι το nasheed αποτέλεσε σημαντικό στοιχείο επιρροής των ανωτέρω επιτιθέμενων, οι οποίοι ριζοσπαστικοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο με την επίδραση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η προπαγάνδα της ισλαμικής τρομοκρατίας διαδόθηκε και λειτούργησε χωρίς την άμεση εκπαίδευση από στελέχη του Ισλαμικού Κράτους. Οι περισσότεροι πέθαναν χωρίς να έχουν καμία προσωπική επαφή με την οργάνωση.

²⁰⁰ Michael McLaughlin, 'Carjacking Victim Describes Encounter with Tsarnaev Brothers', *Huffington Post*, 12 March 2015, http://www.huffingtonpost.com/2015/03/12/carjacking-tsarnaev-brothers_n_6857372.html.

²⁰¹ Adrienne Gaffney, 'Tsarnaev Carjacking Victim Recalls Harrowing Ride, Making the "Most Difficult Decision" of His Life', *New York*, 12 March 2015, <http://nymag.com/daily/intelligencer/2015/03/tsarnaev-carjackMusic of the Islamic State | 167 ing-victim-on-harrowing-ride.html>.

Η μουσική έκφραση στα anashid της ισλαμικής τρομοκρατίας είναι μουσική, που χρησιμοποιείται ως προπαγάνδα ριζοσπαστικών ομάδων, η «σκόπιμη και συστηματική προσπάθεια διαμόρφωσης αντιλήψεως, διαχείρισης γνωστικής συμπεριφοράς, που αποβλέπει στην παραγωγή μίας πράξης, που προωθεί την επιθυμητή πρόθεση του προπαγανδιστή».²⁰³ Ένας από τους κύριους στόχους τους είναι να διαμορφώσουν την κοσμοθεωρία όσων δεν υιοθετούν την ιδεολογία τους και να ενισχύσουν την κοσμοθεωρία των ήδη υποστηρικτών. Η μουσική σε αυτές τις καταστάσεις λειτουργεί ως ένας μηχανισμός ενεργοποίησης των κοινωνικών, πολιτικών ή θρησκευτικών αλλαγών, που οι ριζοσπαστικές ομάδες επιθυμούν να εφαρμόσουν με βάση τις ιδιότητες του περιβάλλοντος του αποστολέα, της πρόθεσης, του μηνύματος, του καναλιού προώθησης, του κοινού και της αντίδρασης.²⁰⁴

6.3. Anashid και Αλ Κάιντα

Στο “Breaking the Silence”, ένα ντοκιμαντέρ σχετικά με τη μουσική στο Αφγανιστάν, ένας πρώην μαχητής στο Αφγανιστάν αναφέρει: «ακούγαμε μουσική, δεν ήμασταν περιορισμένοι, η μουσική ήταν η ψυχαγωγία μας», «αυτές οι ταινίες μας χαλάρωναν όταν αγωνιζόμασταν, όταν καθόμασταν με τους φίλους μας, αυτή ήταν η ψυχαγωγία μας». Η μουσική είναι αποδεκτή ψυχαγωγία ακόμη και στο πλαίσιο ενός ιερού

²⁰³ Garth S. Jowett and Victoria O’Donnell, *Propaganda and Persuasion*, 2nd ed. (Thousand Oaks, CA: Sage, 1992), 4.

²⁰⁴ Garth S. Jowett and Victoria O’Donnell, *Propaganda and Persuasion*, 2nd ed. (Thousand Oaks, CA: Sage, 1992), 6.

Σε άρθρο σχετικά με το θέμα της τζιχάντ ο πολιτικός θεωρητικός Nelly Lahoud εξέτασε το θεματικό περιεχόμενο 665 anashid, που κυκλοφόρησαν σε διάφορους τζιχάντ ιστότοπους και η στατιστική ανάλυση αποκάλυψε, ότι σε συντριπτική πλειοψηφία προβάλλονται τα εξής μηνύματα: η ανάμειξη των υποστηρικτών της ισλαμικής τρομοκρατίας στην πάλη (148), η τζιχάντ (89), η Παλαιστίνη (68), οι ευσεβής του Ισλάμ (65) και το μαρτύριο (62).²⁰⁵

Το κάλεσμα για το καθήκον, που απορρέει από όλα τα anashid της al-Qa'ida, αποβλέπει στον εντυπωσιασμό του ακροατή. Τα μηνύματα των anashid προωθούν την ιδεολογία της τζιχάντ με τέτοιο τρόπο, ώστε το νέο παραγόμενο μήνυμα προσφέρει ανακούφιση στην ομάδα. Η ικανότητα της μουσικής τέχνης αξιοποιείται για να σφυρηλατήσει τους κοινωνικούς δεσμούς, να ενισχύσει το μήνυμα, να εμπυχώσει και να παρακινήσει τον ακροατή σε δράση.

6.4. Η προπαγάνδα του ισλαμικού κράτους με την χρήση anashid

Οι ομάδες τζιχάντ βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στα ισλαμικά anashid για να διαδώσουν το μήνυμά τους και να δημιουργήσουν μια κουλτούρα μαχητικότητας με τη μορφή παρακλήσεων ή ψαλμωδιών. Υπάρχει ένα μεγάλο πλήθος ισλαμικών anashid, που εκφράζουν μια ποικιλία θεμάτων από πνευματικά ζητήματα ως απλά αγωνιστικά. Σε όλα όμως ανεξάρτητα από το θέμα γίνεται αναφορά στην αφοσίωση και στην αγάπη των μουσουλμάνων προς το Θεό. Οι ομάδες τζιχάντ έχουν δανειστεί ελεύθερα anashid, τα οποία χρησιμοποιούν ως ηχητική επένδυση σε ειδικά βίντεο ή ως ύμνους, που ψάλλονται από τους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας στο πεδίο της μάχης. Το ισλαμικό nasheed αποτελεί εργαλείο της προπαγάνδας των τζιχάντ για να εξυμνήσουν τους αγώνες της ισλαμικής οργάνωσης και να προσελκύσουν συναισθηματικά το κοινό προς το οποίο απευθύνονται.²⁰⁶

²⁰⁵ Nelly Lahoud, 'A Cappella Songs (Anashid) in Jihadi Culture', in Thomas Hegghammer (ed.), *Jihadi Culture: The Art and Social Practices of Militant Islamists* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017).

²⁰⁶ Nelly Lahoud, 'A Cappella Songs (Anashid) in Jihadi Culture', in Thomas Hegghammer (ed.), *Jihadi Culture: The Art and Social Practices of Militant Islamists* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), σ. 42–62

Η μητρική ομάδα του ισλαμικού κράτους, το ισλαμικό κράτος του Ιράκ , όταν ίδρυσε το δικό της πολυμέσο, το Al-Furqan, και δημοσίευσε το πρώτο βίντεο στις 21 Νοεμβρίου 2006, έκανε χρήση nasheed. Το πρώτο επίσημο ισλαμικό nasheed-al-Furqan με τίτλο “Ya Allah al-Jannah” («Αλλάχ, αναζητούμε τον Παράδεισο»), κυκλοφόρησε τον Ιούλιο του 2013 και ακολούθησε την απόφασή να αναδιοργανωθεί σε Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και το Λεβάντ (ISIL) στις 8 Απριλίου 2013, τη στιγμή που σημείωνε σημαντικές εδαφικές νίκες.

Το προηγούμενο έτος, ένα από τα anashid, που παρουσιάζονται στην πρώτη δόση της τεράστιας σειράς των τεσσάρων μερών του “Salil al-Sawarim” (Clanging of the Swords), που κυκλοφόρησε στις 30 Ιουνίου 2012, περιελάμβανε το nashid “Qama li-l-Islami Sarhun” (« Ένα κράτος για το Ισλάμ έχει προκύψει »). Ο όρος sarhun παρέχεται κυριολεκτικά ως «οικοδόμημα» για να χαρακτηρίσει μια συμπαγή δομή. Στο πλαίσιο αυτού του nasheed αυτό σημαίνει «κράτος» και συγκεκριμένα το «Ισλαμικό Κράτος».

Όταν το ισλαμικό κράτος ίδρυσε το Ajnad Nasheed στις 20 Αυγούστου 2013, η ομάδα άρχισε να παράγει anashid , σπάνια αφήνοντας να περάσουν περισσότερες από δύο εβδομάδες μεταξύ των επίσημων κυκλοφοριών. Στις 17 Μαΐου 2014, το ισλαμικό κράτος κυκλοφόρησε την τέταρτη έκδοση του “Salil al-Sawarim”. Το “Salil al-Sawarim 4” είναι το πιο μεγάλο μουσικό βίντεο της σειράς, διάρκειας περίπου 35 λεπτών. Λίγο μετά την απελευθέρωσή του, το ισλαμικό κράτος ανακοίνωσε την ίδρυση των μέσων Al-Hayat, το οποίο ανέλαβε και το έργο της παραγωγής των anashid του ισλαμικού κράτους.

6.4.1 Τα anashid του ισλαμικού κράτους διασπείρουν τον τρόμο

Η μαχητική μουσική της ισλαμικής τρομοκρατίας περιέχει μια ισχυρή δόση τρομοκρατικής διάθεσης, που έχει σκοπό τόσο να ενθαρρύνει τους ακροατές της να δράσουν, αλλά ταυτόχρονα να εκφοβίσει τους εχθρούς της. Ενδεικτικά παρατίθενται τα κάτωθι anashid, που χρησιμοποιήθηκαν από το αυτοαποκαλούμενο ισλαμικό κράτος.²⁰⁷

²⁰⁷ Nelly Lahoud & Jonathan Pieslak (2018) Music of the Islamic State, Survival, Global Politics and Strategy, Routledge, Taylor and Francis Group 60:1, σ.153-168

- **“Salil al-Sawarim”**

Το nasheed της ισλαμικής τρομοκρατίας “Salil al-Sawarim” γιορτάζει την τρομοκρατία ως μία μορφή λατρείας:

« Η σύγκρουση των σπαθιών

Είναι ο ύμνος της υπερηφάνειας

[Για ποιον] η πάλη είναι η πορεία της ζωής τους

[Τον υπηρετούμε καθώς κινούμαστε μεταξύ κάθε] εισβολής

[Να] καταστρέψει τους τυράννους

[Τον υπηρετούμε]

[Μέσω της] ηχούς [του αίματος που εκτοξεύεται με κάθε σκανδάλη] ενός σιωπηλού πιστολιού

[Μέσα από μάχες]

Η αξιοπρέπεια της θρησκείας μου με ανυψώνει

Και οι καταπιεστές με εξευτελίζουν

Ο λαός μου μεγαλώνει

Και στο μονοπάτι της γενναίας επιβίβασης

Είτε θα ηγηθούμε, μια ζωή στο μονοπάτι της αληθινής θρησκείας,

Ή θα συναντήσουμε ένα θάνατο που θα εξοργίσει τους εχθρούς του Θεού»

Η σειρά βίντεο στην οποία εμφανίστηκε το εν λόγω nasheed (σειρά Salil al-Sawarim) αποτέλεσε το διαπιστευτήριο συνεχών εδαφικών κατακτήσεων του ισλαμικού κράτους στις αρχές του 2014.

- **'Dawlatu al-Islami Suli wa-Idhari'**

Το nasheed “Dawlatu al-Islami Suli wa-Idhari” («Η νομιμότητα του ισλαμικού κράτους, με την δική σας επίθεση να συνεχίζεται») χρησιμοποιήθηκε για να τονίσει ότι η νομιμότητα του ισλαμικού κράτους συμβαδίζει με τη δικαιοσύνη χρήσης τρομοκρατίας κατά των εχθρών:

«Η [νομιμότητα] του Ισλάμ [με την επίθεσή σας]

[Κατά] της θρησκείας των kufr (απίστων) και οι στρατοί τους φέρνουν την ήττα

...

Τα σώματα [των άπιστων] πήραν φωτιά,

Ως θέαμα, όπως κανένα άλλο, ζωγραφίστε τους,

...

Οι καταστροφές εις βάρος τους επιβάλλονται

Αφήστε τα σοκαριστικά νέα να σπάσουν οι καρδιές τους,

...

Αφήστε τα πτώματα τους να είναι μια προειδοποίηση

[Από αυτά] τα αιχμηρά δόρατα είχαν πάρει μια γεύση»

- **'Sawfa Namdi li-al-Ma'ali'**

Το nasheed “Sawfa Namdi li-al-Ma'ali” («Υψηλές Αρχές, που θα ακολουθήσουμε») επιδιώκει να δημιουργήσει μια σύνδεση μεταξύ των υποτιθέμενων υψηλών αρχών του ισλαμικού κράτους, της υπερηφάνειας και της συντριβής των εχθρών:

«Προς τις υψηλές αρχές θα προχωρήσουμε

[Τα εμπόδια στο δρόμο μας] δεν θα λάβουμε υπόψη

Αυτή είναι η εποχή των επικών μαχών

Με την πάλη ακτινοβολεί

Μην ανησυχείτε, μην μαλακώνετε

Όπως τα βουνά [σηκώστε το κεφάλι] ψηλά

Καταστρέψτε τους [άπιστους], καταστρέψτε τους

Τα κεφάλια τους συντρίβονται

...

[Βλέπω]

Στα πτώματα των ανδρών

Η νομιμότητα του ισλαμικού κράτους θα ανυψωθεί»

Από τα ανωτέρω γίνεται αντιληπτό ότι τα *anashid* του Ισλαμικού Κράτους δεν χρησιμεύουν μόνο ως εργαλείο προπαγάνδας, αλλά σε αυτά αντικατοπτρίζεται η προσπάθεια της οργάνωσης να αποκτήσει ξεχωριστή πολιτική ταυτότητα ως κράτος. Η νέα εποχή απαιτεί την κάθαρση όλων των πολιτιστικών αντικειμένων από οτιδήποτε δεν είναι το προϊόν του ισλαμικού κράτους. Τίποτα δεν θα πρέπει να θυμίζει το αρχικό καθεστώς. Το Ισλαμικό Κράτος προσπαθεί να διακρίνει οτιδήποτε έξω από την εγκαθίδρυση της κυρίαρχης μουσουλμανικής θεολογίας. Η έννοια της *τζαχιλίγια* (*jahiliyya*), που συμβολίζει την αρχέτυπη άγνοια του Θεού, είναι λόγος διεξαγωγής του «ιερού πολέμου», *τζιχάντ*. Εκτός από την προσπάθεια οικοδόμησης του κράτους φαίνεται ότι το ισλαμικό κράτος πιστεύει ότι εισάγει μια νέα εποχή ιδεολογικής καθαρότητας. Κατά συνέπεια, η παραγωγή *anashid* από το Ισλαμικό Κράτος συνιστά τόσο στοιχείο κατασκευής του κράτους, αλλά και την αρχή ενός νέου κεφαλαίου για τον ρόλο αυτής της μουσικής στην επιδιωκόμενη σφυρηλάτηση ενός πολιτισμού *τζιχάντ*.

Παρόλα αυτά, θα ήταν σίγουρα ανακριβές να εξομοιωθεί η έννοια των *anashid* αποκλειστικά με το *τζιχάντ*, καθώς και το κοινό, που ακούει *anashid* με τους υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας. Τα *anashid* του Ισλαμικού Κράτους αποτελούν επιρροές από ελευθέρως *anashid*, τα οποία προσαρμόστηκαν στις

απαιτήσεις της ισλαμικής τρομοκρατίας και τις περισσότερες φορές συνυπάρχουν με βίντεο, ντοκιμαντέρ, βίντεο εκτελέσεων και μηνύματα από τους ηγέτες των οργανώσεων της ισλαμικής τρομοκρατίας. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το ισλαμικό nasheed γίνεται εργαλείο της προπαγάνδας των υποστηρικτών της ισλαμικής τρομοκρατίας για να χρησιμοποιήσουν τη συναισθηματική φόρτιση, που προκαλεί η μουσική προς επιρροή και επίδραση του κοινού της προπαγάνδας.

Συμπεράσματα

Η τεχνολογική εξέλιξη του διαδικτύου μετέβαλε τα μέσα, αλλά και τις δυνατότητες της προπαγάνδας. Η εμφάνιση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης προσέφεραν διαφορετικές προοπτικές σε σύγκριση με τα παλαιότερα μέσα ενημέρωσης. Τα νέα μέσα που εμφανίστηκαν περιελάμβαναν ιστότοπους, εφαρμογές ηλεκτρονικών υπολογιστών, βιντεοπαιχνίδια, διαδραστικά πολυμέσα, επαφές συνομιλίας μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή, ψηφιακά βίντεο, blogs, εκπαιδευτικές προσομοιώσεις, παρουσιάσεις πολυμέσων και εικονική πραγματικότητα.

Η διαδραστική φύση των νέων μέσων ενημέρωσης σε συνδυασμό με την ποικιλομορφία των νέων παικτών και τον τρόπο με τον οποίο αυτοί οι νέοι φορείς χρησιμοποιούν τα μέσα ενημέρωσης, άλλαξε αναμφισβήτητα τη δυναμική των επικοινωνιών στο διεθνές περιβάλλον. Η προπαγάνδα, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στο χειρισμό της πληροφορίας και στο περιεχόμενο των μηνυμάτων που επιδιώκει να αποστείλει στον δέκτη προσαρμόσε άμεσα τη στρατηγική της. Η στρατηγική αυτή στη σύγχρονη εποχή στηρίζεται στην ανάπτυξη του κατάλληλου δικτύου για την προώθηση της ανταλλαγής μηνυμάτων και στα δίκτυα των νέων ηλεκτρονικών και διαδικτυακών μέσων τα οποία αντιπροσωπεύουν την ισχύ στην εποχή της παγκόσμιας επικοινωνίας.

Ο Φίλιπ Τέιλορ αναφέρει ότι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και η επικοινωνία αντιπροσωπεύουν πλέον ένα «μάχιμο χώρο», όπου η προπαγάνδα αποτελεί τον πρωταρχικό μηχανισμό του τρομοκρατικού πολέμου επιτρέποντας πολύ πιο αδύναμες τρομοκρατικές οργανώσεις να καταπολεμούν αποτελεσματικά τα εθνικά κράτη. Αναφερόμενος στις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 έγραψε: «Οι τρομοκράτες της Αλ Κάιντα διεξήγαγαν μια ασύμμετρη απειλή ενάντια σε μια παγκόσμια υπερδύναμη και κατάλαβαν πολύ καλά τη σημασία των μέσων και των επικοινωνιών στην εξτρεμιστική τους καμπάνια. Αυτό συμβαίνει επειδή η τρομοκρατία είναι 10% βία και 90% προπαγάνδα. Η τρομοκρατία αποτελεί την τελική μορφή ασύμμετρου ψυχολογικού πολέμου στην εποχή της πληροφορίας».²⁰⁸

Το διαδίκτυο αποτέλεσε ένα ισχυρό «όπλο» για τους τρομοκράτες προκειμένου να διασπείρουν το μήνυμα και να ενισχύσουν την εμβέλεια της επιρροής τους. Το διαδίκτυο μπορεί να διευκολύνει, να εντείνει και να επιταχύνει τη διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης. Οι τρομοκράτες της ισλαμικής τρομοκρατίας πλέον μπορούν να ενισχύσουν το μήνυμά τους σε πραγματικό χρόνο και με παγκόσμια εμβέλεια. Οι μαχητές της τζιχάντ έχουν τη δυνατότητα να δημοσιεύουν δωρεάν βίντεο, μαθήματα και θρησκευτική προπαγάνδα με σκοπό να καλλιεργήσουν και να εδραιώσουν τη διαδικτυακή καμπάνια τους. Πολλά από αυτά τα βίντεο απευθύνονται στον αραβικό κόσμο, αλλά υπάρχουν και βίντεο, που στοχεύουν σε δυτικά ακροατήρια. Τα βίντεο αυτά παράγονται σε διάφορες γλώσσες και προσαρμόζονται στο στυλ με το οποίο

²⁰⁸ Munitions of the Mind: A History of Propaganda (3rd Ed.): A History of Propaganda from the Ancient World to the Present Day, 2003 σ. 315-320

είναι εξοικειωμένοι οι νέοι σε δυτικούς πολιτισμούς .

Οι τρομοκράτες αναζητούν τις πλέον εκσυγχρονισμένες εφαρμογές και πλατφόρμες για να διατηρούν την ηλεκτρονική τους παρουσία σε όσο το δυνατόν περισσότερες αγορές.²⁰⁹ Η ισλαμική τρομοκρατία έχει επιτύχει να προωθήσει την προπαγάνδα της μέσω πολλαπλών καναλιών διαδικτυακής επικοινωνίας με τον σκοτεινό ιστό και τις κρυπτογραφημένες εφαρμογές να τείνουν να αποτελούν σημαντικό σημείο επαφής με το προπαγανδιζόμενο κοινό της. Ο σκοτεινός ιστός αποτελεί μια νέα εναλλακτική της ισλαμικής τρομοκρατίας

Οι σημαντικότεροι “online” στόχοι της ισλαμικής προπαγάνδας είναι η στρατολόγηση και η ριζοσπαστικοποίηση. Επιδιώκουν να διαμορφώσουν την ιδεολογία όσων δεν υιοθετούν την δική τους και να ενισχύσουν την ιδεολογία των ήδη υποστηρικτών. Το αυτοπακαλούμενο Ισλαμικό Κράτος διεύρυνε τη στρατηγική της ισλαμικής τρομοκρατίας και έθεσε ως σημαντικό επιπλέον στόχο την προσπάθεια της οργάνωσης να αποκτήσει ξεχωριστή πολιτική ταυτότητα ως κράτος. Εκτός από την προσπάθεια οικοδόμησης του κράτους το Ισλαμικό Κράτος επιδιώκει να εισάγει μια νέα εποχή ιδεολογικής καθαρότητας. Η επιδιωκόμενη σφυρηλάτηση ενός πολιτισμού τζιχάντ αποδεικνύεται από την διαδικτυακή πρόωθηση ειδικά προσαρμοσμένων στην ιδεολογία της ισλαμικής τρομοκρατίας anashid.

Ο καθηγητής επικοινωνιών, Anthony Lemieux συνοψίζει τον τρόπο λειτουργίας της προπαγάνδας της τζιχάντ σε σχέση με τη μουσική: Ένας εξειδικευμένος προπαγανδιστής μπορεί να ωθήσει τη μουσική να επικοινωνεί με τρόπους, που δημιουργούν και διευκολύνουν βαθύτερα επίπεδα κοινωνικής εμπλοκής. Για παράδειγμα, όταν η μουσική «αγκιστρώνει» τον ακροατή με μια μελωδία, το μήνυμα μπορεί να επαναληφθεί ξανά και ξανά. Στο βαθμό που τα μηνύματα αυτά συνδέονται με το κοινό που επιθυμούν, μπορούν να μοιραστούν ευρέως μέσω κοινωνικών δικτύων. Επομένως, στο πλαίσιο της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης, η μουσική μπορεί να είναι ιδιαίτερα πολύτιμη στο βαθμό που μηνύματα που μπορούν να επαναληφθούν και να υλοποιηθούν.

²⁰⁹ Weimann, *Terrorism in Cyberspace: The Next Generation*; Weimann, *Terror on the Internet*; Weimann, “The Psychology of Mass-Mediated Terrorism,” *American Behavioral Scientist* 52(1), 69–86, 2008; Gabriel Weimann and Abraham Kaplan, *Freedom and Terror: Reason and Unreason in Politics*, London: Routledge, 2011. Gabriel Weimann, “Virtual training camps: terrorists’ use of the Internet.” *Teaching Terror: Strategic and Tactical Learning in the Terrorist World*, 110(32), 2006.

Το διεθνές περιβάλλον διαρκώς μεταβάλλεται μέσα στο χωροχρόνο. Νέες προκλήσεις αναδύονται και χρήζουν άμεσους και επιτακτικούς τρόπους αντιμετώπισης. Η ανεξέλεγκτη ακμάζουσα διαδικτυακή τεχνολογία έδωσε στον τρόπο επικοινωνίας νέες δυνατότητες και στην προπαγάνδα μία νέα διάσταση. Οι πολύπλοκες στρατηγικές προπαγάνδας και το σύνολο των επιπτώσεων τους, επιβάλλουν τη διεξοδική έρευνα και ανάλυση του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν, δρουν, επικοινωνούν με το άτομο ή ένα σύνολο ατόμων. Στην παρούσα εργασία αναλύθηκαν οι νέες μορφές προπαγάνδας της ισλαμικής τρομοκρατίας.

Εν κατακλείδι οι υποστηρικτές της ισλαμικής τρομοκρατίας ενστερνίζονται πλήρως το αρχαίο ρητό «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Με εφιαλτήριο, λοιπόν, την ιερότητα του σκοπού βγαίνουν πλέον μέσα από τα στενά όρια της παράδοσης. Δεν περιορίζονται μόνο στη χρήση των συμβατικών ισλαμικών όπλων στο πεδίο της μάχης. Χρησιμοποιούν τα εξελισσόμενα μέσα της δυτικής κοινωνίας στο διαδίκτυο και στρέφονται εναντίον της μέσα στο δικό της πεδίο. Η έρευνα μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ισλαμική τρομοκρατία συνδέεται άρρηκτα με την διάσταση της ισλαμικής προπαγάνδας στο διαδικτυακό χώρο. Προσπάθειες απομόνωσης των νέων τακτικών προπαγάνδας ή κατανόησης της ισλαμικής τρομοκρατίας αποκομμένης από αυτές οδηγούν σε εσφαλμένα συμπεράσματα και συνεπώς σε λανθασμένες μεθόδους αντιμετώπισης και καταστολής τους.

Χαρακτηριστικά τα λόγια του αμερικάνου συγγραφέα Eric Hoffer: «Μπορείς να καταλάβεις τι είναι αυτό που ο εχθρός σου φοβάται περισσότερο, από τα μέσα που χρησιμοποιεί για να σε κάνει να φοβηθείς».

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αριστοτέλης, Πολιτικά παρ. 1252^α , *Αριστοτέλους Πολιτικά*. Ι–ΙΙ. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, Μτφρ. Β. Μοσκόβης. 1989

Γαλάνης Γεώργιος Νικ. - Τριανταφυλλίδου-Γαλάνη Σταυρούλα, *Τρομοκρατία-Νέα Μορφή Πολέμου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003

Γεωργαλάς Γεώργιος, *Η προπαγάνδα Μεθοδική και τεχνική της Αγωγής των Μαζών*, Αθήνα 2008

Γκότσης Γεώργιος Ν. , «Εξουσία και Πολιτική Εκκλησιολογία στη Δυτικοευρωπαϊκή Μεσαιωνική Πολιτειολογική Σκέψη», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, том 11, 1998

Δασκαλοπούλου-Λιβαδά Φ., Τρομοκρατία- Νεότερες Εξελίξεις στο Διεθνές Δίκαιο, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1998

Καλογερόπουλος-Καλου Ν.Α., Η προπαγάνδα μέσον βιασμού των λαών : Η φιλοσοφία της προπαγάνδας, Εκδόσεις Δρόμων, Αθήνα,2013

Μπουραντας Δ. Μανατζμεντ : Οργανωτική Θεωρία Συμπεριφορά» ,Εκδόσεις Team, Αθήνα 1992

Πασχόπουλος, Α. Νέα Μέσα- Είσαι Μέσα; Social Media Marketing, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2010

Πλάτωνας, Πολιτεία Β, XVII (376), XI (399, 423, Πολιτικός, 311,421)

Christakis A. Nicholas, Fowler H. James .Συνδεδεμένοι, Η εκπληκτική Δύναμη των Κοινωνικών Δικτύων και πως αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας., Εκδόσεις Κάτοπτρο 2010

Goleman Daniel, Η συναισθηματική νοημοσύνη στο χώρο της εργασίας, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000

Gustave Le Bon, Ψυχολογία των μαζών, Μετάφραση Ι.Σ. Χριστοδούλου, Εκδόσεις Ζήτρος , Αθήνα, 2010

Touma, Habib Hassan, Η Μουσική των Αράβων , Πόρτλαντ, Όρεγκον: Amadeus , 1996.

Χέγκελ Γκέοργκ, Η Φαινομενολογία του Πνεύματος, τ. Β΄, μετάφρ. Δ. Τζωρτζόπουλος, Εκδόσεις Δωδώνη Αθήνα, , 1995

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Alan R. Kluver, “The Logic of the New Media in International Relations,” New Media and Society, 4, 2002

Al Banna Hasan “Our Mission” Five tracts of Ḥasan Al-Bannaʿ (1906-1949) a selection from the Majmūʿat rasaʿil al-Imām al-shahīd Ḥasan al-Bannaʿ / translated by Charles Wendell.,5 tracts of Hasan al-Banna. Berkeley : University of California Press, 1978

Al Banna Hasan “To “what do we summon Mankind” Five tracts of Ḥasan Al-Bannaʿ (1906-1949) : a selection from the Majmūʿat rasaʿil al-Imām al-shahīd Ḥasan al-Bannaʿ / , Charles Wendell.,5 tracts of Hasan al-Banna. Berkeley : University of California Press, 1978

Alec Charles, "Playing with One's Self: Notions of Subjectivity and Agency in Digital Games," *Eludamos. Journal for Computer Game Culture* 3, no. 2 , 2009

Al-Faruqi L., "Musicians and Muslim Law" , New York: Oxford University Press, 2007

Algar Hamid, *Wahhabism, a critical essay* ,Islamic Publications International. 2002

Al-Rawi Ahmed, "Video Games, Terrorism and ISIS's Jihad 3.0," *Terrorism and Political Violence* 28(4) , 2016

Aly Anne, Macdonald Stuart, Jarvis Lee & Chen Thomas M., Introduction to the Special Issue: Terrorist Online Propaganda and Radicalization, *Studies in Conflict & Terrorism*, 2017

Alvarez Isabel and Killbourn Brent, "Mapping the Information Society Literature: Topics, Perspectives and Root Metaphors," *First Monday*, 7, 2002

Arquilla John and Ronfeldt David, *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime and Militancy*, RAND corporation, 2001.

Arquilla John and Ronfeldt David, *The Advent of Netwar* , Santa Monica, CA: RAND, 2001

Atwan Abdel Bari, *Islamic State the Digital Caliphate*, Sagi Books, London, 2015

Awan Imran. *Cyber-Extremism: Isis and the Power of Social Media*, *Society* 54 (2) , 2017

Azhar, *The Virtues of Jihad " Lessons from the Battle of the Trench"* *Al-Sahwa* 3 - 1 , 2001

Baily, *Can You Stop*, 152; Simon Broughton, *Breaking the Silence: Music in Afghani - stan*, video documentary Netherlands: Aditi Image, 2002.

Barbir Karl K.. " Islam and Politics: Jhon L. Esposito" . *Digest of Middle East Studies* 1(2):67 , 1992

Barker Donald and Barker Melissa, *Internet Research Illustrated (Independence, KY: Cengage Learning* 2013

Berg Birgit, "'Authentic' Islamic Sound, Orkes Gambus Music, the Arab Idiom, and Sonic Symbols in Indonesian Islamic Musical Arts," in *Divine Inspirations: Music and Islam in Indonesia*, ed. David D. Harnish and Anne K. Rasmussen (New York: Oxford University Press, 2011

Bergen Peter, Holy War, Inc. – Inside the Secret World of Osama Bin Laden , Carmichael, California: Touchstone Books, 2001

Berger J.M. and Jonathan Morgan ,The ISIS Twitter Census, Defining and Describing the Population of ISIS supports on Twitter, The Brookings Project on U.S. relations with the Islamic World, 2015

Berger J.M., “The Evolution of Terrorist Propaganda: The Paris Attack and Social Media,” Testimony to the House Committee on Foreign Affairs,2015

Berger J.M. , ‘How IS games Twitter’, The Atlantic, 2014

Blazak Randy, “White Boys to Terrorist Men: Target Recruitment of Nazi Skinheads,” American Behavioral Scientist 44, no. 6 , 2001

Boaz Ganor, Defining Terrorism: Is one man’s terrorist another man’s freedom fighter, Police Practice and Research, , Vol. 3, No. 4, 2002

Bourrie, M. The Killing Game: Martyrdom, Murder and the Lure of ISIS. Toronto: HarperCollins, 2016

Bushman Brad J. and Anderson Craig A., “Violent Video Games and Hostile Expectations: A Test of the General Aggression Model,” Personality and Social Psychology Bulletin 28(12) ,2002

Chaffee Steven and Metzger Mariam, “The End of Mass Communication,” Mass Communication and Society, 4, 2001

Chen Thomas M., eds., Terrorism Online: Politics, Law and Technology, Abingdon: Routledge, 2015

Christien Agatha, The representation of youth in the Islamic State’s propaganda magazine Dabiq.” Journal of Terrorism Research Volume 7 Issue 3, 2016

Colas, B.“What Does Dabiq Do?: ISIS Hermeneutics and Organizational Fractures with Dabiq Magazine.” Studies in Conflict and Terrorism 40 (3), 2017

Cohen Shuki J., Arie Kruglanski, Michele J. Gelfand, David Webber & Rohan Gunaratna , Al-Qaeda’s Propaganda Decoded: A Psycholinguistic System for Detecting Variations in Terrorism Ideology, Terrorism and Political Violence, 30:1, 2018

Conway Maura, “Terrorism and the Internet: New Media-New Threat?” Parliamentary Affairs 59(2) , 2006

Conway M. and McInerney L., “Jihadi Video & Auto-Radicalisation: Evidence from an Exploratory YouTube Study,” Proceedings of the 1st European Conference on

Intelligence and Security Informatics, Esbjerg, Denmark, 2008

Conway, M. and L. McInerney.. Jihadi Video and Auto Radicalisation: Evidence from an Exploratory YouTube Study. Dublin: School of Law and Government Dublin City University. 2008

Denning Dorothy, “Terror’s Web: How the Internet is Transforming Terrorism,” in Yvonne Jewkes and Majid Yar, eds., Handbook of Internet Crime (Abingdon: Routledge, 2011

De Vito J.A. Human Communication : The basic Course , New York 10th Edition Pearson Education,2009

Devon John, “Telegram Reaches 12bn Messages a Day, Acknowledges Terrorists Use the Encrypted Service,” Neowin, 2015

Diebert R. , Parchment, Printing, and Hypermedia, Communication and World Order transformation, Columbia University Press,1997

Dilipraj E., “Terror in the Deep and Dark Web,” Air Power Journal 9, 2014

Doob, L.W. Public Opinion and Propaganda, Hamden, Conn., Archon Books, 1966

Douglas A. Gentile and Craig A. Anderson, “Video Games” in Neil J. Salkind, ed., Encyclopedia of Human Development (Thousand Oaks, CA: Sage, 2006),

Dutton Yassin, The origins of Islamic Law, London Curzon Press, 1999

European Conference, EuroISI 2008, Esbjerg, Denmark, December 3-5., Proceeding,Editors: Ortiz-Arroyo, D., Larsen, H.L., Zeng, D., Hicks, D.L., Wagner, 2008

Euben Roxanne L., Enemy in the Mirror, Princeton : Princeton University Press, 2001

Evander Smart. “The Dark Web: A Closer Look at one of the World’s Largest Bitcoin Economies,” The Cointelegraph, 29 September 2015

Fachrodin, A.A.,. The violent verses of the Qur’an in comparison between the classical and modern interpretations. Religió: Jurnal Studi Agama-agama, 2015

Farmer Henry George, A History of Arabian Music since the XIIIth Century (London: Luzac, 1929

Farwell, J. “The Media Strategy of ISIS.” Survival 56 (6), 2014

Farwell James P. Jihadi Video in the ‘War of Ideas’, Survival, 2010

Felix Ramos , Understanding the Muslim Brotherhood, An Interdisciplinary Journal Volume 1, Issue 1, 2016

Gates, S., and S. Podder. "Social Media, Recruitment, Allegiance and the Islamic State." Perspectives on Terrorism 9 (4), 2015

Gee James Paul, "Learning by Design: Good Video Games as Learning Machines," E-Learning 2, 2005

Gendron Angela, Al Qaeda: Propaganda and Media Strategy, ITAC Trends in Terrorism Series, vol 2007-2 (Ottawa: Canadian Centre for Intelligence and Security Studies, 2007

Granic Isabela, Lobel Adam, and Rutger C.M.E. Engels, "The Benefits of Playing Video Games," American Psychologist 69(1) , 2014

Guang Chen Lu A generalization of Shannon's information Theory, Journal International Journal of General Systems Volume 28, - Issue 6, 1999

Gunaratna Rohan and Haynal Cleo, Current and Emerging Threats of Homegrown Terrorism: The Case of the Boston Bombings, Perspectives on Terrorism Volume 7, Issue 3, 201

Hall John, "This Video Game that Allows You to Play as an ISIS Fighter Slaughtering Westerners: Islamists Give Away Combat Simulator in a Bid to Recruit Children and Young Men," Daily Mail, Rumiya, no. 2 , 2016,

Heffelfinger C. Anwar al-'Awlaqi, Profile of a Jihadi Radicalizer, Volume 3, Issue 3 , Combating terrorism center, 2010

Ingram, H.J.,. An analysis of Islamic State's Dabiq magazine. Aust. J. Political Sci. 1146 , 2016

Ingram, H. "An Analysis of Islamic State's Dabiq Magazine." Australian Journal of Political Science, 2016

Ingram, H.. "An Analysis of Inspire and Dabiq: Lessons from AQAP and Islamic State's Propaganda War." Studies in Conflict and Terrorism, 2017

J. Van Dijk, The Network Society , Thousand Oaks, CA: Sage, 2000

Jowett Garth S. and Victoria O'Donnell, Propaganda and Persuasion, 2nd ed. (Thousand Oaks, CA: Sage, 1992

Kamaldeep Bhui, Yasmin Ibrahim, Marketing the "radical": Symbolic communication and persuasive technologies in jihadist websites, Transcultural Psychiatry 50(2), 2013

Karvinen Aki, "Understanding Video Games as Emotional Experiences," in Bernard Perron and Mark J.P. Wolf, eds., *The Video Game Theory Reader 2* (New York: Routledge, 2009)

Kurzman, Charles.. *Modernist Islam, 1840-1940*. Oxford: Oxford University Press. 2010

Lahoud Nelly, 'A Cappella Songs (Anashid) in Jihadi Culture', in Thomas Hegghammer (ed.), *Jihadi Culture: The Art and Social Practices of Militant Islamists* Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

Lahoud Nelly & Jonathan Pieslak, *Music of the Islamic State, Survival, Global Politics and Strategy*, Routledge, Taylor and Francis Group 60:1, 2018

Lammens H., *Islam, Beliefs and Institutions*, trans. By E.D. Ross (London 1929).

Laqueur W., *The new terrorism, fanaticism and the arms of mass destruction*, , phoenix press, London.2002

Lasswell Harold , *Politics: Who gets what, when ,how?*, New York : McGraw- Hill, 1930

Lee Robert D. - Ahmad S. Moussalli, *Radical Islamic Fundamentalism: The ideological and political Discourse of Sayyid Qutb* (Beirut: American University of Beirut,1992

Lieberman Joseph and Collins Susan, *Violent Islamist Extremism, the Internet, and the Homegrown Terrorist Threat* (Washington, DC: United States Senate Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, 2008

Lofland John and Rodney Stark, "Becoming a World-Saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective," *American Sociological Review* 30 , 1965

Macnair, L., and R. Frank.. "To My Brothers in the West.: A Thematic Analysis of Videos Produced by the Islamic State's al-Hayat Media Center." *Journal of Contemporary Criminal Justice* 33 (3), 2017

Maher, S. *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*. London: Hurst & Co. 2016

Matusky Patricia and Beng, Tan Sooi *The Music of Malaysia: The Classical, Folk, and Syncretic Traditions* Burlington, VT: Ashgate, 2004

McCroskey James C. -9th ed, *An introduction to rhetorical communication : a western cultural perspective* , Routledge 2016

McMahan Alison, “Immersion, Engagement, and Presence. A method for analyzing 3 -D Video Games,” in Mark J. P. Wolf and Bernard Perron, eds., *The Video Game Theory Reader* ,New York: Routledge, 2003

McQuail Denis, *McQuail’s Mass Communication Theory* (London: Sage, 2005)

Meddeb, Abdelwahab, Pierre Joris, and Ann Reid., *The Malady of Islam*. New York:Basic Books , 2003

MI Bn OSINT Team 304, “Sample Overview: al Qaida-Like Mobile Discussions & Potential Creative Uses,”2008.

Mohamedou Mohammad-Mahmoud, *Understanding Al Qaeda : Changing War and Global Politics*, Pluto Press, London, 2011

Morris Merrill, and Christine, Ogan, “The Internet as a Mass Medium,” *Journal of Communication*, 46, 1 ,1996

Newman James, *Playing with Videogames* Abingdon, UK: Routledge, 2008

Otterbeck Jonas, “Battling over the Public Sphere: Islamic Reactions to the Music of Today,” *Contemporary Islam* 2 , 2008

Patrikarakos,David *Apocalypse or Bust : The Battle for Dabiq*, October 09,2016

Per Baltzer Overgaard, *The Scale of Terrorist attacks as a Signal of Resources*, *Journal of Conflict Resolution*, Τομος 38, No 3, Σεπτεμβριος 1994

Peters F.E. *A Reader on Classical Islam* (Princeton NJ: Princeton University, Press,1994

Pieslak Jonathan, *Radicalism & Music: An Introduction to the Music Cultures of al-Qa’ida, Racist Skinheads, Christian-Affiliated Radicals, and Eco- Animal Rights Militants* Middletown,CT: Wesleyan University Press, 2015

Prucha N. and Fisher A., “Tweeting for the Caliphate: Twitter as the New Frontier for Jihadist Propaganda,” *CTC Sentinel* 6 ,2013

Randal Marlin, *Propaganda and the Ethics of Persuasion*, Canada, Broadview Press,2002

Richardson Louise, *What Terrorists Want* ,New York: Random House, 2006

Ritterfeld Ute and Ren_e Weber, “Video Games for Entertainment and Education,” in Peter Vorderer and Bryant Jennings, eds., *Playing Video Games: Motives, Responses*,

- and Consequences Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2006
- Rudner, M. "Electronic Jihad": the internet as Al Qaeda's catalyst for global terror. *Stud. Conflict Terrorism* 40, 2017
- Sageman Marc, *Understanding Terror Networks* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004
- Saleem Muniba and Anderson Craig A., "Arabs as Terrorists: Effects of Stereotypes Within Violent Contexts on Attitudes, Perception and Affect," *Psychology of Violence* 3(1) , 2013
- Saul B. *Defining Terrorism in International Law*, Oxford: Oxford University Press ,2006
- Schmid, A. P. and Jongman, A. J. *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*. 1988
- Schmidt A. and A. Jongman, *Political Terrorism* , Piscataway NJ Transaction Publishers, 2005
- Schwartz Tony, *The Responsive Chord* ,New York: Anchor Press, 1973
- Schulzke Marcus, "The Virtual War on Terror: Counterterrorism Narratives in Video Games," *New Political Science* 35, no. 4 , 2013
- Seyyed Hossein Nasr, "Islam and Music: The Legal and Spiritual Dimensions," in *Enchanting Powers: Music in the World's Religions*, ed. Lawrence Eugene Sullivan (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997
- Shaw Adrienne, "What Is Video Game Culture? Cultural Studies and Game Studies," *Games and Culture* 5(4) , 2010
- Shaykh al Imam Ihn Taymiyya, Ak- Ubudiyyah, *Being a true Slave of Allah*, London: Ta-Ha Publishers,1999
- Shiloah A, *Music in the World of Islam*, Wayne State University Press,2001
- SMEMRI JTTM report, "The 'Dark Web' and Jihad: A Preliminary Review of Jihadis' Perspective on the Underside of the World Wide Web," , 2014
- Sivan Emmanuel, *Radican Islam Medieval Theology and Modern Politics*, New Haven : Yale University Press ,1990 ,
- Stark Rodney and Bainbridge William Sims, "Networks of Faith: Interpersonal Bonds and Re - cruitment to Cults and Sects," *American Journal of Sociology* 85 ,1980

Sunde Hans Myhre, *Stories, Style & Radicalization: A Cultural and Narrative Criminological Study of Jihadi Propaganda Magazines*, University of Oslo, 2017

Sweeny Robert W., "Pixellated Play: Practical and Theoretical Issues Regarding Videogames in Art Education," *Studies in Art Education* 51, no. 3 , 2010

Tia DeNora, *Music in Everyday Life* , Cambridge: Cambridge University Press, 2000

The 9/11 Commission Report – Final report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States , New York: W.W. Norton, 2004,

Thornton Thomas Perry, *Terror as a weapon of political Agitation*, in *Internal War: Problems and Approaches* ,ed Harry Eckstein, (New York free Press , 1964)

Torres Manuel, Javier Jordán, and Nicola Horsburgh, "Analysis and Evolution of the Global Jihadist Movement Propaganda," *Terrorism & Political Violence* 18(3) 2006

Veilleux-Lepage Yannick, "Paradigmatic Shifts in Jihadism in Cyberspace: The Emerging Role of Unaffiliated Sympathizers in Islamic State's Social Media Strategy," *Journal of Terrorism Research* 7(1) ,2016

Weisburd, A. "Comparison of Visual Motifs in Jihadi and Cholo Videos on YouTube." *Studies in Conflict and Terrorism* 32 (12), 2009

Weimann Gabriel, *www.Terror.Net: How Modern Terrorism Uses the Internet*, Special Report 116 (Washington, DC: United States Institute ofPeace, 2004

Weimann, *Terrorism in Cyberspace: The Next Generation*; Weimann, *Terror on the Internet*; "The Psychology of Mass-Mediated Terrorism," *American Behavioral Scientist* 52, 2008

Weimann Gabriel and Abraham Kaplan, *Freedom and Terror: Reason and Unreason in Politics*, London: Routledge, 2011.

Weimann Gabriel, "Virtual training camps: terrorists' use of the Internet." *Teaching Terror: Strategic and Tactical Learning in the Terrorist World*, 110(32), 2006.

Weimann Gabriel, *Terror On the Internet-New Arena-New Challenges*, US Intitute of Peace Press, 2006

Welch David " Powers of Persuasion, *History Today* 49,no 8,August 1999

White Paper: *The Deep Web: Surfacing Hidden Value* Volume 7, Issue 1: Taking License, August, 2001, Burgess, Mark. 2007.

Wild Phoebe, "Sam Fisher and the 'War on Terror': An Analysis of Splinter Cell in a Post-9/11 Context," *Critical Studies on Terrorism* 7, no. 3 , 2014

Young Robert “Going Fifth Freedom: Fighting the War on Terror in the Splinter Cell: Blacklist Video Game,” *Critical Studies on Terrorism* 8, no. 1, 2015

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

Bartsch Matthias, Gebauer Matthias, and Musharbash Yassin, “Facebook Jihad: The Radical Islamist Roots of the Frankfurt Attack,” *Spiegel Online International*, March 3, 2011, www.spiegel.de (προσπελάσιμο 01-12-2018)

Barker Kim et al., ‘Journey from Class Clown to Suspect in Chelsea Bombing’, *New York Times*, 24 September 2016, <https://www.nytimes.com/2016/09/25/nyregion/journey-from-class-clown-to-suspect-in-chelsea-bombing.html>; (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Bright Planet, *Deep Web: A Primer*. <http://www.brightplanet.com/deep-web-university-2/deep-web-a-primer/> (προσπελάσιμο, 08 Σεπτεμβρίου 2018)

Buncombe Andrew, ‘Orlando Gunman Omar Mateen “Searched for Videos of Isis Beheadings”’, *Independent*, 14 June 2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/orlando-gunman-omar-mateen-searched-for-videos-of-isis-beheadings-a7081686.html>; (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Canadian Bill C-36, 33, <https://www.cba.org/>

Dearden Lizzie, “ISIS Releases App for Children to ‘Learn Arabic Alphabet’ Using Jihadist Songs and Cartoons of Weapons,” *The Independent*, 2016 <https://www.independent.co.uk>

Department of Homeland Security, “Terrorist Use of Social Networking Facebook Case Study,” *Public Intelligence*, December 5, 2010. <http://publicintelligence.net/ufouoles-dhs-terrorist-use-of-social-networking-facebook-case-study> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Facebook Terrorism Investigation,” *The Advertiser Adelaide, Australia*, 2008. <https://www.adelaidenow.com.au/news/facebook-terrorism-investigation/news-story/69a8ffd26505d472726348297a80f67f> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

FBI Sacramento, ‘Update on Investigation at University of California, Merced’, 17 March 2016, <https://www.fbi.gov/contact-us/field-offices/sacramento/news/press-releases/update-on-investigation-at-university-of-california-merced>; ‘Facebook’ (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Flade Florian, “Frankfurt Airport Shooter Driven by Hollywood Movie,” Periscope Post, March 12, 2011, www.periscopepost.com (προσπελάσιμο 01-12-2018)

Gaffney Adrienne, ‘Tsarnaev Carjacking Victim Recalls Harrowing Ride, Making the “Most Difficult Decision” of His Life’, New York, 12 March 2015, <http://nymag.com/daily/intelligencer/2015/03/tsarnaev-carjack> Music of the Islamic State | 167 ing-victim-on-harrowing-ride.html. (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Hosenball Mark and Kim Palmer, ‘Ohio State Attacker May Have Self-Radicalized, Officials Say’, Reuters, 29 November 2016, <http://www.reuters.com/article/usohio-university-idUSKBN13O20M>; (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Katz and J/ Devon, “Jihad on YouTube,” October 19, 2012. <https://news.siteintelgroup.com/index.php/free-featured-articles/78-jihad-on-youtube> (προσπελάσιμο 16 Νοεμβρίου 2018)

Kimmage Daniel and Ridolfo Kathleen, Iraqi Insurgent Media: The War of Ideas and Images (Washington DC: RFE/RL, 2007), <http://www.rferl.org/content/article/1077316.html> (προσπελάσιμο 21-12-2018)

McLaughlin Michael, ‘Carjacking Victim Describes Encounter with Tsarnaev Brothers’, Huffington Post, 12 March 2015, http://www.huffingtonpost.com/2015/03/12/carjacking-tsarnaev-brothers_n_6857372.html. (προσπελάσιμο 21-12-2018)

MEMRI Inquiry & Analysis 956, April 9, 2013. <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/841/7121.htm>.(προσπελάσιμο, 27.12.2018)

National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 9/11 Commission Report, 22 July 2004, <https://www.9-11commission.gov/>

Paganinni, Pierluigi, The role of technology in modern terrorism, Infosec Institute, 03-02-2018, <https://resources.infosecinstitute.com/the-role-of-technology-in-modern-terrorism/#gref>” (προσπελάσιμο 21-12-2018)

Patriot Act <http://epic.org/privacy/terrorism/hr3162./html/>(προσπελάσιμο 20.09.2018)

Picart Caroline Joan S. “Jihad Cool/Jihad Chic”: The Roles of the Internet and Imagined Relations in the Self-Radicalization of Colleen LaRose (Jihad Jane) (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Profile of Alton Nolen and the Signs of Radicalization’, Insite Blog on Terrorism and Extremism, 29 September 2014, <https://news.siteintelgroup.com/blog/index.php/entry/291-facebook-profile-of-altonnolen-and-the-signs-of-radicalization>; (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Official Journal of European Communities 22.0.2002
<http://www.statewatch.org/news/2002/jul/frameterr622en00030007.pdf>
(προσπελάσιμο 20.09.2018)

UK Terrorist Act2000, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/contents>

Unitednation2005-3-21
<http://web.archive.org/web/20070427012107/http://www.un.org/unifeed/script.asp?scriptId=73>

SelimiEncyclopedia Britannica,
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/533559/Selim-I#ref104059>,
(προσπελάσιμο 24/11/2018)

SITE Intelligence Group Report, 14 January 2014, “Jihadist Suggests Creating ‘Jihadwiki’
<http://www.hackershandbook.org/tutorials/deerweb>(προσπελάσιμο 28.11.2018)

Smith Tovia, ‘In Closing Argument, Prosecutor Says Tsarnaev Wanted to “Punish America”’, NPR, 6 April 2015, <http://www.npr.org/2015/04/06/397891184/in-closing-argument-prosecutor-says-tsarnaev-wanted-to-punish-america>. (προσπελάσιμο 28.11.2018)

Schwartz Michael and William K. Rashbaum, ‘Attacker with Hatchet Is Said to Have Grown Radical on His Own’, New York Times, 24 October 2014, <https://www.nytimes.com/2014/10/25/nyregion/man-who-attacked-police-with-hatchet-ranted-about-us-officials-say.html>?. (προσπελάσιμο 28.11.2018)

TerrorismAct2000
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/1>(προσπελάσιμο 20.09.2018)

The West and the Dark Tunnel, video documentary, As-Sahab Media, 2009.

<https://el.wikisource.org/wiki/panigirikos> (τελευταία πρόσβαση, 11-01-2019)

<https://www.rferl.org/a/tracking-islamic-state-dabiq-battleapocalypticism/28040703.html>, (προσπελάσιμο 24/11/2018)

<https://www.youtube.com/watch?v=18lf1kpBgRk&t=54s>(προσπελάσιμο 16 Νοεμβρίου 2018)

<https://www.peerlyst.com/posts/terrorist-technology-part-3-amn-al-mujahid-security-of-the-mujahid-graham-penrose> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

<https://www.peerlyst.com/posts/terrorist-technology-part-1-the-nsa-and-asrar-al-ghurabaa-graham-penrose> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/nazi-propaganda-and-censorship>

<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-releases-app-for-children-to-learn-arabic-alphabet-using-jihadist-songs-and-cartoons-of-weapons-a7025476.html>; (προσπελάσιμο, 27.12.2018)

[https://en.wikipedia.org/wiki/Redacted_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Redacted_(film))

<https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>.(προσπελάσιμο 28.11.2018)

<https://www.statista.com/statistics/282087/number-of-monthly-active-twitter-users/> (προσπελάσιμο 28.11.2018)

<http://www.statista.com/statistics/330695/number-of-smartphone-users-worldwide/>(προσπελάσιμο 28.11.2018)